



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
Cultural Conservation Process of the Buddhist Oriented Communities along
Loei border

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

โดย

ดร.จ่านอง วงศ์คง

พระครูใบฎีกาทวีศักดิ์ นรินโท

นายพิทยพล กองพงษ์

ดร.พัชรี สายบุญเย็น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ.๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
Cultural Conservation Process of the Buddhist Oriented Communities along
Loei border

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

โดย

ดร.จำนง วงศ์คง

พระครูใบฎีกาทวิศักดิ์ นรินโท

นายพิทยพล กองพงษ์

ดร.พัชรี สายบุญเย็น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ.๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765024

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

Research sub-project 3

Cultural Conservation Process of the Buddhist Oriented Communities along Loei border

Under Research Report

Propulsion of Buddhist Oriented Community Culture along Loei Border

By

Dr.Chamnong Wongkhong

PhraKrubaideeka Thaweesak Narindho

Mr.Pithayapon Kongpong

Dr.Patcharee Saiboonyien

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Loei Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765024

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย
ผู้วิจัย:	ดร.จำนง วงศ์คง พระครูใบฎีกาวิศกดิ์ นรินโท นายพิทยพล กองพงษ์ ดร.พัชรีย์ สายบุญเย็น
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนสนับสนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น ๖๐ คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย พบว่า แต่ละชุมชนผู้นำมีความรู้เกี่ยวกับคตินิยมคตินิยมน้อย ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล บุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมไม่มีบทบาทความเป็นผู้นำ และผู้นำชุมชนยังไม่รู้เรื่องวัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไรต่อเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ตัวเอง ไม่มีความเข้าใจสภาพชุมชนในการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมหลักในการความถูกต้องต่อวัฒนธรรมประชาชนส่วนมากเป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพการเกษตรไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาศึกษาถึงเรื่องการอนุรักษ์ให้เข้าใจอย่างแท้

๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย พบว่า ๑) การมีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านแสงภาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การจัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตามครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๓) จัดกิจกรรมอนุรักษ์

วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาเหมือนเดิม ๔) การสร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ขึ้นมารองรับภายในชุมชน จะต้องมีการปฏิบัติที่แน่นอน ให้ชุมชนบ้านแสงภารับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ๕) สร้างเครือข่ายที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม

๓) ข้อเสนอแนะ พบว่า ผู้นำควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคลากรทางพระพุทธศาสนาก็มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ควรรักษาสภาพแวดล้อมไม่ควรให้ถูกทำลายสภาพผู้นำชุมชนช่วยแนะให้คนในชุมชนรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมในชุมชน การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประชาคมเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ ควรเข้าถึงวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ และหางบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของประเพณีในท้องถิ่น



Research Title : A Study of the Process of Conserving Buddhist Community Culture along the Border, Loei Province

Researchers: Dr. Chamnong Wongkong,
PhraKrubaideeka Thaweesak Narindho,
Mr.Pithayapon Kongpong and Dr. Patcharee Saiboonyien

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Loei Buddhist college

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research are as follows: 1) to study the problems in the process of cultural conservation of Buddhist communities along the border of Loei Province 2) to study the process of cultural conservation of Buddhist ways of communities along the border of Loei Province 3) to propose guidelines for cultural conservation processes of the Buddhist community along the border of Loei Province Buddhist community along the border of Loei Province It is a participatory action research. Samples/key informants, a total of 60 people. The tools used were interview forms, small group discussions. qualitative data analysis from an in-depth interview by taking a random sample of specific people and content analysis

The results showed that

1) The condition of problems in the cultural conservation process of Buddhist communities along the border of Loei Province, it was found that each community leader was unaware of the worldly case of Dharma. Lacking a broad vision, Buddhist personnel have no knowledge of culture, no leadership roles. And the

community leaders don't know what culture is. How important is it to your own race? There is no understanding of community conditions in the treatment of cultural preservation, the principle of cultural correctness, most people are farmers. Farming careers rarely have time to study conservation to fully understand.

2) The process of cultural conservation of Buddhist way of life community along the border of Loei province found that 1) there should be knowledge to Ban Saeng Pha community about the preservation of culture and traditions of the community that exist today to last forever 2) Establishing a committee to take care of the use of cultural resources of the community according to the traditions that have been practiced. 3) Organize activities to preserve existing cultures and restore those that are lost. Or that has been lost to return to the same. 4) Establishing rules and agreements in the community when there are rules to support within the community. There must be certain rules and regulations. Make Ban Saeng Pha community aware of the rules that have been set up together. 5) Create a network with stakeholders meeting together. with the head of the meeting on mutual benefits

3) Suggestions found that leaders should have a broad vision, Buddhist personnel have knowledge of culture. use of modern technology Should maintain the environment should not be destroyed. Community leaders advise people in the community to maintain cleanliness and the environment in the community. Participation in the conservation of community culture, Pracha Chum understands conservation. should reach the culture of the new generation and find a budget to support the activities of local traditions

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขออวยนามท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้นไว้ในที่นี้ ดังนี้

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ธงชัย สิงอุตม์ ที่ปรึกษาโครงการ ที่เป็นผู้ให้คำปรึกษางานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย โดยท่านผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยในวัน เวลาราชการได้ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ที่อำนวยความสะดวกในระหว่างการทำวิจัย

๓. พระครูปริยัติคุณรังษี, ผศ.ดร.รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

๔. พระมหาสุภาวิชัย ปภสสโร, รศ. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการวิจัย

๕. พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ, พระมหาสังเวช จันทโสภี, ผศ.ดร. นักวิจัยประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย, และพระมหาสุภาวิชัย ปภสสโร, รศ. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือในการวิจัย

๖. ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ฝ่ายความมั่นคงจังหวัดเลย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำชุมชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัย จนทำให้เนื้อหาออกมาอย่างสมบูรณ์

๗. ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามที่ทำหน้าที่ในการช่วยสัมภาษณ์ จัดกิจกรรมและปฏิบัติงานในภาคสนาม จนทำให้ได้ข้อมูล ชั้ต้นสำหรับการทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

๘. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขปรับปรุง งานวิจัยนี้ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ดร.จำนง วงศ์คง และคณะ

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๖
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๘
๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชน.....	๑๐
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการการอนุรักษ์วัฒนธรรม.....	๖๕
๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๘
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๙๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๑
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๙๒
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๒
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย.....	๙๓
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๙๔
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๕
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๙๕

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๙๖
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย.....	๙๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย.....	๑๒๓
๔.๓ ผลการวิเคราะห์เสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย.....	๑๕๙
๔.๔ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๖๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๖๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๖๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๗๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๑๗๔
บรรณานุกรม.....	๑๗๖
ภาคผนวก.....	๑๘๓
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย.....	๑๘๔
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๙๐
ภาคผนวก ค รูปภาพกิจกรรมภาคสนามในการวิจัย.....	๑๙๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๙๙

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
ภาพที่ ๑	กระบวนการวิจัย.....	๗๑
ภาพที่ ๒	พระใหญ่สกายวอล์ค บ้านท่าดีหมี.....	๑๐๐
ภาพที่ ๓	วิหารที่ประดิษฐานพรพุทธรูปพระเสด็จและพระแย้ม.....	๑๐๑
ภาพที่ ๔	อัญเชิญพระเสด็จพระแย้มลงมาให้ชาวบ้านได้สรงน้ำวันสงกรานต์.....	๑๐๒
ภาพที่ ๕	ชาวบ้านจำนวนมากมาร่วมสรงน้ำพระเสด็จและพระแย้มในช่วงเทศกาลสงกรานต์....	๑๐๓
ภาพที่ ๖	ลิ้มหรืออุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย.....	๑๐๙
ภาพที่ ๗	พระพุทธรูปภายในอุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย.....	๑๑๑
ภาพที่ ๘	ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้บ้านแสงภา.....	๑๑๑
ภาพที่ ๙	ที่ตั้งของชุมชนโบราณบ้านอาฮีในที่ราบลุ่มแม่น้ำเหือง.....	๑๑๕
ภาพที่ ๑๐	พระธาตุมะนาวเดี่ยว.....	๑๑๖
ภาพที่ ๑๑	วิหารหลวงปู่าคมจุลินท์ภายในวัดศรีมงคล.....	๑๑๗
ภาพที่ ๑๒	ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ชุมชนบ้านอาฮี.....	๑๑๘
ภาพที่ ๑๓	วัดอินทรแปลง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย.....	๑๒๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีต ประเทศไทย ได้ ทำการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ระบบชลประทาน ถนน พลังงาน จนมาถึงการกระจายอำนาจ การกระจายรายได้ การพัฒนาระบบอุตสาหกรรม การตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ต่างๆ และการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ จนมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่ประเทศได้ทำ การพัฒนาชุมชนฐานราก สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายชุมชน กำหนดให้ชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน การพัฒนาประเทศ มีการพัฒนาโดยชุมชน มีการจัดการ ทรัพยากรภายในชุมชน และสิ่งแวดล้อมจนมาถึง การนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็น แนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการ ทำให้เกิดมิติ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน มากยิ่งขึ้น เกิดเป็นกระแสการอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน เสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาภายในตัว และการอยู่ร่วมกันอย่าง สามัคคี

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้กำหนดเป้าหมายรวม การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ประกอบด้วยคนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัว ได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์มีความรับผิดชอบและ ทำประโยชน์ต่อส่วนร่วมมีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่ พอเพียง และมีความเป็นไทย ฯลฯ^๑ จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ให้ความสำคัญกับการสร้างและการพัฒนา ชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ บริการ และ การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมถึงการอนุรักษ์การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมไปในตัว ด้วยการใช้วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น เพื่อ การแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่น การใช้ระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติซึ่งเป็นศักยภาพของ ชุมชน ใช้ความเชื่อในการสร้างความร่วมมือใน การแลกเปลี่ยนและแสวงหา

^๑ Office of the National Economic and Social Development Council. (๒๐๑๗). Economic development plan and the National Society No. ๑๒(๒๐๑๗-๒๐๒๐). Retrieved March /๑๓, ๒๐๑๗ from https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๖๔๒๒ [in Thai]

แนวทางในการแก้ปัญหา และพัฒนาในลักษณะของเครือข่ายทางสังคมและ การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน วัฒนธรรมองค์กร วัฒนธรรมชุมชน ท้องถิ่นจัดเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอยู่คู่ชุมชนมา ตั้งแต่ครั้งอดีต^๒ และเมื่อวัฒนธรรมคือ สิ่งสะท้อนความนึกคิดและวิถีชีวิต ของคนในแต่ละสังคมที่มนุษย์ในอดีตได้พยายาม สร้างสรรค์ขึ้น และได้ตกทอดเป็นมรดกสืบทอดมาถึง คนรุ่นปัจจุบันและมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ไว้^๓ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความเข้มแข็งและความอ่อนแอ ของชนบทเป็นประเด็นที่กล่าวถึงกันมาก ดังนั้น ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การสร้างความเข้มแข็งให้ชนบท แต่หากพิจารณา อย่างรอบคอบแล้วชนบทอ่อนแอเนื่องจากขาดวัฒนธรรมในความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรักในชุมชนของตนเองน้อยลง ในทางตรงกันข้ามชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง อย่างต่อเนื่อง ได้อาศัยวัฒนธรรม ประเพณี พฤติกรรม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถควบคุม การจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของตนเอง ในด้านต่างๆ^๔

การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์ สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุ ความ ต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ การ สงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย^๕ อนุรักษ์ คือ การสงวนปกป้องรักษาจาก ความสูญเสีย ละทิ้ง ทำลายเพื่อทำให้มรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นสามารถให้ความสุขทางจิตใจของตนและ ของคนรุ่นต่อไป ในการปฏิบัติการในงานอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังเนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับการ เข้าไป

^๒ Phrabaidega Supot. A Study of the Processes of Natural Resources and Community Organization culture Management in Ubonratchathani Province. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai] 2013

^๓ Office of National Environment Board Summary of the seminar on environmental conservation in art and cultural heritage in Kamphaeng Phet province. Bangkok: Office of National Environment Board. [in Thai] 1980

^๔ Choosawat, S. The Application of Populay Wisdom for Community Empowerment's Ban Lohhan Amphur Pabon Phattalung Province. Politics and Government, Faculty of Political Science, Hatyai University. [in Thai] 2012

^๕ กรมศิลปากร.คู่มือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: สมานพันธ์,๒๕๔๔

กระทำหยุดยั้งขัดขวางการเสื่อมของสิ่งของวัสดุเดิมทำให้เปลี่ยนรูปลักษณะและบางครั้งจะยากต่อการคืนสภาพ^๖

การอนุรักษ์เป็นการกระทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ในกิจการใด ๆ ก็ตาม เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม การอนุรักษ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ^๗ เป็นการใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป เป็นคำนิยามง่าย ๆ แต่เป็นการเน้นการใช้ทรัพยากรเป็นพื้นฐาน อีกทั้งยังมีแนวทางการใช้ตลอดไป ซึ่งหมายถึงว่าจะใช้ทรัพยากร อย่างไรจึงจะทำให้มีทรัพยากรเป็นต้นทุน (Stock) ที่สามารถมีใช้ตลอดไป อย่างไรก็ตาม การใช้เช่นนี้ได้ หมายถึงเฉพาะการนำมาบริโภค ต้ม กิจ หรือสัมผัส เท่านั้น แต่หมายความรวมถึง การเก็บเอาไว้ชมเชย ฟันฟู หรือพัฒนาสิ่งนั้นให้ดีขึ้นก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสงวนหรือการแบ่งเขตที่จะสงวนไว้ก็ได้^๘ นอกจากนี้แล้ว การอนุรักษ์ยังเป็นการสงวนรักษาที่ได้เข้มงวดเป็น ลักษณะผ่อนคลายเป็น เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มิให้สูญหาย หรือถูกเปลี่ยนไป โดยการใช้สอยหรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการ คือ การพิทักษ์ รักษาสภาพและเอกลักษณ์แต่ไม่หวงห้ามในการใช้^๙

การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธความเป็นอยู่ของ “ชาวอีสาน” หรือ ประชากรที่มีภูมิลำเนาถิ่นเกิดอยู่ในบริเวณภาค ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่แตกต่างจากประชากรในภูมิภาคอื่นๆ เพราะ อิทธิพลทางวัฒนธรรมของชาวลาวที่ส่งผลกระทบต่อ การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธประกอบกับปัจจัยในทางภูมิศาสตร์ที่มีสภาพภูมิอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง จึงส่งผลกระทบต่อ สภาพทางภูมิศาสตร์ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินปนทราย

จากปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์นี้เอง จึงทำให้ สามารถจำแนกประชากรที่อาศัยอยู่ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็น ๒ กลุ่มคือ อีสานตอนบนและอีสาน ตอนล่าง ลักษณะของสังคมที่มีรูปแบบของ วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชนบทธรรมนิยม ประเพณี สำเนียงภาษาและชาติพันธุ์ จึงทำให้เกิดการ

^๖ Weaver Martin E. Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials. New York: John Wiley & Sons. 19993

^๗ จิระวิทย์ โกมลเปลิณ. หมวตวิชาส่งเสริมสุขภาพชีวิต ๓ (เลือก) ภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม

^๘ เกษม จันทรแก้ว.เอกสารการสอนชุดวิชาในเวศวิทยาและการจัดการป่าไม้ การจัดการ สิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๘). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๔๑

^๙ เดชา บุญคုံ. “การอนุรักษ์และการพัฒนา”, ใน การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา ๘๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เมษายน ๒๕๔๐).

สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจน กลายเป็นรูปแบบของวัฒนธรรม ชาวอีสานนับเป็น เชื้อสายไทยแท้ และสืบเชื้อสายมาจากชาติพันธุ์ลาว ปัจจุบันยังมีการรักษาวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นผลของ อิทธิพลทาง วัฒนธรรมดั้งเดิม ที่แสดงความเป็น เอกลักษณะอย่างชัดเจนของชาวอีสานคือ วัฒนธรรม การพูด^{๑๐} และการตั้งถิ่นฐานหรือภูมิสำเนาของคนโบราณ ยึดหลักการสร้างบ้าน แปรเมืองใกล้ๆ แหล่งน้ำ เพื่อ จะอำนวยความสะดวก ในการใช้สอยด้านอุปโภคบริโภคและด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการ ดำเนินชีวิตในช่วงแรกๆ เพราะ สภาพพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง การอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ จึงเป็นสิ่งที่ จำเป็น ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำเป็น ตัวกำหนดการขยายตัวของชุมชน และเกิดการพัฒนา ชุมชน ตามริมแม่น้ำที่สำคัญๆ

วัฒนธรรมของแต่ละชนชาติอาจมีความคล้ายคลึงหรือมีความแตกต่างกันอย่างมากใน แต่ ละภูมิภาคของโลก ความแตกต่างนี้ก่อให้เกิดทั้งโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจหรือ การ ติดต่อสื่อสารกันระหว่างชนชาติต่าง ๆ ปัจจุบันเศรษฐกิจการค้าทั่วโลกต่างมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและ กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามกระแสโลกาภิวัตน์ บริษัทที่มีขนาดใหญ่มีการ ลงทุนในประเทศต่าง ๆ ที่มี การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนแตกต่างจากประเทศของตน ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ วัฒนธรรมชุมชนและการจัดการในมิติทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับองค์การ บุคคลที่ศึกษาด้านธุรกิจ และบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในองค์กรที่มี หลากหลาย วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท ของการ อนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่มีผลต่อค่านิยม ความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรที่เป็นเพื่อนร่วมงาน หากทุกคนมีการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถี พุทธที่มีผลต่อการจัดการในองค์กรอย่างถ่องแท้แล้ว จะเป็นการลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจาก ความไม่เข้าใจใน การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนของผู้อื่น ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่นและ มีความสุข จังหวัดเลยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเนื่องมีคนมาจากหลากหลายทางชาติพันธุ์

วัฒนธรรมชุมชนของชาวจังหวัดเลย มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งทางด้านวัฒนธรรม ภาษา วัฒนธรรมทางด้านอาหาร การแต่งกายความเป็นอยู่คล้ายกับชาวลาวเพราะมีพื้นที่ชายแดน ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ความยาวประมาณ ๑๙๗ กิโลเมตร มีแม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง และแนวสันเขาเป็นแนวพรมแดนติดต่อกับแขวงไชยะบูลี และแขวง เวียงจันทน์ ๓. กลุ่มเชื้อ ชาติพันธุ์ในจังหวัดเลย แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

^{๑๐} Boonket, K., Meepiam, C., Lajunnon, P., Chansaengsri, A., Sonbutnak, A. & Phooopraingam, S. The Boon Pa Wade Festival: A Case Study of Thai-Lom People, Lomsak District and Lom Kao District, Phetchadun Province. Phetchabun Rajabhat University. [in Thai] 1014.

๑. ชาวไทเลย เป็นชื่อเรียก คนเมืองเลย ในประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า คือกลุ่มชนที่อพยพจากชายแดน ตอนเหนืออาณาจักรสุโขทัย ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากไทหลวงพระบาง เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ เมืองเซไล (บ้าน ทรายขาว อำเภอวังสะพุง ปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ ซึ่งตรงกับ สมัยรัชกาลที่ ๔ ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านแห่ (บ้านแฮ่ ปัจจุบัน) ได้ตั้งบ้านเรือนเรียกว่า เมืองเลย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมืองเลย ก็รวมตัวกันเป็นเมืองใหญ่ โดยการรวมตัวของ อำเภอภูผามาศ อำเภอท่าลี่ ซึ่งขึ้นกับมณฑลออุตร อำเภอด่านซ้าย ซึ่งขึ้นกับมณฑล พิษณุโลก เมืองเชียงคาน ซึ่งขึ้นกับเมืองพิชัย อำเภอต่างๆ เหล่านี้ จึงโอนขึ้นกับเมืองเลย ทั้งหมด ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา

๒. ชาวไทดำ อพยพมาจากแคว้นพวน ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)ปัจจุบัน ซึ่งก่อนหน้านั้น อยู่ที่แคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งเป็นบ้านเกิดเดิมของชาวไทดำ ในอดีตแคว้นสิบสองจุไทย เป็นเขต อาณาจักรสยาม ปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๗ เมื่อพวกฮ่อยกก ล้างมาตีเมืองเชียงขวาง ซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญในแคว้นพวน จึงได้เริ่มอพยพลงมาตามเส้นทางเรื่อยๆ จนได้มาพักที่บ้านน้ำก้อใหญ่ ตำบลน้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ต่อมามี ชาวไทยดำกลุ่มหนึ่ง ได้เดินทางข้ามแม่น้ำโขง ไปยังบ้านน้ำกุ่มแขวงเวียงจันทน์ แต่ในขณะนั้นเขตเวียงจันทน์มีปัญหาการเจรจากับฝรั่งเศส ไทดำ จึงข้ามแม่น้ำโขงกลับมาตั้ง หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน ซึ่งเป็นถิ่นฐานดั้งเดิม และถาวรจนถึงปัจจุบัน

๓. ชาวไทพวน ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านบุสม และบ้านกลาง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยจาก ถิ่นฐานเดิมที่เมืองเตาไห หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เมื่อครั้งพวก จีนฮ่อ กลาเวียง รุกรานเมืองเตาไห

๔. ชาวไทได้อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาตั้งถิ่นฐานใน จังหวัดเลย ส่วนใหญ่มาจาก จังหวัดกาฬสินธุ์จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ จะพบชาวไทได้ที่ อำเภอ เอราวัณ อำเภอนาดัง และอำเภอผาขาว ภาษาพูดจะแตกต่างจากภาษาไทเลย เพราะได้สืบทอดมาจากถิ่นเดิมของตน^{๑๑}

ชาวจังหวัดเลยยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ของชุมชนให้สืบทอดมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีผีตาโขนของชาวอำเภอด่านซ้าย ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของชาวบ้านแสงภา ตำบลแสงภาอำนาแห้ว และชาวบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ ประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสี้ยว พระแย้ม ของชาวบ้านท่าดีหมี ตำบลปากชม อำเภอเชียงคาน และประเพณีการก่อเจดีย์พระทรายของชาวบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย นับได้ว่าชาว

^{๑๑} สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย ๒๕๖๐

จังหวัดเลย ยังมีการอนุรักษ์และหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของตนไว้ให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอด

ดังนั้นกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จึงเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นความโดดเด่น ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ภาษาวัฒนธรรมทางด้านอาหาร และกาแต่งกาย เพราะชาวจังหวัดเลยก็มีหลากหลายชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย คือ การวิจัยเชิงเอกสารหรือเอกสารที่กล่าวหรือวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) อัน การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ อันประกอบไปด้วยกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารงานวิจัย (Qualitative Research) การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก(In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ทรงคุณวุฒิ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยวิจัย ซึ่งกำหนดขอบเขตดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยประกอบด้วย มีประเด็นปัญหา คือ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย และเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นชุมชนวิถีพุทธที่อาศัยตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ได้แก่ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์ปกครองท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้าน ๑๕ รูป/คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นชุมชนวิถีพุทธที่อาศัยตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ได้แก่ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์ปกครองท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้าน ๑๕ รูป/คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นชุมชนวิถีพุทธที่อาศัยตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ได้แก่ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลอาฮี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์ปกครองท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้าน ๑๕ รูป/คน

๔) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นชุมชนวิถีพุทธที่อาศัยตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ได้แก่ชุมชนบ้านแสวงา ตำบลแสวงา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์ปกครองท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้าน ๑๕ รูป/คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และ ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนวิถีพุทธที่อาศัยตามแนวชายแดนจังหวัดเลยทั้งสิ้นจำนวน ๖๐ รูป/คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จึงกำหนดขอบเขตชุมชนตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ได้แก่ ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากคม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย และชุมชนบ้านแสวงา ตำบลแสวงา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการอนุรักษ์ (Process of conservation) หมายถึง แนวทาง ขั้นตอน วิธีการ การรักษาส่งเสริม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการถ่ายทอดภูมิปัญญา จารีต วัฒนธรรมและประเพณี ให้คงอยู่ โดยสามารถพัฒนาและรักษาไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

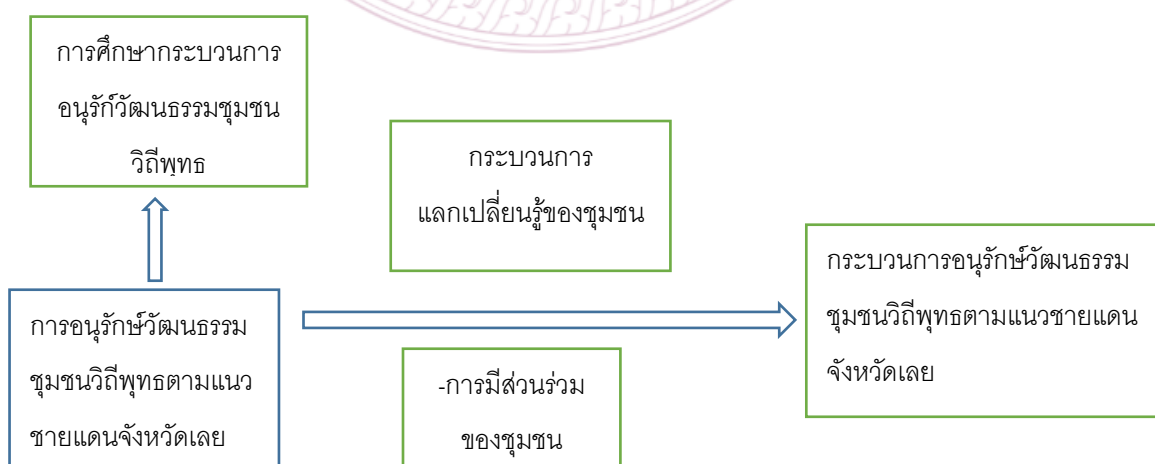
วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ (The Buddhist Communities culture) หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัฒนธรรม วิถีพุทธเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่อยู่ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

ตามแนวชายแดน หมายถึง บริเวณติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน พรหมแดน หรือพื้นที่ที่อยู่สุดเขตแดนของประเทศ ซึ่งอาจจะมีพรมแดนกับประเทศอื่น ในงานวิจัยนี้คือพื้นที่ที่ติดกับแนวชายแดนของประเทศไทยในจังหวัดเลยได้แก่ อำเภอท่าลี่ อำเภอเชียงคาน อำเภอปากชม และอำเภอหัว จังหวัดเลย

๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๔ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดของแผนงานโครงการวิจัย



ภาพที่ ๑ กระบวนการวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๖.๑ ทำให้เข้าใจกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัด
เลย

๖.๒ ได้ทราบองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถี
พุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

๖.๓ ได้กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนฯ จังหวัดเลย

๖.๔ นำผลการวิจัยเป็นข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปเสนอแนวทางกระบวนการ
อนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย



บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชน

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรม

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชนประกอบไปด้วย

๒.๑.๑ ความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมสากลหรือวัฒนธรรมนานาชาติ หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปอย่างกว้างขวางหรือเป็นอารยธรรม ที่ได้รับปฏิบัติตามกันทั่วโลก เช่น การแต่งกายชุดสากล การใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสาร การปกครองในระบอบประชาธิปไตย การค้าเสรี การใช้เครื่องจักรกล ระบบการสื่อสารที่ทันสมัย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และมารยาทในการสมาคม เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม **ความหมาย แนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม”** “วัฒนธรรม” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานับแต่เกิดจนตาย แต่เมื่อจะให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ดูเหมือนจะมีใช้เรื่องง่าย และไม่มีคำตอบที่ตายตัว ด้วยว่าวัฒนธรรมโดยตัวมันเอง ก็มีความหมายหลายนัย และครอบคลุมไปทุกเรื่อง แม้แต่ในต่างประเทศเอง ก็ไม่มีคำตอบที่เฉพาะเจาะจงเช่นกัน สุดแต่ว่าจะพูดหรือเน้นในเรื่องใด ดังนั้น กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้นำความหมายประเด็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” มาเสนอเพื่อทราบเป็นความรู้พอสังเขป ดังนี้

นายวีระ บำรุงรักษา ได้เขียนไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่เกิดขึ้นในสมัยจอมพลป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ โดยมาจากคำเดิมภาษาอังกฤษคือ “Culture” ซึ่งในตอนแรกพระมหากษัตริย์ แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า “ภูมิธรรม” แต่กรมหมื่น

นราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเล็งเห็นว่าคำว่า “ภูมิธรรม” มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ท่านทรงมีความประสงค์ให้คำนี้มีความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปลใหม่เป็น “วัฒนธรรม” และได้มีการนำมาใช้สืบต่อมาจนปัจจุบัน ซึ่ง “Culture” นี้มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “Cultura” มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำสมาสระหว่างบาลีสันสกฤต มาจาก คำว่า “วัฒนธรรม” ที่มีความหมายว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง ส่วนคำว่า “ธรรม” ในที่นี้หมายถึงกฎ ระเบียบหรือข้อปฏิบัติ ซึ่งเมื่อรวมความแล้ว คำว่า “วัฒนธรรม” น่าจะหมายถึง ความเป็นระเบียบ หรือข้อปฏิบัติที่ทำให้เจริญรุ่งเรือง แต่ในทางปฏิบัติแล้ว มีผู้รู้ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” อย่างหลากหลายยิ่งไม่ว่าในต่างประเทศหรือในประเทศ เช่น Taylor กล่าวว่า “วัฒนธรรม” เป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถอื่นๆที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมส่วน *Encyclopedia of Social Science* ได้อธิบายคำว่า “วัฒนธรรม” ว่า เป็นคำที่ใช้ในวิชามานุษยวิทยาสมัยใหม่ และในด้านสังคมศาสตร์ หมายถึง มรดกสังคม เป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยพ.ศ.๒๕๕๒ ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า สิ่งที่ทำ ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมชาวเขา

จอมพลป. พิบูลสงคราม กล่าวว่า “วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญงอกงามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผดุงศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความเข้มแข็งมั่นคงของชาติบ้านเมือง”

พระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น สร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีของส่วนรวม ถ้ายทอดกันไว้ เอาอย่างกันไว้ รวมทั้งผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา ตลอดจนความรู้สึกความคิดเห็น และกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาได้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

○ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ประยุตโต) ได้เคยให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” เป็นผลรวมของการสั่งสมสร้างสรรค์ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าว

สั้นๆได้ว่า วัฒนธรรมคือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง

นายสาโรช บัวศรี กล่าวว่า“วัฒนธรรม”หมายถึง ความดี ความงามและความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่างๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยเราเอง (ได้แก่ศิลปกรรม มนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ การกีฬาและนันทนาการ และคหกรรมศาสตร์)

ศาสตราจารย์ประเวศ วะสี กล่าวว่า “วัฒนธรรม” คือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

นิคม มุสิกคามะ ให้ความหมายว่า“วัฒนธรรม” คือวิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ

พ.ร.บ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๕ ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ส่วนความหมาย “วัฒนธรรม” ตามแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนา วัฒนธรรมพ.ศ. ๒๕๒๙ กล่าวว่า “วัฒนธรรม”คือ วิถีชีวิต เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึก นึกคิดในสถานการณ์ต่างๆที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถแก้ไขและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสมเลือกสรร ปรับปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังว่า “วัฒนธรรม” คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญ งอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกันเป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นและในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น ๓ ด้านคือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถ เรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรม

และผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด เสริมสร้าง เติบโต และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

คณะกรรมการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา (The World Commission on Culture and Development) ได้นำเสนอรายงานเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Our Creation Diversity) ต่อที่ประชุมสมัชชาสามัญของยูเนสโก เมื่อตุลาคม ๒๕๓๘ ว่า วัฒนธรรม เป็นปัจจัยในการถ่ายทอดพฤติกรรม และพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ เสรีภาพ และความเป็นผู้ตื่นตัวต่อความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอยู่เสมอ และว่า วัฒนธรรม คือ พลัง จิตสำนึก อำนาจความรู้และความหลากหลายสำหรับชุมชนและสังคม ดังนั้น ปัญหาท้าทายมนุษยชาติปัจจุบัน คือ การปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน และที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต โดยเฉพาะการปรับแนวคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่ การจัดระเบียบสังคมใหม่ และการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาทั้งหลายบนพื้นฐานมิติทางวัฒนธรรม

สรุป “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากเอกชน หรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติตามต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

วัฒนธรรมอาจแบ่งอย่างกว้างๆได้ ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสี่ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ เรื่องศาสนา ศิลปะ วรรณคดี กฎระเบียบต่างๆที่ส่งเสริมในเรื่องจิตใจ ส่วน UNESCO ได้แบ่ง “มรดกวัฒนธรรม” ออกเป็น ๒ ส่วนคือ Tangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ และ Intangible Cultural Heritage คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิต ซึ่งวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้ มีผู้เสนอว่าน่าจะใช้คำว่า “วิถีชน” จะเห็นภาพได้ชัดเจนกว่า นอกเหนือจากความหมายข้างต้นแล้ว ยังมีข้อคิดเห็นของ

พระยาอนุমানราชชนที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ที่น่าสนใจหลายประการ คือ ท่านว่า วัฒนธรรมของชนชาติใด เมื่อมีความเจริญสืบต่อกันมานาน แล้วหยุดชะงัก ไม่มีการริเริ่มสร้างสรรค์โดยนำสิ่งใหม่มาเพิ่มหรือต่อชีวิตให้แก่สิ่งเก่า เพื่อให้การวิวัฒนาการต่อไป สิ่งนั้นก็เสื่อมลง หรือแม้จะมีการนำสิ่งใหม่มาเพิ่มเติม แต่ไม่รู้จักสลัดสิ่งเก่าในส่วนที่ไม่เหมาะกับยุคสมัยออก ก็เกิดอาการอึดอัดเคลื่อนไหวไม่สะดวก หรือหากนำสิ่งใหม่พอกสิ่งเก่าจนหนาเกินไป ผู้ที่เกิดใหม่ก็จะเกิดความรู้สึกเบื่อ เห็นว่ารุ่มร่าม และจะเกิดการปฏิเสธทั้งหมด วัฒนธรรมไม่ว่าของชนชาติใด ย่อมคลี่คลายเป็นวิวัฒนาการไปตามเงื่อนไขที่มีอยู่ และเมื่อมีการติดต่อคบค้าสมาคมกันระหว่างชาติต่างๆ วัฒนธรรมย่อมมีการปะปนกันมากขึ้น จนเกิดเป็นวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แรง และต้องแข่งขันกัน ถ้าชาติใดไม่รับไว้ ก็อาจเป็นอันตรายในแง่ที่ว่าแข่งกับความเจริญของโลกที่รุดหน้ารวดเร็วไปไม่ทัน แต่การรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมสากลที่ว่ามี หากเกินพอดีก็อาจจะถอนรากวัฒนธรรมเดิมของตนอันเป็นส่วนสำคัญที่ค้ำกัน อันตรายและเป็นความเจริญของชาติมาเป็นเวลาช้านานหลายปีให้กร่อนและค่อยๆ หดไป ในที่สุดก็จะทำให้หมดบุคลิกลักษณะ ไม่มีรากฐานแห่งชาติของตนต่อไป เพราะวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ชาติ จะต้องเป็นวัฒนธรรมที่มีรากหยั่งลึก และมีอาการเคลื่อนไหวให้เป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ เปรียบได้กับต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาได้กว้างขวางก็เพราะมีรากหยั่งลึก จึงไม่โค่นง่าย ๆ แต่รากลึกอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีส่วนอื่นๆ ของต้นไม้ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์เพื่อรับอากาศ แสงแดดและอาหารอื่นจากภายนอกมาด้วย ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโต เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ที่อาจต้องรับวัฒนธรรมสากลไว้ เพื่อแทรกซึมหล่อเลี้ยงวัฒนธรรมเดิมของตนให้ก้าวหน้าไปตามสมัย ในขณะเดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากฐานของตนไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลจึงจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับคนซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม โดยท่านเห็นว่าวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมสากลที่เรียกได้ว่าสมดุล นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้คนส่วนใหญ่ในชาติได้รับประโยชน์ และมีความสุข อันได้แก่

๑. ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ต้องหวาดกลัวต่อภัยอันตรายหรือกลัวความอดอยาก
๒. มีความรู้สึกเป็นมิตรต่อกัน ไม่เกลียดชังริษยาซึ่งกันและกัน
๓. มีความสามารถสร้างและได้รับความบันเทิงจากสิ่งทั้งาม และสิ่งที่ไพเราะ
๔. มีความสนใจเรื่องวิชาการอันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความแพร่หลายแห่งความรู้

สำหรับวัฒนธรรมที่เกิดใหม่ ย่อมมีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมที่เกิดใหม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดเป็นผลดี เพราะมีลักษณะที่สืบต่อจากของเก่า ทำให้ไม่ขาดตอน เหมือน

ต้นไม้เดิม แต่ผลัดใบใหม่ ให้ดูแปลก แต่ถ้าวัฒนธรรมใหม่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานเดิม ก็จัดอยู่ในผลเสีย เพราะสูญเสียบุคลิกลักษณะเดิมของตนไป กลายเป็นชาติที่ไม่มีอดีตหรือไม่มีชาติของตนได้ต่อไป

วัฒนธรรมไม่ว่าจะเก่าหรือใหม่ย่อมมีทั้งส่วนดีและไม่ดีอยู่ในตัว สิ่งเก่าไม่ใช่ว่าจะไม่ดีเสียหมด ขณะเดียวกันสิ่งใหม่ก็ใช่ว่าดีไปหมดเช่นกัน ท่านว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรม สิ่งนั้นย่อมมีอายุ กล่าวคือถ้าคนยังนิยม สิ่งนั้นก็ยังคงอยู่ และยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแห่งการศึกษา เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอื่นๆของคนด้วย สิ่งใดเป็นวัฒนธรรมเมื่อมีอายุมานาน หากไม่มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้า สิ่งนั้นก็เสื่อมความนิยมกลายเป็นความเก่าคร่ำคร่า พ้นสมัย และค่อยๆตายไป หากจะฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ หรือต้องการป้องกันมิให้ความเก่าคร่ำคร่าเข้าครอบงำ ก็ต้องมีสิ่งใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้แทรกซึมและประสานกับสิ่งเก่าให้กลายเป็นความพอดี สิ่งเก่านั้นก็จะฟื้นชีวิตและมีความงอกงามเป็นวิวัฒนาการซึ่งอาจจะดีกว่าของเก่าก็ได้และสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเก่า แม้ดีแต่หมดอายุกลายเป็นอดีตไปแล้ว หากจะทำให้อดีตหวนคืนมาเป็นปัจจุบันคงไม่ได้ แต่ถ้าเราไม่ยักยอกทิ้งขว้างวัฒนธรรมนั้น ก็อาจเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์เป็นโบราณวัตถุ หรือหากจะฟื้นฟูชั่วคราว เพื่อสืบทอดชีวิตแห่งปรัมปรา ประเพณีอันเป็นความหลังของส่วนรวมไม่ให้ขาดตอน เพื่อให้มีสะพานเชื่อมอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ได้เห็นแบบอย่างเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงชาติภูมิอดีตของตนว่าเป็นมา และคลี่คลายมาได้อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขสิ่งในปัจจุบันที่เห็นว่าบกพร่องอยู่ ก็สามารถทำได้ ผู้มีวัฒนธรรมระดับสูง และมีความปรารถนาให้วัฒนธรรมแห่งชาติของตนมีวิวัฒนาการไปด้วยดี คือ ผู้ที่รู้จักตนในปัจจุบัน ว่าตนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อดิตและอนาคต ซึ่งเป็นกาลเวลาที่ต่อเนื่องเป็นกระแสเดียวกัน ที่ว่าหน้าที่ต่อดิตคือ เป็นผู้รู้คุณ มีกตัญญูทวดต่อบุรพการีที่ได้มอบมรดกมีค่า คือ วัฒนธรรมไว้ให้กับตนซึ่งเป็นทายาทผู้สืบทอด ตนจะต้องพิทักษ์รักษาและทำมรดกนั้นให้งอกงามทวียิ่งขึ้นกว่าเดิม และในคราวเดียวกัน ตนก็มีหน้าที่ต่ออนาคต คือ เป็นผู้สร้างสิ่งอันดีงามขึ้นไว้ เพื่อมอบเป็นมรดกของขวัญ ให้แก่ลูกหลานซึ่งเป็นทายาท จะได้มีความเจริญวัฒนาต่อไป อย่าให้ลูกหลานกล่าวได้ว่า ตนไม่ได้สร้างสิ่งไรที่ดียิ่งม มอบไว้แก่ลูกหลานเพื่อเป็นสมบัติต่อที่ ทำให้มีชีวิตอยู่ดีต่อไป

ในปัจจุบันวัฒนธรรมสากลได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมากเราจะเห็นได้ว่ามีวัฒนธรรมสากล จำนวนมากมออยู่รอบตัวเรา และจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสากลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต วัฒนธรรมสากลได้แทรกซึมต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้

๑) ภาษาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่คนไทยในปัจจุบันต้องศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความชำนาญ เพื่อใช้ในการติดต่อกับคนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ประเทศไทยจะ

ก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งจะมีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ นอกจากนี้แนวทางการศึกษาด้านวัฒนธรรม ต่างชาติก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่คนไทยควรให้ความสนใจในการศึกษาเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้ง ในด้าน การเมือง เศรษฐกิจและสังคม

๒) คอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ความนิยมในการใช้คอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในสังคมไทยเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็ว เราสามารถพบเห็นเครื่องคอมพิวเตอร์ได้โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นในบ้านพักอาศัย สำนักงาน โรงเรียน เนื่องจาก เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ให้ความเพลิดเพลินได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็เป็น อีกสิ่งหนึ่งที่คนไทยนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้จากทั่ว โลก และยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไร้ขอบเขต สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย การที่คนในสังคมมี การพัฒนาทักษะทางด้านการใช้คอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ในยุคแห่งโลกไร้ พรมแดนที่จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับนานาประเทศ แต่ในทางกลับกันก็ต้องรู้จักใช้อย่างเหมาะสม เพราะถ้าหากนำไปใช้ ในทางที่ผิดก็อาจส่งผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคมรอบข้าง

๓) วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมาก เพราะเครื่องแต่งกายที่เราสวมใส่อยู่ทุกวันนี้ก็มัก จะเป็นเครื่องแต่งกายที่มีจุดกำเนิดจากต่างชาติทั้งสิ้น เช่น เสื้อสูท เสื้อยัดคอกลม เสื้อเชิ้ต กระโปรง กางเกงยีน รองเท้าผ้าใบ รองเท้าส้นสูง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็น "แฟชั่น" ที่คนในสังคมไทยยึดถือเป็นค่านิยม จนบางครั้งอาจลืมเลือนเครื่องแต่ง กายในแบบของไทย เช่น เสื้อม่อฮ่อม ผ้าขาวม้า ผ้าถุง เป็นต้น

๔) ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งได้มีการพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการจำนวนมากได้ผลิตสินค้าและบริการที่มีความหลากหลายออกสู่ตลาดรวมถึงพัฒนาคุณภาพของ สินค้าของคนไทยหลายลูกค้านอกจากนี้ยังมีสินค้าของคนไทยหลายประเภทที่ส่งออกไปขายต่างประเทศสร้างรายได้จำนวนมาก จึงถือได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยอย่างมาก

๕) การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมสากลที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยโดยตรง เนื่องจากประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนไว้ เช่น สิทธิในกระบวนการ ยุติธรรม เสรีภาพใน

การแสดงความคิดเห็น และหน้าที่ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งการที่คนไทยปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดก็จะช่วยพัฒนาให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับของประเทศสากล^๘

ฟูกุดะ ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกใช้ร่วมกันภายใน กลุ่มคนและเกิดขึ้นในจิตใจของบุคคล วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ใช้เป็นส่วนรวมในขณะที่บุคลิกภาพ เป็นสิ่งเฉพาะตัว วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของกลุ่ม วัฒนธรรมจะถูกขัด เกลาจากสถาบันที่บุคคลสร้างขึ้นอันได้แก่ ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา กฎหมาย โดยจะแสดงให้เห็นถึงลักษณะประจำชนชาตินั้นๆ ท่านได้กล่าวถึงความหมายของ วัฒนธรรมว่ามีอยู่มากมายเท่าที่จะมีผู้พยายามจะกล่าวถึง ซึ่งก็ไม่สามารถสรุปได้อย่างแท้จริง^๙

วัฒนธรรม คือ ความเจริญในทางวิชาความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วรรณคดี กวีนิพนธ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี จรรยา มารยาท และค่านิยม ที่สังคมหนึ่งๆ ได้สั่งสม อนุรักษ์ และพัฒนาสืบมา ถ่ายทอดส่งต่อเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นวิถีที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ ในที่สุด เช่น วัฒนธรรมไทยนั้น ได้แก่ ภาษาไทย วรรณคดีไทย นาฏศิลป์ไทย การละเล่นไทย มวยไทย อาหารไทย ชุดไทย สถาปัตยกรรมไทย ศิลปหัตถกรรมไทย ประเพณีไทย วิถีชีวิตไทย มารยาทไทย เช่น การไหว้ การแต่งกายที่ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นต้น

วัฒนธรรมไทยมีความเป็นมายาวนาน เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาติต่างๆ ที่เข้ามาติดต่อกับค้าขายผูกสัมพันธ์กับไทย ตั้งแต่ครั้งอดีตกาล ผ่านการสืบสาน และพัฒนาต่อยอด จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นมรดกจากบรรพบุรุษที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และควรที่ลูกหลานไทยจะภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติตน

กึ่งแก้ว มรกฏจินดา กล่าววัฒนธรรม หมายถึง วิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์ สร้างขึ้นตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ มนุษย์กับ สังคมและมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นระบบความรู้ความคิดหรือความเชื่อจนเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผนและมีการอบรมถ่ายทอดไปสู่ สมาชิกรุ่นต่อมา^{๑๐} (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ๒๕๓๖: อ้างใน กึ่งแก้ว มรกฏจินดา)

^๘ ที่มา : <https://sites.google.com/site/por31bangli/> สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

^๙ Fukuda, John K. Japanese style management transferred: The experience of East Asia. New York: Routledge, Chapman and Hall, Inc. 1991.

^{๑๐} กึ่งแก้ว มรกฏจินดา. การศึกษาวัฒนธรรมไทยเชิงเพื่อการจัดการเรียนรู้: กรณีศึกษา ณ หมู่บ้านสะแกราย ตำบล ดอนยายหอม อำเภอเมืองและหมู่บ้านลำเอ็ด ตำบลตลาดอินคา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๐, ๒๕.

พระยาอนุমানราชชน อธิบายไว้ว่า ประเพณีและ วัฒนธรรมเมื่อว่าตามเนื้อความเป็นสิ่งเดียวกันคือ ไม่ใช่มี อยู่โดยธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในสังคมร่วมกัน สร้างให้มีขึ้นและถ่ายทอดให้แก่กันได้^{๑๑}

๑) วัฒนธรรม มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรมหลากหลายทัศนะของ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ และพุทธปัญญาทุกแขนง และวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีมีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดีหรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติ และการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ และซาบซึ้งร่วมกัน มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิต และการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่ และมีแง่มุมต่างๆ วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในชุมชน และในสังคมโดยรวม ซึ่งรวมถึงสังคม วัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมมิใช่เป็นนามธรรม และรูปธรรมที่หยุดนิ่งแต่เปลี่ยนแปลงมีพลวัตตลอดเวลาโดยวัฒนธรรมมุ่งความอยู่ดีมีสุขของคน และสังคมโดยรวมวัฒนธรรม จึงต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพในอดีตสู่ปัจจุบัน และสู่อนาคตต้องเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคมซึ่งมีวัยต่างกัน ต้องเชื่อมโยงระหว่างสภาพตนเองต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และสภาพรอบโลกต้องเชื่อมโยงระหว่างความรู้ด้านต่างๆ ทั้งมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และต้องเชื่อมโยงระหว่างคนกับธรรมชาติ วัฒนธรรมจะพัฒนางอกงามได้ต้องอาศัยความเชื่อมโยงและความเข้าใจในความหลากหลาย ความแตกต่าง และจุดร่วมของวัฒนธรรมท้องถิ่นวัฒนธรรมของชาติ และวัฒนธรรมของโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการ และมีความเปลี่ยนแปลงมีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง การประสาน เชื่อมโยงและถ่ายทอดวิถีชีวิตของคน และชุมชนต่างๆ รอบโลก และกับธรรมชาติเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนายั่งยืนได้^{๑๒}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ก็ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น ๔ นัย ดังนี้

๑) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ

^{๑๑} อานนท์ อาภากริม. มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ. ๒๕๑๕. หน้า ๑๕

^{๑๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (กรุงเทพ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๒, หน้า ๑๔

๒) วิถีชีวิตของหมู่คณะ

๓) ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

๔) พฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกัน และกัน และร่วมใช้ อยู่ ในหมู่พวกของตน เมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ ๑๐๐ ปี พระยาอนุนามราชธน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ก็ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็นหลายนัยอย่างน่าพิจารณา ดังนี้ วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของ สังคมนั้นๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้ วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่ง ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้ วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคม นั้นๆ จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สรรพสิ่งทุกอย่างที่ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งในส่วนที่เป็นวัตถุ และไม่ใช่วัตถุที่เกิดขึ้นในคนรุ่นหนึ่งแล้วถ่ายทอด ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยน และพัฒนาไปตามยุคสมัยให้สอดคล้อง กับวิถีชีวิต และ บริบทของสังคมของกลุ่มชนนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด ของชีวิต ซึ่งต้องดำเนินไปตามทฤษฎีนิเวศ ทางวัฒนธรรม และโครงสร้างหน้าที่นั่นเอง^{๑๓}

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความสำคัญว่า ชาติไทยเป็นชาติที่มี มรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ หลายประการที่ตกทอดจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของชาติ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจเศรษฐกิจ และสังคม อันจะเป็น ผลให้เกิดการพัฒนา และความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศชาติ ฉะนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคน ในชาติควรได้ร่วมมือกันทันทำบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ ดำเนินไปอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๑๓) เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปอีกนานเท่านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรง พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรมนั้น เป็นงานสร้างสรรค์ ความเจริญทางปัญญา และทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุ และองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญ ด้านอื่นทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษา และดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป ” (กรม

^{๑๓} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. ๒๕๔๔.

ศิลปากร, ๒๕๑๓) ในแนวทางในการศึกษาส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๓๙ ตามนโยบาย วัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐาน และเครื่องมือ สำหรับสร้างเสริมความสามัคคี กลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุข และยามทุกข์

๒) วัฒนธรรมเป็นกรอบ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกัน และ แก้ไขปัญหา ตลอดทั้งตอบสนองความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้

๓) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วน ช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อ การรวมพลังของหมู่คณะ และดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ขอบข่ายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมย่อม เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการทำให้สมาชิก ในสังคมอยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่น สร้างสรรค์ให้เจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็น ฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศโดยแยก เป็นอนุภาคต่างๆ ประกอบด้วย

๑) วัฒนธรรมประเพณีเผ่าพันธุ์และการดำรงชีวิต

๒) วัฒนธรรมประเพณีภาษา และวรรณกรรม

๓) วัฒนธรรมประเพณีศาสนา จริยธรรมคุณธรรม

๔) วัฒนธรรมประเพณีสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬาการเล่นของไทย

๕) วัฒนธรรมประเพณีครอบครัวเศรษฐกิจและการเมือง

โดยวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑) องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถ สัมผัส จับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียนเครื่องจักร สถาน มหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอดูดาว และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษาสัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อ ความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตรา ชั่ง ตวง วัด ติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มาตรา ชั่ง ตวง วัด

๒) องค์กรการ (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดเป็นระเบียบหรือมี โครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ มีระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มเล็กที่สุด) สหพันธกรรมการ ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ ฯลฯ

๓) องค์พิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เรื่องการเกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลุกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งศาสนาก็มีอิทธิพลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย รวมตลอดถึงพิธีกรรมแต่งกายและรับประทานอาหาร

๔) องค์คติ (Concepts) หมายถึง ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) หรือหลายองค์ (Polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้มาตรฐานในการตัดสิน หรือเป็นเครื่องวัดในสภาพแวดล้อมของตน (นิคม มุสิกคามะ, ๒๕๔๕) ทุกสังคมต้องมีวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะที่แสดงออกให้ปรากฏจนทำให้บางท่านใช้ขอบเขตของวัฒนธรรมเป็นเครื่องแบ่งอาณาเขตประเทศชาติได้ ลักษณะของวัฒนธรรมจะประกอบไปด้วย

๑) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งช่วยในการดำเนินชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ สร้างขึ้นล้วนเป็นวัฒนธรรม

๒) วัฒนธรรม เป็นผลรวมหลายสิ่งหลายอย่าง (Integrative) เช่น ความรู้ ความเชื่อ วิถี ในการดำเนินชีวิต สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

๓) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมมิใช่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้มาก่อน และลักษณะข้อนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์ กล่าวคือ พฤติกรรมส่วนใหญ่ของสัตว์เกิดจากการเร้าของสัญชาตญาณ (Instinct) ส่วนมนุษย์นั้น มีสมองอันทรงคุณภาพจึงสามารถรู้จักคิดถ่ายทอดและเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้น จากการที่มีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะ ที่สำคัญยิ่งของวัฒนธรรม

๔) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นมรดกของสังคมเป็นผลของการถ่ายทอด และการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการดังกล่าวก็คือการสื่อสารโดยสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) ได้แก่ การที่มนุษย์มีภาษาใช้ที่แน่นอน ซึ่งมีส่วนช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนๆ ตาเนนสืบเนื่องกันมามิขาดสาย ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีลักษณะ เป็น “มรดกแห่งสังคม” (Social Heritage)

๕) วัฒนธรรมมีลักษณะเป็น Super Organic หมายถึง สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์อย่างเดียวกันในทางกายภาพหรือทางชีวภาพนั้นอาจเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันไปในแง่ของวัฒนธรรม กล่าวคือของสิ่งหนึ่งอาจนำมาใช้ในความหมายที่ต่างกันออกไปในแต่ละสังคมทั้งๆ ที่ก็คือสิ่งเดียวกัน

นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ลีน เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของทุกคนชาวทิเบตนำมาใช้แสดงออกซึ่งความเคารพนับถือด้วยการแลกลิ้นส่วนชาวไทยกลับถือเป็นการแสดงที่ไม่สุภาพ เป็นต้น

๖) วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต (Way of Life) หรือแบบแผนการดำรงชีวิต (Design for Living) ของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเรียนรู้การถ่ายทอดไป ด้วยการสั่งสอนทั้งทางตรง และทางอ้อม

๗) เป็นผลจากการช่วยกันสร้างสรรค์ของมนุษย์ และได้มีการปรับปรุงดัดแปลงสิ่งใดที่ไม่ดีหรือล้าสมัยก็เลิกใช้ไป สิ่งใดที่ดีก็ยังคงเอาไว้ใช้ต่อไป เช่น การเพาะปลูก เดิมใช้แรงสัตว์ต่อมาเห็นว่าเป็นวิธีที่ล่าช้า และล้าสมัยจึงประดิษฐ์ หรือซื้อเครื่องมือ เครื่องจักรมาใช้ในงานเพาะปลูกทำให้ผลผลิตมากขึ้น

๘) วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง (Change) และมีการปรับตัว (Adaptive) ได้

๙) วัฒนธรรมมิใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เป็นของส่วนรวมสิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมได้จะต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับถือปฏิบัติมิใช่เฉพาะคนใดคนหนึ่งยอมรับถือปฏิบัติเท่านั้น ประเภทของวัฒนธรรม ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๑) วัฒนธรรมวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บ้าน วัดหอประชุม เป็นต้น

๒) วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non Material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ค่านิยม แนวคิดในเรื่องการแข่งกันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในชนกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติ ความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้^{๓๔}

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติควรได้ร่วมมือกันทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ให้ดำเนินไปอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพ (เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติได้คงอยู่สืบไปอีกรุ่นหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า “งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม นั้น เป็นงานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญา และทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุ และองค์ประกอบ ที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่นทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษา และดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป” ในแนวทางใน

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๙.

การศึกษาส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๓๙ ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐาน และเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติศิลปปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกับบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุข และยามทุกข์

๒) วัฒนธรรมเป็นกรอบ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของสมาชิก และของสังคมได้

๓) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความรักสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะ และธำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

ผ่องพรรณ มณีรัตน์ ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่สืบทอดต่อกัน มาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะและ หมายความว่ารวมถึงรูปแบบของความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทักษะคติ ศีลธรรม ระเบียบ แบบแผนและ วิธีการกระทำการต่างๆ โดยอาจแบ่งประเพณีตั้งแต่เกี่ยวกับ ชีวิตในครอบครัวและการสนุกสนานรื่นเริงของส่วนรวม เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษาออกพรรษา เป็นต้น^{๑๕}

ดังนั้น “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The Way of Life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงถึงวิถีชีวิตนั้นอาจมาจากเอกชน หรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ จึงเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวพุทธ มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทั้ง ๔ ภาคดังนี้^{๑๖}

^{๑๕} ผ่องพรรณ มณีรัตน์.การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๑

^{๑๖} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : ๒๕๑๓.

๑) วัฒนธรรมภาคกลาง

ภาคกลางถือได้ว่าเป็นจุดศูนย์กลางของประเทศไทย ที่ครอบคลุมพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยที่ราบซึ่งเกิดจากการที่แม่น้ำพาดพาเอาเศษหิน เศษดิน กรวดทราย และตะกอนมาทับถมพอกพูนมานับเป็นเวลาล้านๆ ปี บริเวณที่ราบของภาคนี้ กินอาณาบริเวณตั้งแต่ทางใต้ของจังหวัดอุตรดิตถ์ลงไปจนจรดอ่าวไทย นับเป็นพื้นที่ราบที่มีขนาดกว้างใหญ่กว่าภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ จึงมีวัฒนธรรมที่น่าสนใจมากมาย ส่วนจังหวัดในภาคกลางนั้น ราชบัณฑิตยสถานได้แบ่งพื้นที่ในประเทศไทย นอกจากภาคกลางจะเป็นจุดศูนย์กลางทางด้านภูมิศาสตร์แล้ว ภาคกลางยังเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมของแต่ละภาคอีกด้วย เนื่องจากบางจังหวัดในภาคกลางคาบเกี่ยวระหว่างภาคต่างๆ มากมาย

๒) วัฒนธรรมภาคเหนือ

ภาคเหนือมีลักษณะเป็นเทือกเขา สลับกับที่ราบ ผู้คนจะกระจายตัวอยู่เป็นกลุ่ม มีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมเป็นของตนเอง แต่ก็มี การติดต่อกัน วัฒนธรรมของภาคเหนือหรืออาจเรียกว่า "กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา" ซึ่งเป็น วัฒนธรรมเก่าแก่และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งสำเนียงการพูด การขับร้อง ฟ้อนรำ หรือการจัดงานฉลองสถานที่สำคัญที่มีแต่โบราณ เช่น พระธาตุดอยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง เป็นต้น วัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีพื้นเมือง วัฒนธรรมที่สืบเนื่องจากการทำเกษตรกรรมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารประเพณีของภาคเหนือ มีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิต ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อในเรื่องการนับถือผี ทำให้มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และลักษณะของประเพณีจะแตกต่างกันไปตามฤดูกาล เป็นต้น

๓) วัฒนธรรมภาคใต้

ภาคใต้ เป็นดินแดนแห่งหมู่เกาะและท้องทะเลอันงดงาม อีกทั้งยังมีอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมากมาย นอกจากนี้ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวใต้ยังโดดเด่นมีเอกลักษณ์ และเปี่ยมเสน่ห์ชวนให้เข้าไปสัมผัสและเรียนรู้อย่างใกล้ชิด จึงไม่น่าแปลกใจว่า ในแต่ละปีภาคใต้จัดเป็นอีกภาคที่มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติมาเที่ยวชมมากมาย เรื่องราวของวัฒนธรรมและประเพณีที่น่าสนใจของภาคใต้ ที่มีชื่อเสียงที่รู้จักกันดี คืออาหารพื้นบ้านภาคใต้ อาหารพื้นบ้านภาคใต้มีรสชาติโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ สืบเนื่องจากดินแดนภาคใต้เคยเป็นศูนย์กลางการเดินเรือค้าขายของพ่อค้าจากอินเดีย จีนและชาวในอดีต ทำให้วัฒนธรรมของชาวต่างชาติโดยเฉพาะอินเดียได้ซึ่งเป็นต้นตำรับในการใช้เครื่องเทศปรุงอาหารได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากอาหารพื้นบ้านภาคใต้ทั่วไปมีลักษณะผสมผสานระหว่างอาหารไทยพื้นบ้านกับอาหารอินเดียได้ เช่น น้ำบูดู เป็นต้น

๔) วัฒนธรรมภาคอีสาน

วัฒนธรรมภาคอีสาน ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง อาณาเขตด้านเหนือและตะวันออก มีแม่น้ำโขงเป็นแนวกันอาณาเขต ด้านใต้จรดเขตชายแดนกัมพูชา ส่วนทางด้านตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ และเทือกเขาตองพญาเย็นกั้นแยกจากอาณาเขตภาคกลางและภาคเหนือ ยอดเขาที่สูงที่สุดของอีสานคือ ยอดเขาภูกระดึง ภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่เป็นอารยธรรมโบราณ ประชากรที่อาศัยอยู่ส่วนมากเป็นคนไทยเชื้อสายลาวและเชื้อสายเขมรมีคตินิยมผูกแน่นอยู่กับ ประเพณีโบราณมีการรักษา สืบเนื่องต่อกันมา จึงเป็นถิ่นแดนที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของวัฒนธรรมประเพณีที่ผสมผสานความเชื่อถือในเรื่องของการนับถือผี และคติทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน การทอผ้า มีการสืบทอดการทอผ้าต่อๆ กันมาไม่ขาดสาย ชนิดของผ้าเป็นประเภทผ้าไหม อาหารประจำถิ่นภาคอีสาน อาหารประจำถิ่นยอดนิยมภาคอีสาน คือ ส้มตำ เป็นต้น ประเพณี บุญผะเหวด บุญพระเวสสันดร หรือบุญมหาชาติ ซึ่งเป็นการทำบุญในเดือนสี่ บางครั้งก็เรียก “บุญเดือนสี่” ในบางท้องถิ่นจะทำบุญเดือนนี้ในเดือนสามรวมกับบุญข้าวจ้ะและบุญกุ่มข้าวใหญ่ ให้เป็นบุญเดียวกันส่วนเดือนสี่ก็เว้นไว้ บุญผะเหวด เป็นต้น

ดังนั้น การผสมผสานวัฒนธรรมไทย กับภูมิปัญญาจากนานาชาติที่หลั่งไหลเข้ามา ก็เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้มีชีวิตชีวาเช่นกัน เหมือนกับที่วัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน เป็นผลรวมของการปรับเปลี่ยน และพัฒนาภูมิปัญญาและอารยธรรมชนชาติต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทในดินแดนไทย ตั้งแต่ครั้งอดีตกาล

๒.๑.๒ แนวคิดว่าด้วยวัฒนธรรมพื้นบ้าน (พื้นเมือง) และภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมพื้นเมือง หมายถึง วัฒนธรรมของประชาชนโดยทั่วไป ประชาชน หรือชาวบ้านกำหนดหรือสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของ สังคมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสังคมย่อยในสังคมไทย มีการแบ่งวัฒนธรรมย่อยออกเป็นกลุ่มตามลักษณะที่ตั้ง ได้แก่ วัฒนธรรมล้านนา วัฒนธรรมอีสาน วัฒนธรรมอีสานใต้วัฒนธรรมภาคกลาง ตอนบน วัฒนธรรมภาคกลาง วัฒนธรรมภาคใต้ตอนบน วัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่าง 5 จังหวัดชายแดนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถระบุแหล่งที่มาได้อย่างชัดเจน เนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นเอง เกิดจากการจัดระเบียบ กฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความสุข ความเป็นระเบียบในสังคมพื้นบ้าน

โดย Boonyaratanaphun ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านมี ๓ แบบด้วยกัน คือ

๑. แบบมุขปาฐะ เน้นถึงการถ่ายทอดด้วยวาจาเป็นส่วนใหญ่ และรับรู้ได้ด้วยโสตสัมผัส เช่น เพลงพื้นบ้าน ภาษาสำนวนโวหาร ภาษิต ปริศนาคำทาย นิทาน ฯลฯ

๒. แบบอมุขปาฐะ เน้นถึงการถ่ายทอดด้วยกิริยาท่าทาง รูปลักษณ์และรับรู้ด้วยสัมผัสอื่นๆ นอกเหนือจากโสตสัมผัส เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น

๓. แบบผสม หมายถึง การถ่ายทอดให้เป็นทั้งแบบมุขปาฐะและแบบอมุขปาฐะ เช่น ระเบียบวิธีบ้าน ละครชาวบ้าน กีฬาพื้นบ้าน ประเพณีพื้นบ้าน ฯลฯ

เมื่อวัฒนธรรมมีความสำคัญและประโยชน์ต่อคนในสังคม ดังนั้นจึงควรจะมีการฟื้นฟูและส่งเสริม วัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่

๑) สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยการสร้างการผลิตซ้ำโดยสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างผู้เฒ่าและผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนให้ปัญญา ชนฟัง ปัญญาชนซักถาม กรองข้อมูลแล้วถ่ายทอดคืนกลับสู่คนในชุมชน เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมข้าม รุ่นอายุมีการปรับหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยสอดแทรกวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปในเนื้อหาหรือ กิจกรรมการสอน

๒) การสนับสนุนจากองค์กรทางสังคม นั่นคือวัฒนธรรมของชุมชนจะดำรงอยู่ได้และทำให้ชุมชน เข้มแข็งนั้นอาจมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน เช่น สหกรณ์ เป็นต้น อีกทั้งหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๓) ปรับวัฒนธรรมพื้นบ้านกับวัฒนธรรมต่างชาติให้สอดคล้องกัน เป็นการผนวกเอาความก้าวหน้า ของวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ากับวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย ค้นหาว่าเทคโนโลยีแบบไหนที่เหมาะสมกับชุมชน และอยู่ในรูปแบบที่ชาวบ้านยอมรับได้ควบคุมได้

๔) การค้นคว้าถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจ และสามารถอธิบายความสัมพันธ์หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น และนำไปใช้พัฒนาประเทศต่อไป ^{๑๗}

^{๑๗} Jirachai, Phunwadee. Role in Preserving the Culture of Teachers in Secondary Schools belong to Department of General Education, Chiang Mai. Chiang Mai: Chiang Mai University. 2001.

ดังนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ประชาชนในชุมชนได้กำหนดขึ้นมา เพื่อปฏิบัติเป็นแบบแผน ในการดำรงชีวิตของตนเองที่ประชาชนในชุมชนยอมรับว่าถูกต้อง ยอมรับ และปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับบริบทหรือสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ทั้งยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย

๒.๑.๓ ความหมายของวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิต รวมถึงการ ปฏิเสธในอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชน ดัง ปรากฏในแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภาได้เสนอแนวคิด ๖ ข้อ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่คำนึงถึง การแข่งขันระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนโดยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชน เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มีกลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์กร ภายนอก ๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนและ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้อง ธรรมชาติเพื่อคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตรวมถึงการ ปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและ วิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา(ฉัตรทิพย์ ๒๕๓๗:๒๕๔๐) ให้ ความสำคัญว่า ชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้มั่งจะ ถูกแรงกระแทกจากภายนอกทั้งนี้เป็นผลมาจาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจและได้ เข้าไปจัดการกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญ เพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งส่วย

ให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิต รวมถึงการปฏิเสธในอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชน ดังปรากฏในแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ดังปรากฏในแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอแนวคิด ๖ ข้อ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งไม่คำนึงการแข่งขันระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตจิตสำนึกชุมชนไทยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มีกลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์กรภายนอก ๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติเพื่อคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนวัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตรวมถึงการปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชน

๒.๑.๔ องค์ประกอบการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

เมื่อทราบถึงความสำคัญในการจัดการวัฒนธรรมแล้วก็มาพิจารณาสิ่งที่ชุมชนจำมาจัดการ ในที่นี้กล่าวถึง “ทรัพยากรวัฒนธรรม” อันเป็นผลผลิตของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน อาจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทที่สำคัญคือ

๑) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยภาพรวมแล้ว ประกอบด้วย วัตถุทางวัฒนธรรม (Material Culture) ในรูปลักษณะที่วัตถุนั้นสัมพันธ์กับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ (Living Culture) ซึ่งมีพัฒนาการตามระบบและกลไกสังคม

๒) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้ เป็นผลผลิตทางด้านคติความเชื่อ ศาสนา ประเพณีพิธีกรรม คติชนวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้ การจำแนกทรัพยากรในกรณีดังกล่าวนี้ มิได้แยกขาดออกจากกันอย่างชัดเจน หากแต่มีความสัมพันธ์กัน และเกี่ยวข้องกัน ซึ่งในแต่ละชุมชนมักจะมีทรัพยากร

วัฒนธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้อยู่และมีพื้นฐาน จากความคิดความเชื่อ และผลรวมของชุดความคิด คติชนของสังคม หรือชุมชนนั้นๆ อยู่

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ให้ความสำคัญว่า ชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้แม้จะถูกแรงกระแทกจากภายนอกทั้งนี้เป็นผลมาจาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจและได้เข้าไปจัดการกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญเพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของชุมชนนอกจากนี้ยังพบแนวคิดทุนวัฒนธรรมของบูดีเยอร์ (๑๙๘๓) กล่าวว่าทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่มี ๓ รูปแบบกล่าวคือ ๑) ใน embodies state เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ ๒) ใน objectified state เป็นสิ่งที่เป็รูปรธรรม ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก ๓) institutionalization state หรือความเป็นสถาบันซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมเช่น กติกา การยอมรับที่หลากหลาย คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันพระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน การศึกษาวัฒนธรรมของบูดีเยอร์จะไม่เน้นคำตอบในเชิงเศรษฐศาสตร์หากแต่ได้ให้ความสำคัญในการศึกษาทรัพยากรบุคคล จิตสำนึกในศักดิ์ศรีและอำนาจแห่งตน การสร้างวัฒนธรรมที่มีการเท่าเทียมกัน แนวคิดทุนวัฒนธรรมของ อมรา พงศาพิชญ์ เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง ยอมรับวัฒนธรรมและสิ่งใหม่จากภายนอกและสามารถนำทั้งสิ่งใหม่มาผสมผสานกับสิ่งเก่าที่มีอยู่แล้วปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตไทยได้ตลอดเวลาทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นในการศึกษาทุนวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อนการมองวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งไม่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ ทั้งนี้เพราะทุนทางวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่จะต้องศึกษาครอบคลุมทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีชีวิต

บำรุง บุญปัญญาได้อธิบายว่าวัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมของคนชั้นกลางของคนชั้นสูงสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติอยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติชุมชนหมู่บ้านเป็นรูปแบบของสังคมที่มีอายุยืนนานเป็นเวลาหลายๆ ร้อยปีลักษณะเช่นนี้คือลักษณะที่เรียกว่ามันเป็นสังคมในตัวของมันเองก็แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอิสระของชุมชนชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิถีการพัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่แล้วแต่แนวพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ยึดถืออยู่นั้นเป็นแนวความคิดที่มาจากภายนอก

ประเทศซึ่งประสานเข้ากับอำนาจรัฐในประเทศเป็นแนวพัฒนาแบบทุนนิยมซึ่งทำลายเศรษฐกิจชุมชน^{๑๘}

ประเวศ วะสี เสนอว่าวัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคมโดยให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อยๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและชุมชนควรเป็นแบบเท่าเทียมควรลดบทบาทหน้าที่ของรัฐและปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยการเพิ่มบทบาทของศาสนาและนำวัฒนธรรมสากลเข้ามาผสมด้วยเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านจิตใจชีวิตชุมชนและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม^{๑๙}

โกวิท พวงงาม ได้อธิบายว่าวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะที่ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว เพราะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยกาลเวลาอีกทั้งบริบทชุมชนของแต่ละชุมชนก็จะแตกต่างกันคงจะเป็นการยากและไม่เป็นธรรมชาติหากจะนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนให้แน่นอนตายตัวด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมชุมชนนั้นควรสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตและลักษณะความสัมพันธ์ของแต่ละชุมชนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจหากจะทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมชุมชนก็ต้องทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตการดำรงอยู่และการเปลี่ยนผ่านของชุมชนด้วยก็จะทำให้สามารถนิยามคำว่าวัฒนธรรมชุมชนได้ดียิ่งขึ้น^{๒๐}

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ กล่าวว่าวัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกินและจากการที่ต้องอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชนการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตโดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรมซึ่งได้ก่อให้เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ เช่นการปั้นคันนา (ยกคันนา) เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับการปลูกข้าวซึ่งเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านของชาวบ้านในที่ราบลุ่มการทำเครื่องมือล่าสัตว์ในป่าและเครื่องมือจับสัตว์น้ำต่างๆ การต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอดนี้ต้องอยู่กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติจึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติประกอบกับความต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาลโลกและชีวิตพัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อเกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่างๆ การที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดระบบ

^{๑๘} บำรุง บุญปัญญา, ๓ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. (สุรินทร์ : โครงการหนังสือดอกทิวป่า ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๑๙} ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๓๐, หน้า ๓๔-๓๖.

^{๒๐} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชน. (กรุงเทพฯ : เอ็กโปเน็นต์, ๓๕๕๓), หน้า ๔๐๔.

ความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเกิดเป็นจารีตประเพณีระบบกฎเกณฑ์และพิธีการต่างๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ยึดถือปฏิบัติวัฒนธรรมทางการผลิตมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นอยู่กับวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันการเพาะปลูกพืชผลการเกษตรมีปัจจัยเกี่ยวกับดินน้ำและแรงงานเข้ามาเกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีการจัดการเรื่องที่ดินทำกินให้เหมาะสมไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันจึงต้องมีผู้นำชุมชนขึ้นมาจัดการเช่นที่ทางอีสานมีกวนบ้าน (หรือกวนบ้าน) ทางเหนือมีพ่อหลวงทางใต้มีนายบ้านซึ่งต่อมาปรับเปลี่ยนเป็น "ผู้ใหญ่บ้าน" ตามระเบียบการปกครองใหม่ (พ.ศ. ๒๔๕๗) เหมือนกันหมดทั้งประเทศ จำเป็นต้องมีการจัดระบบการแบ่งส่นปันส่วนน้ำให้ทุกคนรอบครัวสามารถเพาะปลูกได้ทันตามฤดูกาล ดังตัวอย่างการจัดระบบเหมืองฝายทางภาคเหนือที่มีแก้มือแก้มือเป็นผู้จัดการและจำเป็นต้องจัดระบบแรงงานในครอบครัวและชุมชนในการปลูกปักดำและเก็บเกี่ยวเพราะงานบางอย่างเช่นการทำฝายทำท่อนบักน้ำการปักดำและเก็บเกี่ยวต้องแข่งขันกับฤดูกาลที่แรงงานคนเดียวหรือครอบครัวเดียวไม่อาจทำได้ทันเกิดเป็นประเพณีการทำงานรวมหมู่ที่เรียกกันว่าการลงแขกในภาคกลางการขอแรงในภาคใต้และการเอามือในภาคเหนือระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและอยู่ร่วมกันได้นี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีวิวัฒนาการและพัฒนาขึ้นมาตามลำดับเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีทั้งส่วนที่ตายไปเพราะไม่มีใครยึดถือปฏิบัติอีกมีทั้ง

๑. ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน

๒. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันอันประกอบด้วยครอบครัวเครือญาติชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

๓. ระบบทางความเชื่ออันประกอบด้วยศาสนาคุณค่าและพิธีกรรม^{๒๑}

กาญจนา แก้วเทพ^{๒๒} ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชนไว้ว่า

๑. ผลของความพยายามร่วมกัน (Collective) ในการต่อสู้และแสวงหาหนทางเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติความพยายามประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือความพยายามในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติที่อาจจะแสดงออกมาในรูปของเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ทักษะกรอบแนวคิดตัว

^{๒๑} สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต: วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. (กรุงเทพฯ: หมู่บ้าน, ๒๕๓๓, หน้า ๕๖.

^{๒๒} กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถียมมนุษย์เป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพฯ : สภาคทอกลีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘, หน้า ๑๐๕-๑๑๔.

บุคคลซึ่งเราอาจจะสรุปได้ว่าในบรรดาผลผลิตเหล่านี้ชนะและเป็นนายธรรมชาติ (Master Dominate) หรือเราถือคุณค่าว่าจะอยู่ร่วมอย่างประสานสอดคล้องกับธรรมชาติ (Harmony) ในชุมชนแต่ละแห่งมีการสร้างสรรค์เทคโนโลยีพื้นบ้านขึ้นมามากมายและยาวนานแล้วตัวอย่างที่ชัดเจนคือการกั้นน้ำให้เป็นเหมืองฝายอันเนื่องมาจากลักษณะพื้นที่ที่ลาดเอียงของภาคเหนือซึ่งค้นพบจากหลักฐานทางโบราณคดีว่ามีไม่ต่ำกว่า ๘๐๐ ปีและหากเราวิเคราะห์เนื้อหาของเทคโนโลยีพื้นบ้านเหล่านี้แล้วเราจะสามารถใช้เป็นพื้นฐานสำหรับความรู้สมัยใหม่เช่นความเชื่อเรื่องการห้ามตัดไม้ใหญ่ๆ หรือต้นไม้ริมรั้วก็ตรงกับหลักนิเวศวิทยาปัจจุบัน (แต่อธิบายด้วยภาษาในอดีต) ความรู้และคุณค่าทั้งหมดที่ได้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความอยู่รอด (Survival) ของมนุษยชาติในแต่ละท้องถิ่นนับเป็นพันๆ ปีมาแล้วและได้ถ่ายทอดส่งต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า

๒. ผลของความพยายามร่วมกันในการแสวงหาวิธีการในการอยู่ร่วมกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอาจจะเป็นทั้งเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ภายในกลุ่มเดียวกันหรือเพื่อนมนุษย์ภายนอกกลุ่มผลิตผลทางวัฒนธรรมนี้ ได้แก่ วิธีการจัดรวมเป็นกลุ่มเป็นองค์กร (ระบบครอบครัวเครือญาติ) การจัดแบ่งภาระหน้าที่และความรับผิดชอบตามเกณฑ์ต่างๆ เช่นตามเพศตามอายุการกำหนดหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามกฎระเบียบการกำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นศูนย์รวมของกลุ่ม (เช่นผีเกี๊ยทางเหนือ) นอกจากนั้นก็ยังมียุทธวิธีการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน (เช่นการปรับไหมการขอขมา) รวมทั้งระบบคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง (เช่นคุณค่าเรื่องการให้อภัยอโหสิกรรม) จากการที่เราได้เห็นแหล่งที่มาของศักยภาพความสามารถและคุณธรรมของชาวบ้านทำให้มีพื้นฐานว่าความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้านนี้มิได้เกิดมาจากทฤษฎีหรือเกิดจากการนึกคิดเอาเองหากแต่ศักยภาพดังกล่าวนี้ได้พิสูจน์มาแล้วด้วยผลงานที่เป็นจริงจากการที่ชุมชนสามารถสืบทอดชีวิตตัวเองมาได้อย่างยาวนาน

๓. เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชนในวัฒนธรรมชุมชนแต่ละแห่งต่างก็มีเอกลักษณ์ของตัวเองและเอกลักษณ์นี้เป็นต้นกำเนิดแห่งความภาคภูมิใจในตัวเองศักดิ์ศรีในตัวเองจึงเป็นแหล่งกำเนิดของพลังชุมชนอย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นชุมชนแห่งใดเราสามารถที่จะสกัดลักษณะร่วมของเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมชุมชนได้ในที่นี้จะยกตัวอย่าง ๒ ลักษณะคือ

๑) วัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมที่ถือเอาคนเป็นศูนย์กลางกล่าวคือเน้นความสำคัญของคนมากกว่าวัตถุลักษณะดังนี้แสดงออกและรับรู้ได้จากการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่นการเกิดตายอันแล้วแต่แสดงให้เห็นความสำคัญของมนุษย์ทั้งสิ้น (Human – Centered Culture) และเมื่อถือคนเป็นศูนย์กลางแห่งความสำคัญแล้วในขั้นต่อมาก็คือความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเรื่องสำคัญและสำคัญกว่าวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุวัฒนธรรมไทยโดยส่วนรวมก็ยัง

คงเหลือ“หน้า” มากกว่าคำพูดอื่นๆ “หน้า” และ“ใจ” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนและความสัมพันธ์ระหว่างคน

๒) เอกลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนคือกรอบความคิดองค์รวม (Holistic) กรอบความคิดแบบองค์รวมนี้จะความสัมพันธ์แบบโยงใยระหว่างความสัมพันธ์ในทุกมิติคือระหว่างคนกับคนคนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจการเมืองคุณค่าจริยธรรมความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับคุณธรรมความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตวิญญาณฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมใดๆ จะมีลักษณะความสัมพันธ์ทุกมิติเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอซึ่งหากเราวิเคราะห์วิถีชีวิตประจำวันธรรมเนียมประเพณีการเล่นการผลิก็จะพบลักษณะของกรอบความคิดดังกล่าวภายใน

๔. การจัดระบบเศรษฐกิจแก่หัวใจและรูปแบบโครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งเท่านั้นและไม่ใช่ว่ารูปแบบเดียวที่มนุษยชาติเรามีอยู่ในชุมชนชนบทหลายต่อหลายแห่งของไทยมีรูปแบบการจัดระบบเศรษฐกิจที่ไม่ได้เน้นกำไรเป็นเป้าหมายสำคัญ (Profit Oriented) ไม่ได้เน้นคุณค่าการแข่งขันในการผลิต แต่กลับจัดระบบเศรษฐกิจที่เน้นคนเป็นเป้าหมายสำคัญเน้นการร่วมมือช่วยเหลือกันเป้าหมายของเศรษฐกิจไม่ได้เน้นการกินดีอยู่ดีเพิ่มขึ้นตลอดเวลาในเชิงปริมาณ แต่มุ่งการกินพอดีอยู่พอดีในแง่คุณภาพชีวิตและความสมดุลการสะสมทุนอาจจะไม่ได้กระทำในรูปของการสั่งสมวัตถุในหน่วยของปัจเจกบุคคล แต่เป็นการลงทุนในด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) ในหน่วยของชุมชนเช่นระบบทำนาผ้างั้ระบบเลี้ยงวัวผ้างั้ของชาวนาภาคเหนือที่อยู่บนฐานความคิดว่าถ้าเราช่วยเหลือเขาในวันนี้วันหน้ามีอะไรขาดเหลือเขาก็จะได้มาช่วยเราบ้างเป็นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าระบบการแลกเปลี่ยน (Exchange) ไม่ได้มุ่งที่การสั่งสมมูลค่า แต่เน้นที่การสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

๕. การจัดระบบอำนาจรูปแบบการจัดระบบอำนาจในวัฒนธรรมชุมชนที่เรียงลำดับของอำนาจจากมากไปหาน้อยตามลำดับชั้น (Hierarchy) หรือรูปแบบประชาธิปไตยไทยทางอ้อมโดยผ่านตัวแทนนั้นอาจเป็นเพียง ๒ รูปแบบเท่านั้นในการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจและหากเราศึกษาวัฒนธรรมของชาวบ้านเราก็อาจจะพบรูปแบบอำนาจในแบบอื่นๆ เช่นระบบ Check and Balance ที่แสดงออกในความสัมพันธ์ ๓ เสาระหว่างพระเจ้าแผ่นดินพระภิกษุและประชาชนในระบบความคิดของชาวนาเราเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมชุมชนนั้นหากเราไม่เข้าใจทั้งความหมายและรับมาทั้งหมดเราอาจจะตีความผิดก็ได้เช่นปรากฏการณ์ที่เราผู้ไปจากระบบประชาธิปไตยแบบ One Man One Vote อาจจะไม่พอใจชาวกะเหรี่ยงที่ตัดสินใจโดยใช้คำตัดสินสุดท้ายจากผู้อาวุโสเป็นต้น ๕. การวิเคราะห์กานาภาษาเป็นอีกหน่วยหนึ่งที่สามารถจะใช้วิเคราะห์วัฒนธรรมได้อย่างดีเพราะภาษาเป็นแหล่งตก

ผลึกของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ของสังคมตัวอย่างที่ยกไปข้างแล้วเช่นกรณีของวัฒนธรรมไทยที่ใช้คำว่า“ หน้า” และ“ ใจ” มากเป็นพิเศษในการวิเคราะห์ความหมายเราอาจใช้การวิเคราะห์ความหมาย ๒ ระดับคือการมีความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) อันเป็นความหมายที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคลตามอคติและความเชื่อที่มีในแต่ละกลุ่มชนดังนั้นเมื่อเราอ่านความหมายระหว่างบรรทัดของ“ ภาษา”“ ถ้อยคำ” ที่ปรากฏอยู่ในระบบวัฒนธรรมชุมชนเราจะสามารถเข้าถึง“ ระบบคุณค่า”“ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม” ที่มีอยู่นั้นได้ยกตัวอย่างเช่นในขณะทีภาคกลางมีการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายเป็นแบบข้างทำหน้าและข้างทำหลังซึ่งบ่งบอกนัยยะว่าทำหน้าจะต้องเป็นผู้นำและทำหลังจะต้องเป็นผู้ตามอันเป็นความหมายในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งเหนือกว่าฝ่ายหนึ่งต่ำกว่าในขณะที่ภาคเหนือจะมีการเปรียบเทียบชายว่าเปรียบเหมือนล้อทั้ง ๒ ข้างของเกวียนที่จะต้องเคียงคู่กันไปเราจะเห็นโดยเปรียบเทียบแล้วความสัมพันธ์ของหญิงกับชายในภาคเหนือมีลักษณะเสมอภาคมากกว่า

ยุกติ มุกดาวิจิตร นอกจากองค์ประกอบของวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้วมีองค์ประกอบที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมชุมชนเกิดจากความคิดและวิถีปฏิบัติของชุมชนองค์ประกอบสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่มักจะถูกเน้นย้ำอยู่เสมอโดยนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ของชาวบ้านซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นและแน่นอนว่าแตกต่างกับองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาชาวเมืองภูมิปัญญาชาวบ้านมิได้เป็นเพียงองค์ความรู้ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ หรือในประเด็นปลีกย่อยประเด็นใดประเด็นหนึ่งหากยังเป็นทั้งโลกทัศน์ที่ชาวบ้านใช้ทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายและกระทำการต่างๆ และยังได้แก่ วิธีการปฏิบัติหรือองค์ความรู้ที่ชาวบ้านใช้สำหรับการประกอบการทำงานอาชีพและดำเนินชีวิตประจำวันหากกล่าวว่าชุมชนคือพลังที่คอยควบคุมให้ชีวิตกำกับดูแลชาวบ้านแล้วภูมิปัญญาชาวบ้านก็คือแบบแผนเนื้อหาสาระของสาระของชุมชนที่คอยชี้นำหรือเป็นแนวทางให้ชาวบ้านดำเนินตามในแง่ของพลังชุมชนแต่ละชุมชนพลังดังกล่าวมีลักษณะทั่วไปทำนองเดียวกันทุกๆ ชุมชน แต่ในแง่ของภูมิปัญญาชาวบ้านแม้จะมีอยู่ในทุกๆ ชุมชนแต่ละหมู่บ้านก็จะมีภูมิปัญญาที่เฉพาะของตนเองแตกต่างกันออกไป เมื่อได้พิจารณาถึงความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวแล้วนั้นสามารถอธิบายถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชน/หมู่บ้านซึ่งสถานการณ์ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน/หมู่บ้านมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) และเป็นพลวัต (Dynamic) นั่นคือวัฒนธรรมในแต่ละ

ละมิตีแต่ละส่วนจะเชื่อมโยงภายในระหว่างกันและกับระบบภายนอกเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกไม่ออกและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและกาลเวลา^{๒๓}

สรุป ปัตติสง แสดงถึงลักษณะของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมที่เป็นระบบความสัมพันธ์และแบบแผนความประพฤติปฏิบัติความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างสังคมหมู่บ้านที่มีความเป็นชนชั้นน้อยมีความใกล้ชิดมีความเป็นพี่เป็นน้องสูง คนแทบรู้จักกันหมดฉะนั้นความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชนหมู่บ้านจึงมีลักษณะเป็นแนวราบและอุปถัมภ์ค้ำจุนกันและกันกล่าวคือคนอยู่รวมกันโดยไม่มีลำดับชั้นทางสังคมทำให้เกิดความใกล้ชิดและนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเป็นความสัมพันธ์แบบซึ่งความสัมพันธ์แบบแนวราบนั้นเกิดจากระบบสังคมที่ฐานทางสังคมไม่แตกแยกกันระบบการเป็นเครือญาติการนับถือกันเหมือนญาติพี่น้องวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของความสัมพันธ์แบบสัมพันธ์แนวราบนอกจากปรากฏอยู่ในรูปขององค์กรอันเป็นโครงสร้างของสังคมหมู่บ้าน/ชุมชนซึ่งมีขนาดใหญ่แล้วยังปรากฏในองค์กรย่อยของหมู่บ้าน/ชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น ๑) องค์กรทางศาสนา ๒) องค์กรทางอาชีพ ๓) องค์กรสวัสดิการสังคม ๔) องค์กรทางการศึกษา ๕) สถาบันทางการเงิน

๒. วัฒนธรรมที่เป็นระบบความคิดความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาจากคนในชุมชน/หมู่บ้านพวกเขาสามารถสร้างขึ้นตามระบบสังคมและบริบทของตนเองนั่นคือวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อระบบความคิดนี้มักผูกโยงกับพิธีกรรมหรือระบบสัญลักษณ์

๓. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนานซึ่งชาวบ้านยึดถือต้องทำตามบรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีส่วนใหญ่มีหลักการทางศาสนาหรือหลักปฏิบัติทั่วไปที่จำเป็นต่อชีวิตเป็นตัวกำกับอยู่

๔. ความรู้ของชุมชน/หมู่บ้านถูกชาวบ้านผลิตมาเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน/หมู่บ้านให้สามารถดำรงอยู่ได้ซึ่งความรู้นี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับทุกมิติของชุมชน เพราะความรู้จะเป็นตัวขับเคลื่อนชุมชนอย่างวิเศษคือความรู้เป็นตัวกำหนดหรือสร้างชีวิตชุมชน/หมู่บ้านความรู้เป็นความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากินเช่นความรู้เกี่ยวกับการทำนาความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรค (สมุนไพร) ความรู้ทางสังคม วัฒนธรรมทรัพยากรสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ตลอดจนความเชื่อประเพณีและหลักคำสอนทางศาสนา ระบบความรู้จะมีเกิดดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สำหรับชุมชน/หมู่บ้านได้นั้นต้องมีกระบวนการสร้าง/ผลิต

^{๒๓} ยุคติ มุกดาวิจิตร, การก่อตัวของกระแส " วัฒนธรรม " ในสังคมไทย : พ.ศ.๒๕๒๐ - ๒๕๓๗. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘, หน้า ๒๐.

ซ้ำ/ถ่ายทอด/ใช้สอย/แพร่กระจายและการปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๕. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นความรู้ประจำแผ่นดินประจำถิ่นมีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะสะท้อนความเป็นท้องถิ่นของตัว แต่อาจนำไปใช้แห่งอื่นได้หากประยุกต์ใช้ถูกต้องเหมาะสมภูมิปัญญาต้องอาศัยปราชญ์หรือผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญของชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์สืบทอด/กระจาย/ผลิตซ้ำชุมชน/หมู่บ้านตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาว่ามีความจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของชุมชน/หมู่บ้านมาตั้งแต่เริ่มซึ่งสืบทอดกันมาอย่างไม่ขาดสายมีการปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับการเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนสามารถผสมผสานกับภูมิปัญญาหรือความรู้จากนอกชุมชนอีกด้วย

๖. คุณธรรมคุณธรรมก็เช่นเดียวกันกับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกมิติของชีวิตในชุมชน/หมู่บ้านคุณธรรมเป็นตัวกำกับพฤติกรรมทั้งหมดของคนคุณธรรมหลายประการสอดคล้องมาจากคำสอนทางศาสนาระบบคุณธรรมเป็นสิ่งที่ยอมรับร่วมกันว่าเป็นหลักการที่ทำให้ส่วนรวมอยู่ร่วมกันได้ หากขาดคุณธรรมแล้วสังคมจะเกิดความวุ่นวายไร้ระเบียบในการนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการปฏิบัติงานด้านชุมชนนั้นสภาคทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนาและองค์กรเซเบโม (Cebemo) ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้เสนอว่าการทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนคือการพัฒนาที่ประกอบด้วย คุณสมบัติ ๒ ประการคือลักษณะแรกเป็นการทำงานพัฒนาที่ตอบสนองกับความต้องการของชาวบ้าน และลักษณะที่สองเป็นการทำงานพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวิถีคิดวิถีปฏิบัติกล่าวโดยรวมคือ วัฒนธรรมของชาวบ้านในภาคปฏิบัติการทำงานแนวนี้อาจประกอบด้วยคุณสมบัติด้านการพัฒนาที่เป็นหลัก ๔ ประการคือ

๑) การถือเอาชาวบ้านเป็นตัวตั้งของการพัฒนากล่าวคือเราจะถือว่าชาวบ้านเป็นองค์ประธาน (Subject of Development) มิใช่เป็นวัตถุรองรับการพัฒนา มิใช่บุคคลที่ต้องมีคนอื่นไปพัฒนาชาวบ้านมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองบทบาทของบุคคลภายนอกจะเป็นเพียงผู้คอยเสริมเงื่อนไขที่เหมาะสมเท่านั้นชาวบ้านมิใช่เป็น แต่ผู้ที่มีปัญหาชีวิตเท่านั้น แต่ยังมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาอันมาอีกด้วยแนวทางการพัฒนาจึงต้องเป็นแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach)

๒) การใช้แนวทัศน์แบบ Positive Approach ในวัฒนธรรมชุมชนนั้นมีทั้งสิ่งที่ยังหลงเหลืออยู่และมีทั้งสิ่งที่สูญหายไปแล้วเช่นรูปแบบการลงแขกเกี่ยวข้าวหายไปแล้ว แต่สำนึกที่ยังสำนึกที่ยังอยากช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังมีอยู่ในทางปฏิบัติเราจะเริ่มต้นงานสร้างสรรค์จากสิ่งที่มีชาวบ้านมีอยู่มิใช่เริ่มต้นจากด้านที่ชาวบ้านหมดไปแล้ว

๓) การใช้หลักการ“การประสานกัน” (Articulation) คือการสำรวจข้อดีข้อด้อยของวัฒนธรรมภายในชุมชนกับวัฒนธรรมภายนอกชุมชนแล้วประสานข้อดีเข้าด้วยกันจัดข้อด้อยของทั้งสองส่วนนั้นเสีย

๔) ใช้ทัศนะแบบองค์รวม (Holistic Approach) เป็นทัศนะหลักในการพิจารณาสรรพสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการตัดสินใจและพิจารณาความสัมพันธ์โยงใยทุกมิติ

การนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการปฏิบัติงานชุมชนนั้นก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนโดยสำนักวัฒนธรรมชุมชนได้ชี้ให้เห็นว่ากระแสนิยมทำลายชุมชน/หมู่บ้านจนเกิดความอ่อนแอเกือบทั่วทุกแห่งการฟื้นฟูชุมชน/หมู่บ้านให้เข้มแข็งได้นั้นก็ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญเพราะเป็นรากแก้วที่ยังลึกสำหรับชุมชน/หมู่บ้านที่ถูกสร้างมาโดยตนเองและเพื่อตนเองยอมเป็นภูมิคุ้มกันที่แน่นหนามั่นคงชุมชน/หมู่บ้านมิได้อยู่โดดเดี่ยวหาก แต่สัมพันธ์กันทั้งระบบชุมชนใกล้เคียงและทางไกลหลายระดับหลายมิติยอมเป็นธรรมดาที่ต้องได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบการรับมือกับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นการผสมผสาน/การสร้างเสริมและการกลั่นกรองในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมชุมชนใดจะมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมนั้นต้องเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองไม่ถูกครอบงำ (Hegemony) โดยวัฒนธรรมอื่นๆ จนต้องพึ่งพาชุมชนอื่นเพื่อชุมชนมีความเข้มแข็งนั้นต้องอาศัยเงื่อนไขทางวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

๑) การสืบสานวัฒนธรรมมาระยะยาวนานเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายเพื่อรักษาบำรุงพร้อมกับพัฒนาไปขณะเดียวกันการสืบสานนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของการเล่าขานหรือเล่าสู่กันฟังหาก แต่กระทำผ่านวิถีชีวิตของคนในชุมชน/หมู่บ้านไม่ว่าจะผ่านในด้านการรื่นเริงการแสดงศิลปวัฒนธรรมการทำมาหากินการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่สะท้อนการช่วงชิง/พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน/หมู่บ้าน

๒) คนในชุมชน/หมู่บ้านคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมหรือเอาธุระของชุมชน/หมู่บ้านมีความรับผิดชอบช่วยเหลือส่วนรวมไม่ทิ้งดูดายช่วยด้วยความสมัครใจ/เต็มใจเสียสละเวลาและทรัพย์สินให้กับส่วนรวมเพื่อนำไปก่อเกิดประโยชน์ทั้งเฉพาะหน้าเฉพาะหน้าและระยะยาว

๓) ความเป็นคนชุมชน/หมู่บ้านเป็นสำนึกว่าตนมาจากชุมชน/หมู่บ้านใดเป็นความสำนึกที่สะท้อนความรักความผูกพันห่วงหาเป็นเจ้าของชุมชน/หมู่บ้านสำนึกนี้หากมีแล้วจะนำพาให้ทำประโยชน์ไม่ทิ้งชุมชนรักใคร่ปรารถนาดีและเสียสละเพื่อส่วนรวม

๔) ภูมิปัญญาและความรู้ของชุมชนหมู่บ้านถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่เกื้อหนุนความเป็นชุมชน/หมู่บ้านพื้นที่นั้นคือชุมชนมีความรู้ภูมิปัญญาด้านต่างๆ เป็นของตนเอง ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ศิลปะ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ทั้งหมดนี้ต้องมีระบบความรู้เป็นของชุมชนซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอดการปรับการแพร่กระจาย และการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

๕) ความมีชีวิตชีวาของชุมชน/หมู่บ้านอันเป็นความสามารถที่มองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาในตนเองทำให้ไม่เกิดวิกฤติหรือความอ่อนแอเพราะสามารถแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้ง

๖) คุณธรรมที่คนในชุมชน/หมู่บ้านยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตอัน ได้แก่ สัจจะ ความจริงใจ ยึดมั่นในความเป็นธรรม ลูกต้องเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คุณธรรมเหล่านี้เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน/หมู่บ้านซึ่งปรากฏในทุกมิติของวิถีชีวิต เช่น การเก็บของจากป่ามาเป็นอาหารก็เก็บ แต่พอกินและแบ่งเพื่อนได้ด้วยทั้งนี้เพื่อรักษาหวงแหนทรัพยากรและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้านด้วยกัน

๗) ระบบความสัมพันธ์แบบพี่น้องอันเป็นความสัมพันธ์แนบแน่นไม่มีความแตกต่างทางชนชั้น แต่มีความใกล้ชิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันบนฐานของความปรารถนาดีต่อกันและกันอย่างไม่มีผลประโยชน์ ระบบความสัมพันธ์แบบนี้ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันตามอาชีพหรือกิจกรรมที่สนใจ ร่วมกันกลุ่มที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน

๘) คนในชุมชน/หมู่บ้านตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมชุมชนว่ามีคุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เป็นความรู้ภูมิปัญญา ประเพณีระเบียบ/กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สั่งสมกันมานานแล้วแต่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/หมู่บ้านที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงได้อย่างดีและประสบผลสำเร็จ

๙) ความสามารถในการปรับตัวและประสานกับวัฒนธรรมภายนอกอย่างเหมาะสมคือรับมาโดยกระบวนการเรียนรู้อย่างแยกแยะ คายรู้เท่าทันไม่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบรับเอาประสบการณ์ใหม่ๆ มาใช้เพื่อให้ชุมชนเลือกมาบูรณาการกับของเดิมอย่างกลมกลืน^{๒๔}

স্যันต์ ไพรัชญจิตร อริยสัจแห่งวัฒนธรรม วัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นส่วนรวม (common) มากกว่าความเป็นส่วนตน (private) มีความมุ่งหมายขึ้นสูงในเรื่องการสร้างประโยชน์สุข (absolute happiness) ที่ได้จากการปฏิบัติภาวนาโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยวัตถุมากกว่าความสุข (happiness) ที่เกิดจากการเสพ

^{๒๔} สุรวุฒิ ปัดไธสง, การนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการปฏิบัติงานชุมชน ๒๕๔๕: ๑๖-๑๗.

(Online) <http://wb.yru.ac.th/handle/yrul/> ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๔.

บริโภควัตถุ ที่เป็นเพียงเป้าหมายขั้นต่ำ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมกระทำให้บรรลุเป้าหมายแห่งประโยชน์สุขได้วัฒนธรรม ชุมชน สังคม ชาติพันธุ์ ล้วนเป็นเรื่องของส่วนรวม : common เป็นเรื่องของเรา หลาย พหุชน มหาชน ที่เกิดจากสัมพันธภาพเชิงสร้างสรรค์ระหว่าง ฉันท กุ และปัจเจกชน ทั้งหมดทั้งมวลจำนวนมาก วิธีปฏิบัติที่จะสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวมได้ คือ การมีส่วนร่วม : participation วิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวม ได้ ก็ต้องลดตนเอง กุ : selfness และ ส่วนตนของกุ : selfishness ลงให้เหลือน้อยที่สุดในขั้นต่ำ และทำให้ไม่เหลือตน (กุ) อยู่เลย ไม่มีของตน (ของกุ) อยู่เลยในขั้นสูง วิธีทำให้เหลือ ตนเอง กุ น้อยที่สุด หรือ ไม่เหลือตนเองอยู่เลยทำได้โดยการให้ และ การยอมรับในการมีอยู่ ของคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายอย่างเปกัลยาณมิตร หัวใจของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ การมีตัวกู มีของกูให้น้อยที่สุดหรือไม่ต้องมีทั้งสองสิ่งนั้นอยู่เลยแม้แต่น้อย ซึ่งอาจจะทำได้ยาก แต่ทำได้แล้วจะรู้ว่า “ดี” อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน สังคม ภูมิสังคม และชาติพันธุ์ที่แท้จริง ต้องเป็นการทำความเจริญที่ถูกต้องตามกฎหมายชาติ และความเจริญที่ถูกต้องก็คือการทำลายความเห็นแก่ตัวให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้^{๒๕}

ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตรวมถึงการปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธที่จะต้องศึกษาคลอบคุ่มทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีพุทธ ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชน วัฒนธรรมในแต่ละมิติแต่ละส่วนจะเชื่อมโยงภายในระหว่างกันและกับระบบภายนอกเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกไม่ออกและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและกาลเวลา การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธเป็นการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อนการมองวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งไม่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ ทั้งนี้เพราะ วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ คือ วิถีชุมชนชาวพุทธที่จะต้องศึกษาคลอบคุ่มทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีพุทธ

^{๒๕} สายันต์ ไพเราะญจิตร อริยสังแห่งวัฒนธรรม Journal of Humanities and Social Sciences,

๒.๑.๕ แนวคิดว่าด้วยวัฒนธรรมชุมชน

ความหมายคำว่า “ชุมชน” ตามพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๔ กล่าวว่า ชุมชน หมู่บ้าน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ใน อาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ที่มีคนอาศัยอยู่มาก^{๒๖}

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา^{๒๗} วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้ และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนา คุณภาพชีวิต รวมถึงการ ปฏิเสธในอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำ ทาง ความคิด ภูมิปัญญาและวิถี ชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็น คุณค่าของชุมชน ปรากฏใน แนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ๖ ข้อ ที่สำคัญดังนี้คือ

๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่ คำนึงถึงการแข่งขันระหว่างปัจเจกชน

๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนโดยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการใน เมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชน เพื่อสืบทอดจิตส นึกของชุมชนต่อไป

๔) มีกลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจ ต่อรอง กับองค์กรภายนอก

๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยน และ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติเพื่อ คง ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชน ให้อธิบายถึงความสำคัญว่า ชุมชนหรือ หมู่บ้านว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง และยึดเหนี่ยวกันไว้แม้จะถูกรังแกจากภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมา จาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำ ให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ ต้องพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ ของ ทรัพยากรธรรมชาติและ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินา การที่ไม่เข้าใจและได้เข้าไปจัดการกระบวนการ ผลิตในระดับหมู่บ้าน โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญเพียงหมู่บ้านท ำหน้าที่ส่งส่วย

^{๒๖} วารสารปัญญาภิวัฒน์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๖๓

^{๒๗} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

ให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ท าให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินด ารงอยู่ระบบรวมในทรัพย์สินคือ เป็น หัวใจของชุมชน ประเภทของมรดกและวัฒนธรรมชุมชน อาจประกอบไปด้วย วรรณกรรมพื้นบ้าน อัน หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการ บอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร อาจแบ่งออกเป็น ๑) นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมา เช่น นิทานจักรๆ วงศ์ๆ นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี มุขตลก นิทานเรื่องไม้ นิทานเข้าแบบ เป็นต้น ๒) ตำนานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ บุคคล ศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่สำคัญ ในท้องถิ่นต่างๆ และเรื่องเล่าที่อธิบายความเป็นมาของความ เชื่อและพิธีกรรมในท้องถิ่นต่างๆ ๓) บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม หมายถึง คำสวดที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ เช่น บททำขวัญ คำบูชา คำสมา คำเวนทาน บทสวดสรภัญญ์ คาถาบทอาณิสส บทประกอบการ รักษาโรคพื้นบ้าน คำให้พร คำอธิษฐาน ฯลฯ ๔) บทร้องพื้นบ้าน หมายถึง คำร้องที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาในโอกาสต่างๆ เช่น บทกล่อมเด็ก บทร้องเล่น บทเกี่ยวพาราสี บทจ้อย คำแข็ง ฯลฯ ๕) สำนวนภาษาิต หมายถึง คำพูดหรือคำกล่าวที่สืบทอดกันมา มักมีสัมผัสคล้องจอง กัน เช่น โวหาร คำคม คำพังเพย คำอุปมาอุปไมย คำขวัญ คติพจน์ คำสวดสาบาน คำสาปแช่ง คำชม คำคะนอง ฯลฯ ๖) ปริศนาคำทาย หมายถึง คำหรือข้อความที่ตั้งเป็นคำถาม คำตอบ ที่สืบทอดกันมา เพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหา เช่น คำทายปัญหาเขาวน ะหมี ๗) ตำรา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีการเขียนบันทึกในเอกสารโบราณ เช่น ตำรา โหราศาสตร์ ตำราดูลักษณะคนและสัตว์ ตำรายา ฯลฯ กีฬาและการละเล่นภูมิปัญญาไทย อันรวมไปถึงการเล่นกีฬาและ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ๑) การเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมที่ทำด้วยความสมัครใจตามลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ๒) กีฬาพื้นบ้าน หมายถึง การเล่นที่มีลักษณะแข่งขันมีผลแพ้ชนะ โดยมีกฎกติกาที่ เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น ๓) ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง วิธีการหรือรูปแบบการต่อสู้ที่ใช้ร่างกายหรือ อุปกรณ์ โดยได้รับการฝึกฝนตามวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา ภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด สามารถจำแนกตามหน้าที่ทางสังคมได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้ ๑) ภาษาไทย หมายถึง ภาษาประจำชาติ หรือภาษาราชการที่ใช้ในประเทศไทย ๒) ภาษาไทยถิ่น หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารตามท้องถิ่นต่างๆ สามารถสื่อความหมาย สร้างความเข้าใจกันในท้องถิ่นนั้นๆ โดยแต่ละท้องถิ่นอาจพูดแตกต่างกันไปจากภาษาราชการ ทั้งในด้านเสียงคำ และการเรียงคำ ได้แก่ ภาษาไทย

ถิ่นภาคเหนือ ภาษาไทยถิ่นภาคอีสาน ภาษาไทยถิ่นภาคกลาง และภาษาไทยถิ่นภาคใต้ ๓) ภาษากลุ่มชาติพันธุ์หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๕ ตระกูลภาษา ได้แก่ กลุ่มภาษาตระกูลไท กลุ่มภาษาตระกูล ออสโตรเอเชียติก กลุ่มภาษาตระกูลจีน – ทิเบต กลุ่มภาษาออสโตรเนเซียน และกลุ่มภาษาม้ง – เมียน ๔) ภาษาสัญลักษณ์หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารด้วยภาษามือ ภาษาท่าทาง หรือเครื่องหมายต่าง ๆ^{๒๘} เป็นต้น

๒.๑.๖ การจัดการวัฒนธรรมชุมชน

เพราะ “ทรัพยากรวัฒนธรรม” มีประโยชน์หลายประการต่อมนุษย์ ชุมชน และสังคม รวมถึง “การจัดการวัฒนธรรม” (Cultural Management) หรือ “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม” จึงได้รับการกล่าวถึงไม่ต่างจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพกว้าง การจัดการ (Management) คือ การกระทำอันเป็นศาสตร์และศิลป์ของการทำกิจธุระ (กิจกรรม) อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ และเมื่อนำมาใช้กับคำว่า “ทรัพยากร” (Resource) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีอยู่แล้ว และมีศักยภาพในการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่มนุษย์ และสังคม ก็จะได้ความหมายของ “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชน” ในภาพกว้าง ว่าเป็น ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งที่มีคุณค่าของสังคม หรือชุมชนนั้นๆ ทั้งใน ปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง

๒.๑.๗ ความเป็นมาของการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

ก่อนที่จะวางแผนจัดการ จะต้องเข้าใจความหมายของการจัดการอย่างดีเสียก่อน จาก การศึกษานิยามของการจัดการ จะสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาและขอบเขตของการศึกษา ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามที่แตกต่างกันไปตามแต่กรอบการศึกษาและสภาพพื้นที่หรือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังนี้ “การจัดการ” มาจากภาษาอังกฤษ “Management” หมายถึง การปลูกเพาะ อบรม ศึกษา ซึ่งมีความหมายว่า “สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ”

King & Sethi ได้กล่าวถึง การจัดการวัฒนธรรมไว้ว่า “การจัดการทั้ง ทรัพยากร วัฒนธรรมและผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมเกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดินและ กิจกรรมอื่นๆ ของโลกร่วมสมัย” ซึ่งเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่เป็นรากฐานที่สำคัญในการศึกษาเพื่อ ออกแบบและวาง กระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ก็เพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งอาจจำเป็นจะต้องมีการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติร่วมด้วย หากมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น เราจำเป็นต้องรักษาแหล่งน้ำ เพราะเรามี

^{๒๘} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

กิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เป็นต้น โดยใช้ “กระบวนการจัดการ” เป็นแนวทางในการจัดการ^{๒๙}

สร้อยตระกูล อรรถมานะ ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความ มั่นใจในการทำงานทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัว ต้องมีความยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้ เสมอ ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย ซึ่งเราสามารถนำมาปรับใช้ในชุมชน โดยนับว่ากลุ่มผู้นำกิจกรรม หรือชุมชนเป็นองค์กร หรือองค์การในรูปแบบหนึ่ง ก็จะสามารถประยุกต์แนวคิดใน “การบริหารจัดการชุมชน” เพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้เช่นกัน^{๓๐}

การบริหารจัดการชุมชนไว้ว่า หมายถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานใดๆ ของบุคลากรและหน่วยงานทุกภาค ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนภาคธุรกิจ ภาคที่ไม่สังกัดภาครัฐ และภาคประชาชน นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนา หรือสร้างความสุขความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนให้ แก่ประชาชนและประเทศชาติด้วย อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบก็ได้ โดยการบริหารจัดการชุมชน เป็นแนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่ผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคง และยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยสิ่งที่เราให้ความสนใจไม่ใช่กระบวนการพัฒนาชุมชนในภาพใหญ่ แต่มุ่งเน้นการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ในส่วนของกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน^{๓๑}

ธนิช เลิศชาญฤทธ์ กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ที่ มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันของระบบสังคมโดยการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มี ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย ๑) การ

^{๒๙} King, W. R., & Sethi, V. Introduction to business process reengineering. In V. Sethi, W. R. King (Eds.), Organizational transformation through business process reengineering. applying the lessons learned (p. ๗๑๒). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1995

^{๓๐} สร้อยตระกูล อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์การ : ทฤษฎีและการประยุกต์. (กรุงเทพฯ: จี พี ไซเบอร์พริ้นท์, ๒๕๔๕, หน้า ๔๒๑).

^{๓๑} สายันต์ ไพรัชญกิจ, การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. (กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗, หน้า ๗๘-๘๐).

ประเมินความสำคัญ (Assessing Significance) เน้นการวิเคราะห์ วิจัย และ สร้างคุณค่าให้กับทรัพยากรนั้น เพื่อให้หลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการแยกย่อยให้เห็นบริบท ต่างๆ ๒) การวางแผนจัดการ (Planning for Management) เน้นการคาดการณ์งานเพื่อให้เกิดผล ลัพท์ต่อการจัดการทรัพยากรนั้นๆ โดยเน้นที่ กระบวนการมีส่วนร่วม ๓) การกำหนดรายการจัดการ (Management Program) เน้นการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมต่อเงื่อนไข บริบทของทรัพยากรนั้นๆ อย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายรูปแบบ อาทิ การเสริมความมั่นคง การบูรณะ การอนุรักษ์ การเคลื่อนย้าย การสงวนรักษา การดูแลรักษา เป็นต้น^{๓๒}

สายนต์ ไพเราะญจิตร กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมีความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญาการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติการ ๗ ประการ คือ

๑) การศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ (Research Assessment) เพื่อให้เกิด ชุดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในมิติต่างๆ ทั้งในเชิงกายภาพ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศักยภาพ ข้อจำกัด และคุณค่าที่มีต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

๒) การประเมินคุณค่าและศักยภาพของวัฒนธรรม (Research Assessment and Evolution) ทำให้ทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมชนิดต่างๆ ที่มีอยู่มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการต่อไปหรือไม่ ซึ่งหากพบว่ามีคุณค่าน้อย หรือมีคุณสมบัติไม่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์และพัฒนา ก็อาจจะไม่ตัดสินใจดำเนินการใดๆ ต่อไป หรือพิจารณาแล้วว่าวัฒนธรรมนั้นๆ มีคุณค่าและคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในฐานะแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยว ก็จะสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไป จึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนร่วม กิจกรรมที่ ๒ เป็นชุดการประเมินเพื่อการตัดสินใจต่อการปฏิบัติการ ซึ่งจะนำการวางแผนการบริหารจัดการได้

๓) การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทัศนศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตาม ความ

^{๓๒} ธนิช เลิศชาญฤทธ์, ตามรอยกำเนิดมนุษย์. (กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๕๐, หน้า ๓).

เหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อ ห้าม หรือการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยืนานานที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔) การดำเนินธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Business based Management) ความจำเป็นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการในชุมชน ตามกระแสทุนนิยมในเรื่องกำไร ขาดทุน ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการวัฒนธรรม โดยการสร้างรายได้หรือประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ไปสการ์ด การสร้างของที่ระลึก การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม หรือแม้แต่การขอรับความร่วมมือกับองค์กรธุรกิจเอกชน เป็นต้น

๕) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (Communication) เพื่อเป็นการสื่อสารกับคนในชุมชน สถาบันหรือองค์กรต่างๆ รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ในกระบวนการเรียนรู้และการให้การศึกษา อาจจะจัดเป็นสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่าซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนและชุมชนที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการธุรกิจชุมชน

๖) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการสร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) การนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่กำลังเผชิญอยู่ หรือสร้างประโยชน์ในมิติอื่นๆ ใหม่ เช่น การฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรม บางอย่างที่เคยปฏิบัติกัน นอกจากนี้ยังมีการนำเอารูปแบบโบราณสถาน หรือสัญลักษณ์ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแหล่งโบราณคดีต่างๆ ไปดัดแปลงเป็นตราสัญลักษณ์เพื่อ การประชาสัมพันธ์สถานที่กิจกรรม เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เครื่องหมายต่างๆ ขององค์กร จังหวัด สถาบัน ชุมชน เป็นต้น

๗) การใช้กฎเกณฑ์ ข้อบัญญัติ ข้อบังคับ (Enforcement) โดยชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชนเป็นผู้กำหนด หรือใช้กฎหมายรัฐก็ได้แต่การบังคับจะต้องดำเนินไป ในรูปแบบที่การเอื้ออำนวยให้การจัดการทางวัฒนธรรมในรูปแบบมรดกวิธี หรือวิธีการเชิง กระบวนการ (Means) สามารถเป็นการพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นคุณต่อชุมชนและ ประโยชน์ต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรม โดยแนวทางทั้ง ๗ ข้อนี้สามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการจัดการวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ โดยสามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่ง ชุมชนจะเป็นผู้ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก

สายนต์ ไพเราะยจิตร ยังได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงวิธีการ และมิติภาระงานการศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการสร้างใหม่ (Resource

Rehabilitation/Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น มาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการ จัดการวัฒนธรรม ชุมชน โดยแบ่งแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ขององค์กร หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้กับ หน่วยงานภายนอก และสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการวัฒนธรรมมี ๓ แนวทางดังนี้คือ ๑) แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากร วัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือกิจกรรมทาง วัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อ การอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม ๒) แนวทางการเผยแพร่ หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรม หรือกิจกรรมทาง วัฒนธรรมของชุมชนที่ยังดำรงอยู่ มีการจัดขึ้นตามเงื่อนไขเวลาตามประเพณีดั้งเดิม หรือปฏิบัติต่อๆ กันมาแต่ขาดการประชาสัมพันธ์ในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ทั่วถึง ทำให้มีจำนวน ผู้เข้าร่วมมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการ ประชาสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งจะเน้นทรัพยากรวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีขอบข่ายเพื่อ ประชาชนในชุมชนเป็นหลัก หรือจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเฉพาะเป็นภายในชุมชน การ ประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการสื่อสารกับ ประชาชนในชุมชน เพื่อส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดและ เรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน ๓) แนวทางการสืบสาน หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทาง วัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่สามารถรองรับมวลชนจาก ภายนอกที่ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อรักษาและคงคุณค่าวัฒนธรรม ดั้งเดิมของ ชุมชนไว้ โดยขับเคลื่อนโดยชุมชนและใช้หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามา ช่วยในการ ประชาสัมพันธ์เช่น เทศบาล การท่องเที่ยวจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นเครือข่าย เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม แหล่งเงินทุน และช่องทางการประชาสัมพันธ์ออกสู่สาธารณะ โดย เป้าหมายของ แนวทางนี้คือไว้ซึ่งสภาพทางวัฒนธรรมเชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อ ประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างที่หลากหลาย ทางวัฒนธรรมไปตามบริบท

โดยทั้ง ๓ แนวทางที่สำคัญจะใช้สถาบันทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนผ่านกลไก “คช ศร” ผ่านสถาบันหลักของสังคม อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ โดยแบ่งความรับผิดชอบ ใน กระบวนการจัดการวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการ

ประเมิน ความสำคัญและนำเข้าสู่กระบวนการจัดการ โดยบูรณาการกับองค์กรภายนอกชุมชนเพื่อทำให้การ จัดการวัฒนธรรมของชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยสมาชิกในชุมชน^{๓๓}

๒.๑.๘ การขับเคลื่อนการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

การขับเคลื่อนการบริหารจัดการวัฒนธรรมทั้งการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอด ต้องอาศัยบุคคล และองค์กรหรือสถาบัน โดยกระบวนการที่จะขัดเกลาบุคคลให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ต้องเป็น องค์กรที่อยู่ในชุมชนโดยอาศัยความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้าน ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันที่ ขับเคลื่อนได้ดีที่สุดคือ สถาบัน หรือองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดและยาวนานที่สุด ที่ผ่าน มาสังคมไทยนิยมใช้คือ “บวร” ซึ่งหมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเมื่อตีความแล้วก็คือการใช้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ๓ สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา และ สถาบันการศึกษา มาเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ บ้าน สถาบันครอบครัว หรือคนในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมขัดเกลาเด็กให้เป็น สมาชิกที่ดีของสังคมหรือเข้าร่วมจัดกิจกรรม ทางวัฒนธรรม ศาสนา หรือร่วมเป็นจิตอาสา บาเพ็ญ ประโยชน์ต่อชุมชน ฯลฯ วัด หรือสถานบันทางศาสนา อันเป็นแหล่งขัดเกลา บ่มเพาะศีลธรรมจรรยา สืบสาน วัฒนธรรม และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา จัดกิจกรรมทาง วัฒนธรรมหรือ ศาสนา และมีปัจจัยความพร้อมด้านสถานที่ เป็นทุนในการดำเนินงานให้ต่อเนื่อง ตลอดทั้งเป็นศูนย์ รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีส่วนทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ประชาชนในชุมชนมี ความสามัคคีปรองดองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งทำให้เกิดความเป็น ปึกแผ่นมั่นคงของ สังคม โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา ทำหน้าที่ถ่ายทอดให้ความรู้ ฝึกทักษะอาชีพ ขัดเกลาและ ถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดความรู้แก่ เด็กและเยาวชน รวมทั้งการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน และร่วมส่งเสริมสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จึงเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการ พัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการวัฒนธรรม มาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นผู้ร่วมกันสร้างความเชื่อมั่น สร้างความตระหนักรู้สึกรักหวงแหน เสียสละ ไว้อภัยซึ่งกันและกัน สร้างความมีจิตสาธารณะไม่เห็นแก่ตัว โดยมีวัดเป็นศูนย์ รวม จิตใจของคนในชุมชน อบรมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นผู้นำพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา และ โรงเรียน

^{๓๓} สายันต์ ไพเราะญจิตร, การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. (กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อ ชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗, หน้า ๗๘-๘๐.

ที่เตรียมเด็กหรือเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข แต่เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และมีความซับซ้อนมาก ขึ้น ก็เลยมีกลุ่มในชุมชนที่เข้ามาทา ทหน้าที่ปลูกฝังและส่งเสริม เพิ่มขึ้นดังนั้นจาก บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) จึงได้พัฒนาเป็น ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และ รัฐ หรือเรียกว่า กลไก “คชศร” ๒๔ ปัจจัยที่สนับสนุนให้การจัดการวัฒนธรรมของชุมชนให้ประสบผลสำเร็จอีก ๑ ปัจจัยที่สำคัญ คือ หน่วยงานจากภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย องค์กรปกครองท้องถิ่น เทศบาลตำบล สถานีอนามัย สถาบันการศึกษาของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นตัวแทนของรัฐ สอดคล้องกับทิศทางการ ขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ของกรมการศาสนา ซึ่งได้วางรากฐานคุณธรรมในสังคมไทย โดยการนำพลัง ของ “บวร” บ้าน-วัด-โรงเรียน และภาครัฐในพื้นที่มาร่วมสร้างชุมชนที่มีคุณธรรม สังคมคุณธรรม ที่มีความเอื้ออาทรและมีความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเน้นให้ความสำคัญ การขับเคลื่อนการบริหารจัดการวัฒนธรรมผ่านบทบาทของพลังแห่งภาคีของกลไก “คชศร” ทั้ง ๔ สถาบัน คือ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมหลักที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลาง สำคัญในขับเคลื่อนการอนุรักษ์ รื้อฟื้น ต่อยอดวัฒนธรรมของชาวบ้าน รวมทั้งการทำหน้าที่เผยแพร่ และสืบสานวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ในชุมชนไม่ให้สูญหาย ยังสามารถรังสรรค์ประโยชน์ด้วยอัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถรักษาความสมดุลในการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยได้อย่างยั่งยืน

๒.๑.๙ ขั้นตอนการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว “การจัดการ” เป็นงานสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน ตลอดจนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาต่างๆ “การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ” หมายถึง การทำงานให้ได้ผลลัพธ์ (Output) โดยการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า (Input) ให้คุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งจะทำให้ความสำคัญกับวิธีการหรือกระบวนการในการทำงาน โดยเฉพาะความสำคัญระหว่างผลลัพธ์และปัจจัยนำเข้า ในขณะที่ประสิทธิผล หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งจะทำให้ความสนใจกับการทำงานให้สำเร็จเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าในการใช้ทรัพยากร ลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยการจัดการมีลักษณะเป็น “ศิลปะ” คือการจัดการที่ประสบความสำเร็จต้องนำความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญ หรือนักวิชาการไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องมีเทคนิควิธี และประกอบกับความสามารถของสมาชิกในกลุ่มนั้น ส่วนการจัดการในลักษณะเป็น “ศาสตร์” คือ การนำองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นระบบและหลักการ ไปพัฒนาคิดค้น ผู้นำที่เก่ง ต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการ ซึ่งนักวิชาการและนักทฤษฎีการจัดการจำนวนมากต่างได้พยายามอธิบายความหมาย กระบวนการ ขั้นตอนของการจัดการไว้ ซึ่งมีทั้งหลายคลึงกันหรือแตกต่างกันบ้างในบางประเด็น

ดังนั้น การบริหารจัดการ คือ ศิลปะการวางแผนสั่งการ การนำและการควบคุม ให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารจัดการย่อมมีการจัดการทรัพยากรหรือปัจจัยเพื่อให้การบริหารจัดการบรรลุ วัตถุประสงค์

ทวิศักดิ์ นพเกษตร นำเสนอว่า ธนาкарโลกได้กำหนดตัวชี้วัดความมั่งคั่ง ร่ำรวยของประเทศจากรายได้ประชากรต่อคนต่อปี หรือ GDP มาเป็นตัวชี้วัด Estimated Wealth per Capita ซึ่งมาจากปัจจัย ๓ ลักษณะ คือ ทรัพยากรมนุษย์ สินทรัพย์จากการผลิต และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้ง ๓ ปัจจัยเป็นสิ่งที่มิอยู่ในชุมชนและจากผลการวิจัย พบว่า ๒ ใน ๓ ของประเทศที่มั่งคั่งมาจากปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ กิจกรรมที่สมาชิกของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมิณจากทางเลือกหลายทาง และร่วมวางแผนดำเนินงานตามประเภทของกิจกรรม โดยมีพื้นฐานความคิดว่ากลุ่มมีกิจกรรมที่หลากหลายประเภท หรือกลุ่มทำกิจกรรมเดียวแต่คลุมได้หลายมิติ ซึ่งแก้ไข้ปัญหาของชุมชนหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ชุมชนต้องการ ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า การบริหารตามวงจรเดมมิง (Deming Cycle) เป็น กระบวนการบริหารงานหรือการจัดการทำงานที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่วางไว้ วงจร Deming หรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ย่อมาจาก Plan-Do-Check-Act แปลว่า วางแผน – ปฏิบัติ – ตรวจสอบ – ปรับปรุง แนวคิดของวงจรนี้ ดร.วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter A. Shewhart) เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ เรียกว่า SHEWHART Cycle ซึ่งมีเพียง Plan -Do – See ต่อมา ดร.เอ็ดวาร์ด เดมมิง (Edward W. Deming) ได้นำมาพัฒนาต่อ และเป็นผู้นำมา เผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จนเป็นที่เผยแพร่หลายในชื่อ วัฏจักรเดมมิง (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพ หรือวัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดทำและการวางแผน (Plan : P) การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิด ต่างๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาโดยละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ ๑) ทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม ๒) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ ๓) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติตามแผน (Do : D) ประกอบด้วยการทำงาน ๓ ระยะ คือ ๑) หาความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการ๒) ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด ๓) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบ (Check: C) ติดตามและประเมินผล ทำให้รู้สภาพการของการทำงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน ประกอบด้วยกระบวนการดังนี้ ๑) ตรวจสอบการทำงานกับวิธีการตามมาตรฐาน ๒) ตรวจสอบค่าที่วัดได้ (ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ ๓) ตรวจสอบการทำงานในแต่ละขั้นตอน เพื่อเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ ๔)

การรายงานผล เพื่อจัดแสดงผลการประเมินรวมทั้งมาตรการป้องกันความ ผิดพลาดหรือความ ล้มเหลว โดยรายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์ และรายงานแบบย่ออย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงแก้ไข (Act : A) ผลของการตรวจสอบหากพบว่าเกิดความบกพร่อง ขึ้นทำให้งานที่ได้ไม่ตรงเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติตามแก้ไขปัญหาลักษณะที่ ค้นพบ ดังนี้ ๑) ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ ๒) ถ้าพบความ ผิดปกติใดๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้ ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีกใน การแก้ปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังต่อไปนี้ (๑) การย้ายนโยบาย (๒) การ ปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน (๓) การประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงานการจัดการด้วยวงจร Deming เป็นกระบวนการบริหารคุณภาพที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพใน องค์กรหรือหน่วยงาน และ เพื่อให้องค์กรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบริหารงานด้วยกระบวนการ วงจรเดมมิง จะต้อง ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุง แก้ไข และใน ขณะเดียวกันคือมีความยืดหยุ่นในการปรับแผนได้ตามความเหมาะสมในทุกขั้นตอน ซึ่ง ผู้วิจัยได้เห็น ความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามชายแดนจังหวัดเลย ซึ่งมี โครงสร้างไปในทิศทางเดียวกันกับวงจรนี้ ซึ่งหากมีการพัฒนาเป้าหมายที่ชัดเจนและ นำกระบวนการ มาใช้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบที่สามารถนำมา ปรับใช้ในการ จัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ยังเปิดกว้างในการปรับแก้ แผนการจัดการได้ ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงอีกด้วย โดยการพัฒนาเป็นต้นแบบที่เหมาะสมกับชุมชนยังต้องพิจารณา แนวทางและแนวคิดในการ จัดการที่หลากหลาย^{๓๔}

เอนก เหลาโชติ อธิบายการจัดการมีความเป็นกระบวนการ ที่เกี่ยวข้องกับระบบของคน และระบบงาน การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิธีการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนให้เน้นระบบ การจัดการที่ดี ซึ่งมีกระบวนการจัดการที่ผู้้น าหรือคณะกรรมการจัด กิจกรรมด าเนินการเริ่มตั้งแต่ การวางแผนงาน การดำเนินงานตามแผน การติดตามประเมินผล และ ถ้ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหา หรือมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นอีก ก็ให้แก้ไขไปตามขั้นตอน คือ ปรับแก้การ ดำเนินการ และปฏิบัติเช่นนี้ไป จนกว่าแก้ไขปัญหาคได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับความยืดหยุ่นในการใช้วงจร Deming

ผู้วิจัยมีเห็นว่าการศึกษาในบริบทการดำเนินการจริงนั้น ควรที่จะสามารถปรับเปลี่ยน ขั้นตอน ต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพื่อให้การ จัดการมี ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการจัดการ

^{๓๔} ทวีศักดิ์ นพเกษตร, วิภุตสังคมไทย กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัด เวที ประชาคม. (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิฤต, ๒๕๕๑, หน้า ๖.

วัฒนธรรม ๔ ขั้นตอน โดยอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้รูปแบบของ วงจร Deming ที่มีข้อดีในความยืดหยุ่น เหมาะกับชุมชนที่มีรูปแบบการจัดการเดิมที่ไม่เป็นทางการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) Plan : P การจัดทำแผนและการวางแผนจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดย คัดเลือกทรัพยากรวัฒนธรรม อาทิ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการกล่าวถึง ณ ขณะนั้นมาพิจารณา ประกอบกับการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้และส่งผลกระทบ ต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งด้านบวกและลบ อันจะมาเป็นข้อพิจารณาถึงการสนับสนุนและอุปสรรคต่อไป การประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน การกำหนดแผนการปฏิบัติการ หรือแนวทางที่จะปฏิบัติตามแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของชุมชนในการจัดการวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) Do : D การปฏิบัติตามแผนการจัดการวัฒนธรรม การแบ่งความรับผิดชอบ การติดตามและประเมินผลในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้ทราบสภาพการณ์ของการดำเนินงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับเป้าหมาย การจัดกิจกรรมตามแผน กำหนดภาระหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้จะใช้สถาบันทางสังคมจากกลไก “คชศร” เป็นหลัก และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้นๆ

๓) Check : C การตรวจสอบการปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมตามแผน หรือการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน หลังจากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยจะต้องทำการสรุปและบันทึก รวมทั้งการเก็บประวัติการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การประเมินผล และการวางแผนการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

๔) Act : A การดำเนินการให้เหมาะสมหรือการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเป้าหมายของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง หรือการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของ ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดแผนงานอย่างชัดเจนและแผนงานประจำปี เพื่อให้มีความ ยั่งยืนสอดคล้องตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชน^{๓๕}

๒.๑.๑๐ แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธประกอบไปด้วยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชนดังปรากฏใน

^{๓๕} เอนก เหลาโชติ, การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มห้องหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗, หน้า ๔๙.

แนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอแนวคิด ๖ ข้อ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่คำนึงการแข่งขัน ระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจ ในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำ จิตสำนึกชุมชนไทยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการใน เมือง นักพัฒนา และผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มีกลุ่มชาวบ้านใน รูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์กรภายนอก ๕) มี การประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน ๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติเพื่อคง ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัย ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิต รวมถึงการ ปฏิเสธในอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชน ดัง ปรากฏในแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภาได้เสนอแนวคิด ๖ ข้อ ๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่คำนึงถึง การแข่งขันระหว่างปัจเจกชน ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ๓) มีกระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนโดยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนาและผู้อาวุโสในชุมชน เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป ๔) มี กลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับองค์กร ภายนอก ๕) มีการประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนและ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ๖) มีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้อง ธรรมชาติเพื่อคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน วัฒนธรรมชุมชนมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัย ความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตรวมถึง การ ปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (ฉัตรทิพย์ ๒๕๓๗, ๒๕๔๐) ให้ ความสำคัญว่า ชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้มั้งจะ ถูกแรงกระแทกจากภายนอกทั้งนี้เป็นผลมาจาก ๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากัน ๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ ๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจและได้ เข้าไป

จัดการกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญ เพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งเสริมให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบรวมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของชุมชน

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐๐๐ ปี ความเป็น พุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าจากดินแดน ตะวันตกได้เข้ามาพร้อม การเดินทางมาติดต่อค้าขาย การล่าอาณานิคม การเผยแผ่ศาสนาที่มา พร้อมกับการเจริญสัมพันธไมตรีได้ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทยที่ละน้อย ด้วยความ เปิดใจกว้างรับวัฒนธรรมอื่นๆ ทำให้ความยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยต้องเผชิญกับการ รุกรานของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งหลังไหลทะลุทะลวงเข้ามา ความสำนึกของคนในชาติมีกำลังอ่อนลง โดยไม่รู้สีกตัว คำว่า “พุทธ” จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่มชนเท่านั้น พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง เป็นการใช้ชีวิตที่มีได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันที่เกิดขึ้นและสั่งสมเรื่อยมาทุก ยุคทุกสมัย ปัญหา สังคมที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวน แนวทางในการ พัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนด แนวทาง ที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความ ล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน คุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่ง ศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่อำนวยความสะดวก ทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็น แหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยัง เป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนน หนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่ง สงเคราะห์ปัจจัย ๔ แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่อยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็น สถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงาน เทศกาลต่างๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่างๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่ง เดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวม จิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายที่กว้างออกไปจากเดิม เพราะ ชุมชนได้ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมี ผลกระทบต่อ โครงสร้างชุมชนเดิม ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตาม ลักษณะหน้าที่ (Functional Community) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (Area)จะเปลี่ยนไป

เป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทาง สังคมต่างๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จส.๑๐๐ ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่า ชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชน ก็เกิดขึ้นได้ ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความ พยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ ความร่วมกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ กัน^{๓๖} เช่น ๑. มีความ เป็นชุมชนในครอบครัว ๒. มีความเป็นชุมชนในที่ทำงาน ๓. มีความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic community) ๔. มีความเป็นชุมชนสงฆ์ ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือ ไม่ร่วมมือ

ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือ ไม่ร่วมมือ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นที่ละน้อยจาก กระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ธรรมเนียมของความร่วมไม่ร่วมมือ นั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือ พัฒนาขึ้นในระหว่างทาง หรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การแก้ปัญหาชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน และยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชน อยากทำงานร่วมกันในอนาคต วิถีพุทธ หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของ คนไทยที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรม ความ เป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจาก อดีตจนถึงปัจจุบันดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริง ควรเป็น อย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ สภาพชีวิตที่กล่าวได้ ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้ ๑. เน้นการพึ่งตนเอง ๒. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ ประมาท ๓. การเน้นอธิษฐาน หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง ๔.การเน้น การดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะ อุตุน หรือ สัมมาอาชีพะ ๕. การเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ๖. พยายามละกิเลสและความโลภ ๗. การ เน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด

วิถีชุมชนชาวพุทธ เป็นการขยายหลักธรรมบางข้อมาขยายให้มีมิติทางสังคมที่กว้างขึ้น คือ แทนที่จะมี ความหมายเพียงแต่ละบุคคล ก็มาขยายเป็นคุณธรรมต่อสังคมซึ่งมีขอบเขตที่ต้องรักษา ร่วมกัน เช่นในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่นแม่น้ำลำคลอง ป่าไม้ ถนน ทรัพยากรธรรมชาติ สวนสาธารณะ ฯลฯ ส่วนที่เป็น นามธรรม คือ หลักการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ

^{๓๖} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๐, หน้า ๒๓.

กฎหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจ รู้ใน ประโยชน์และโทษ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติในชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่ วัตถุสิ่งของ และที่สำคัญที่สุด คือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ถ้าหากชุมชน วิถีพุทธ กลับมามีความเข้มแข็ง ทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษา หวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธ ก็จะไม่มีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน พร้อมทั้งพัฒนาดนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อนำพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอริยะ อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง และยั่งยืนในวิถีพุทธ ตลอดไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). วิถีพุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือ อริยสัจ ๔ สามารถนิยาม วิถีพุทธ ได้ว่าเป็น วิถีแห่งการประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือ วิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏ นั้น มีอยู่ ๔ มิติหลักๆ คือ

๑. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร

๒. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไข ให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้

๓. ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้อง บรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการ คืออะไร

๔. ความจริงของทางพ้นทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มรรคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย หรือประโยชน์สุขที่แท้จริง ประเด็นสำคัญของวิถีพุทธตามหลักอริยสัจ ๔ ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้เข้าใจ "สัจจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดแจ้งว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหา จะต้องถูกขจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาจะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาจะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถขจัดสาเหตุของปัญหาและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง

วัฒนธรรมวิถีพุทธ คือ หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิถีพุทธ ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ (ทิฐธัมมิกัตถประโยชน์ บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" ขยันหา ขยันเก็บ เลือกรับ เลือกใช้) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) ๓)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อาวาสสัปปายะธรรม) และด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถธรรม) อธิบายได้ดังนี้

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจาก อัตถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกัณณธรรม ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนามีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียรเลี้ยงชีพด้วยการหมั่น ประกอบการ งาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการทำงานนั้น ให้ สามารถทำได้สำเร็จ

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมโดย้อมดำรงตน เจริญ สันทนา กับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

๔) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้^{๓๐๗}

กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีความหมายและขอบเขตพอสังเขป ดังนี้

ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร หมายถึงชุมชนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ท้องที่ พ.ศ. ๒๔๔๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติม หรือเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันโดยธรรมชาติ หรือตามความสนใจ เพื่อ

^{๓๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ มีหรือไม่มีการบังคับบัญชา และอาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะ ดำเนินการส่งเสริมและวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดึงมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจน มีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชนชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆ ผลสำเร็จของการเป็นชุมชน คุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร เกิดจากการที่พลังบวรในชุมชน ร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาตามกระบวนการเพื่อสู่เป้าหมายเกิดสังคมคุณธรรมที่มีลักษณะ ดังนี้^{๓๘}

(๑) คนในชุมชนยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเกิดความสุขในชุมชน ปัญหาต่างๆ หรือสิ่งไม่ดีในชุมชนลดลงหรือหมดไป ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาการทะเลาะวิวาท ไม่มีปัญหาการพนัน ไม่มีอบายมุข ไม่มีปัญหาการลักขโมย ไม่มีปัญหาขยะ ไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม การดื่มสุราลดลง หนี้สินลดลง เป็นต้น มีสิ่งดีงามเกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนมีความรักและสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ทิ้งกันพึ่งพากันเอง คนในชุมชนรู้สิทธิหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และกตัญญูรู้คุณ

(๒) คนในชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข อดทนอดออม ขยันไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความพอประมาณ รู้จักพึ่งพาตนเอง ประกอบสัมมาอาชีพ สร้างรายได้ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีรายได้เพิ่มขึ้นหนี้สินลดลง มีการรวมกลุ่ม พัฒนาอาชีพ ช่วยเหลือกัน ไม่ทิ้งกัน ดูแลผู้มีรายได้น้อย ด้วยการ สร้างงานสร้างอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อาทิจ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นต้น

(๓) คนในชุมชนสืบสานและดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยวสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สร้างสินค้าและบริการ เช่น ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT : Cultural Product of Thailand) โหมสแตย์วิถีไทย การแสดงพื้นบ้าน กิจกรรมวิถีชุมชน สร้างความประทับใจและการมีส่วนร่วม ให้นักท่องเที่ยว รักและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีน้ำใจเอื้ออาทร เป็นเจ้าบ้านที่ดี ต้อนรับผู้มาเยือนมีความจงรักภักดี เคารพเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์

^{๓๘} กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.(กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๒, หน้า ๔-๗.

๒.๑.๑๑ ชุมชนตามแนววิถีพุทธ

ทาริตา แดงเส็ง ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า ๘๐๐ ปี ความเป็น พุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปทิศทางใดจึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่ ดีที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยัง อำนวยประโยชน์ทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำอีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย ๔ แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่อยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่างๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่างๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยาม มีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่น กำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อยกว่า ๔๐-๕๐ ปี คำว่า ชุมชนวิถี พุทธ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย^{๓๙}

ประเวศ วะสี ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายที่กว้างออกไปจากเดิม เพราะชุมชนได้เปลี่ยน แปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อ โครงสร้างชุมชนเดิม ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตามลักษณะหน้าที่ (Functional Community) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (Area) จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทาง สังคมต่างๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จส.๑๐๐ ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชน ก็เกิดขึ้นได้ ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความ พยายามทำอะไรร่วมกัน มี

^{๓๙} ทาริตา แดงเส็ง และคณะ, การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓.

การเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือ ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ เช่นกัน

๑. ความเป็นชุมชนในครอบครัว
๒. ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน
๓. ความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic community)
๔. ความเป็นชุมชนสงฆ์ ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือ

ในทางตรงกันข้ามธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นทีละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนธรรมเนียมของความร่วมไม้ร่วมมือ นั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาขึ้นในระหว่างทาง หรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน และยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชนอยากทำงานร่วมกันในอนาคต วิถีพุทธ หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธจึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้

๑. เน้นการพึ่งตนเอง
๒. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท
๓. การเน้นอธิษฐาน หรือ การละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง
๔. การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริตและมีมานะอดทนหรือสัมาอาชีวะ
๕. การเน้นการมาเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
๖. พยายามละกิเลสและความโลภ
๗. การเน้นความซื่อสัตย์สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด วิถีชุมชนชาวพุทธ^{๔๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า หลักศีล แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติ

^{๔๐} ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, ๒๕๔๐ , หน้า ๒๓.

ตาม ระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็น เบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็น บ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ สิ่งไรเป็นปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่าง บ้านเมืองสงบเป็นปกติ หมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความปกติภายใน ตนคือ ไม่มีภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่ อยู่อาศัยเป็นปกติ คนที่อยู่ร่วมกันไม่เบียดเบียนก่อน ทุกข์แก่กัน คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อแย่งชิงกัน ไม่ ลักลอบทำชู้กัน ไม่ซัดหกลอกหลวงกัน ไม่ ขี้เมาก่อความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นปกติ ไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ ยาก คำว่า ปกตินี้ จึงหมายถึง ความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคนและทั้ง หมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน ปกตินี้มาจากภาษาบาลี คือ ศีล การรักษากายใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติ สำหรับ ควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาด ปราศจากโทษ

จะเห็นได้ว่าหลักศีลจะมีลักษณะหลายประการที่บ่งบอกถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ของตนเองและ ชุมชน หมายถึงว่า การที่บุคคลได้ปฏิบัติตามศีลธรรมจะยังผลประโยชน์ไปสู่บุคคลอื่น โดยรอบ เพราะการทำตนเองให้มีความเป็นปกติก็เท่ากับว่าได้ เราได้สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคม แล้วด้วยการไม่เบียดเบียนใคร ไม่ไปลักขโมยทรัพย์สินของใคร ไม่ไปผิดลูกผิดเมียผู้ใดไม่มีปกติกล่าว เท็จและไม่ทำลายสติสัมปชัญญะของตนเอง เมื่อปฏิบัติได้ดั่งนี้ย่อมได้รับอานิสงส์มากมาย ได้แก่ การ นอนหลับก็มีความสุข เป็นต้น ฉะนั้นถ้าคนในชุมชนนำ หลักศีลไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจะ ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานครในชุมชนเป็นผู้ที่มีความ ประพฤติเรียบร้อย มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่งผลทำให้สังคมเกิดความสงบ ประชาชนมีความสุข ท้องถิ่นเป็น ระเบียบเรียบร้อยดีซึ่งก็เป็นการเพิ่ม เป็นการขยายหลักธรรมบางข้อมาขยายให้มีมิติทางสังคมที่กว้างขึ้น คือแทนที่จะมี ความหมาย เพียงแต่ละบุคคลก็มาขยายเป็นคุณธรรมต่อสังคมซึ่งมีขอบเขตที่ต้องรักษาร่วมกัน เช่นในส่วนที่เป็น รูปธรรม คือ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น แม่น้ำลำคลอง ป่าไม้ ถนน ทรัพยากรธรรมชาติสวนสาธารณะ ฯลฯ ส่วนที่เป็นนามธรรม คือ หลักการ กฎระเบียบข้อปฏิบัติ กฎหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจรู้ ในประโยชน์และโทษตามหลักการทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและ ประโยชน์ ของสังคมความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติในชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่ วัตถุสิ่งของ และที่สำคัญที่สุด คือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแส โลกาภิวัตน์ แต่ถ้าหากชุมชน วิถีพุทธ กลับมามีความเข้มแข็ง ทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษา หวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธก็จะมีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคนพร้อม

ที่พัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพเพื่อนำพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอริยะอันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืนในวิถีพุทธตลอดไป

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐๐๐ ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายจนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าจากดินแดนตะวันตกได้เข้ามาพร้อม การเดินทางมาติดต่อค้าขายการค้าอาณานิคมการเผยแผ่ศาสนาที่มาพร้อมกับการเจริญสัมพันธไมตรีได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทยที่ละน้อย ด้วยความเปิดใจกว้างรับวัฒนธรรมอื่นๆ ทำให้ความยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยต้องเผชิญกับการรุกรานของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งหลังไหลทะลุทะลวงเข้ามาความสำนึกของคนในชาติมีกำลังอ่อนลงโดยไม่รู้สึกรู้สีกว่า “พุทธ” จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่มชนเท่านั้น พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ชีวิตที่มีได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันที่เกิดขึ้นและสั่งสมเรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลหน่วยงานราชการสถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัยกลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรมนับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีตไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่อำนวยความสะดวกทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทางขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่ง สงเคราะห์ปัจจัย ๔ แก่ชาวบ้านที่ยากจนใครที่อยากมีศรีสุขก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะประชุมสังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่างๆ นอก จากนั้นพิธีกรรมต่างๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกรานยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตนสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความเป็นวิถีพุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คืออริยสัจ ๔ สามารถนิยาม วิถีพุทธ ได้ว่าเป็น วิถีแห่งการ ประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือ วิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏ นั้น มีอยู่ ๔ มิติหลักๆ คือ

๑. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร

๒. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไข ให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้

๓. ความจริงของความพันทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสังจะ) เป็นความจริงที่เราต้อง บรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการ คืออะไร

๔. ความจริงของทางพันทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มคคสังจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย หรือประโยชน์สุขที่แท้จริง

ประเด็นสำคัญของวิถีพุทธตามหลักอริยสัจ ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้ เข้าใจ "สังจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดเจนว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหา จะต้องถูกขจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาจะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาจะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถขจัดสาเหตุของปัญหาและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง ^{๔๑}

สายนต์ ไพรชาญจิตร อริยสัจแห่งวัฒนธรรม อริยสัจวัฒนธรรม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในขั้นต้นเป็นเรื่องของปัจเจกชนที่มีปัญญารู้แจ้งถึงความจริงในกฎของธรรมชาติที่ว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน แยกจากกันมิได้ มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวหรือพวกเดียวได้ ต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์ผู้อื่น สัตว์อื่นและสิ่งอื่นๆ อีกมากมายที่ต่างก็ปรารถนาใน ประโยชน์สุข ด้วยกันทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาอย่างแยกคางแล้วเราจะพบว่าทั้งวัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญใน เรื่องของความเป็นส่วนรวม (common) มากกว่าความเป็นส่วนตน (private) มีความมุ่งหมายขึ้นสูงในเรื่องการสร้างประโยชน์สุข (absolute happiness) ที่ได้จากการปฏิบัติภาวนาโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยวัตถุมากกว่าความสุข (happiness) ที่เกิดจากการเสพบริโภควัตถุ ที่เป็นเพียงเป้าหมายขั้นต่ำ ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมกระทำให้บรรลุเป้าหมายขึ้นสูงได้

ความรู้แจ้งในความจริงแท้ดังกล่าวช่วยให้ปัจเจกชนสามารถคิดและปฏิบัติในทางที่เป็นคุณต่อคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นที่อยู่นอกตัวได้เหมือนกับที่คิดและปฏิบัติต่อตนเอง มีความรู้ความสามารถที่จะตระหนักและให้ความสำคัญต่อความเป็นเรา : We และของเรา : Ours มากกว่ายึดมั่นถือมั่นอยู่ที่ความเป็นฉัน (กู) : I และ ของฉัน (ของกู) : Mine สามารถที่จะเป็นผู้ให้ : To Give แก่คนอื่น สัตว์

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

อื่น สิ่งอื่น มากกว่าการเป็นผู้รับ : To Gain จากคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งผลในการทำลายความเห็นแก่ตัว สร้างความเป็นส่วนรวม พัฒนาให้เกิดสถานะที่เรียกว่า ชุมชนและสังคมไปพร้อมๆ กัน แล้วแต่ว่าใครจะเรียกสถานะดีๆ นั้นว่าอะไร แต่ที่แน่นอนก็คือ เป็นสถานะที่ปราศจากทุกข์ ไม่ร้อนรันทรมานเพราะโลก ไม่ทรมานทรมานเพราะโกรธเกลียด และก็ไม่อับเฉามีตม่น งงงวย ละล้าละลังเพราะความหลงไม่รู้ที่ศรัทธาทางที่ควรจะไป เป็นสถานะที่มีแต่ประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ทั้ง ตนเอง และ ส่วนรวม

เรื่องของ วัฒนธรรม ในความเข้าใจของข้าพเจ้ามีสาระสำคัญโดยสรุปได้ ดังนี้

(๑) วัฒนธรรม ชุมชน สังคมชาติพันธุ์ ล้วนเป็นเรื่องของ ส่วนรวม : common เป็นเรื่องของ เรา หลาย พหุชน มหาชน ที่เกิดจากสัมพันธ์ภาพเชิงสร้างสรรค์ระหว่าง ฉันท กู และปัจเจกชน ทั้งหมดทั้งหมดจำนวนมาก

(๒) วิธีปฏิบัติที่จะสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวมได้ คือ การมีส่วนร่วม: participation

(๓) วิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวมได้ ก็ต้องลดตนเองกู : selfness และ ส่วนตน ของกู : selfishness ลงให้เหลือน้อยที่สุดในขั้นต่ำ และทำไมให้เหลือตน (กู) อยู่เลย ไม่มีของตน (ของกู) อยู่เลยในขั้นสูง

(๔) วิธีทำให้เหลือ ตนเอง กู น้อยที่สุด หรือ ไม่เหลือตนเองอยู่เลยทำได้โดยการให้ และการยอมรับในการมีอยู่ของคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายอย่างเป็นกัลยาณมิตร

(๕) หัวใจของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ การมีตัวกู มีของกูให้น้อยที่สุดหรือไม่ต้องมีทั้งสองสิ่งนั้นอยู่เลยแม้แต่น้อย ซึ่งอาจจะทำได้ยาก แต่ทำได้แล้วจะรู้ว่า “ดี” อย่างหาที่เปรียบไม่ได้

(๖) การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน สังคม ภูมิสังคม และชาติพันธุ์ที่แท้จริงต้องเป็นการทำความเจริญที่ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ และความเจริญที่ถูกต้องก็คือการทำลายความเห็นแก่ตัวให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(๗) วัฒนธรรม หมายถึง องค์กรรวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสถานะสมดุล มีเมตตาไมตรีเอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับ

ธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ^{๔๒}

คำว่า “วัฒนธรรมชุมชน” จึงหมายถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อหรือแนวปฏิบัติของชุมชน ซึ่งถูกสร้างขึ้นและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือวิธีการใด หรือการแสดงออกมาในรูปผลงานทางศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การแสดง ดนตรี หรือกีฬา และถูกสร้างใหม่อยู่เรื่อยๆ โดยชุมชนเพื่อตอบสนองกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ ช่วยให้ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม พื้นที่ และภูมิอากาศ และความต่อเนื่องที่ต้องรักษาเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการพิจารณาทรัพยากรวัฒนธรรม ในแง่ของวัฒนธรรมชุมชน จำเป็นจะต้อง พิจารณาในบริบทแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นมิติทางกายภาพของพื้นที่ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะความเชื่อที่ว่าทุกพื้นที่ที่มีความแตกต่างและแปรผันตรงกับ “วัฒนธรรมชุมชน” ที่กำลังศึกษาอยู่ และสามารถศึกษาถึงสถานการณ์ของแต่ละทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละอย่างของชุมชนเพื่อจัดการวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนต่อไป

ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีความหมายในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัยความรู้และภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาชีวิตรวมถึงการปฏิเสธอำนาจของรัฐและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธที่จะต้องศึกษาครอบคลุมทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีพุทธ ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมของชุมชน หลักอริสัจวัตรธรรม คุณธรรม จริยธรรมในแต่ละมิติแต่ละส่วนจะเชื่อมโยงภายในระหว่างกันและกับระบบภายนอกเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแยกไม่ออกและมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามบริบทและกาลเวลา การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธเป็นการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อนการมองวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งไม่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ ทั้งนี้เพราะ วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ คือ วิถีชุมชนชาวพุทธที่จะต้องศึกษาครอบคลุมทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีพุทธ การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธควบคู่กันต่อไป

^{๔๒} สายันต์ ไพราชญ์จิตร อริยสัจแห่งวัฒนธรรม วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ Vol. ๑๐ (๓)

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรม

การอนุรักษ์วัฒนธรรมประกอบไปด้วย

การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การใช้และจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตและให้หมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ การสงวน และการปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย^{๔๓} อนุรักษ์ คือ การสงวนปกป้องรักษาจาก ความสูญเสีย ละทิ้ง ทำลายเพื่อทำให้มรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นสามารถให้ความสุขทางจิตใจของตนและ ของคนรุ่นต่อไป ในการปฏิบัติการในงานอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังเนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับการ เข้าไป กระทำหยุดยั้งขัดขวางการเสื่อมของสิ่งของวัตถุเดิมทำให้เปลี่ยนรูปลักษณะและบางครั้งจะยากต่อการคืนสภาพ^{๔๔}

การอนุรักษ์เป็นการกระทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ในกิจการ ใดๆ ก็ตาม เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม การอนุรักษ์สัตว์ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ^{๔๕} เป็นการใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป เป็นคำนิยามง่ายๆ แต่เป็นการ เน้นการใช้ ทรัพยากรเป็นพื้นฐาน อีกทั้งยังมีแนวทางการใช้ตลอดไป ซึ่งหมายถึงว่าจะใช้ทรัพยากร อย่างไรจึงจะ ทำให้มีทรัพยากรเป็นต้นทุน (Stock) ที่สามารถมีให้ใช้ตลอดไป อย่างไรก็ตาม การใช้นี้มีได้ หมายถึง เฉพาะการนำมาบริโภค ดื่ม กิจ หรือสัมผัส เท่านั้น แต่หมายความรวมถึง การเก็บเอาไว้ชมเชย ฟันฟู หรือพัฒนาสิ่งนั้นให้ดีขึ้นก็ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสงวนหรือการแบ่งเขตที่จะสงวนไว้ก็ได้^{๔๖} นอกจากนี้แล้ว การอนุรักษ์ยังเป็นกระบวนการสงวนรักษาที่ได้เข้มงวดเป็น ลักษณะผ่อนคลายเป็น เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้มิให้สูญหาย หรือถูกเปลี่ยนแปลงไปโดย

^{๔๓} กรมศิลปากร.คู่มือถวายนความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: สมานพันธ์. ๒๕๔๔.

^{๔๔} Weaver Martin E. Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials. New York: John Wiley & Sons. 1993

^{๔๕} จิระวิทย์ โกมลเปลิน. หมวดวิชาส่งเสริมสุขภาพชีวิต ๓ (เลือก) ภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม

^{๔๖} เกษม จันทรแก้ว. เอกสารการสอนชุดวิชานิเวศวิทยาและการจัดการป่าไม้ การจัดการ สิ่งแวดล้อม (หน่วยที่ ๘). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑.

การใช้สอยหรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการ คือ การพิทักษ์ รักษาสภาพและเอกลักษณ์แต่ไม่หวงห้ามในการใช้^{๔๗}

๒.๒.๑ การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

๑. ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้วและที่ยังไม่ได้ศึกษา ความรู้ที่ได้ศึกษาจะกลายเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตเมื่อได้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสม

๒. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า และร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจ และความมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยน และตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ

๓. ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม ธารงศ์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญ และตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของทุกคน ที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การบริการด้านความรู้ วิชาการ และทุนทรัพยากรจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

๔. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม ทั้งภายในและระหว่างประเทศ โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

๕. สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ ว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรม เป็นสมบัติของทุกคน ดังนั้น ทุกคนจึงมีหน้าที่ในการเสริมสร้าง พัฒนา และดูแลรักษา

๖. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลาง เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานให้ประชาชนเข้าใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

๗. ส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยรู้จักสิทธิ และหน้าที่ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การค้นคว้าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยนั้น สามารถสืบค้นได้จากคำบอกกล่าวของผู้เฒ่าผู้อาวุโส หรือผู้รู้ จากนิยาย นิทานชาวบ้าน คัมภีร์ทางศาสนา หรือวรรณคดีประเภทต่างๆ จากคำคม สุภาษิต หรือคำพังเพย ที่มีมาแต่โบราณ

อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยนั้น ไม่ใช่การเก็บรักษาไว้บนหิ้ง การปฏิบัติต่อวัฒนธรรมดุจดั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตะต้องไม่ได้ ก็เปรียบได้กับการกราบไหว้รูปเคารพของบรรพบุรุษที่

^{๔๗} เดชา บุญคုံ. “การอนุรักษ์และการพัฒนา”, ใน การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา ๘๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมษายน ๒๕๔๐.

เสียชีวิตไปแล้ว การสืบสานวัฒนธรรมที่ถูกที่ควรนั้น ต้องทำให้วัฒนธรรมมีชีวิต ซึ่งก็คือ การนำมาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต และเป็นธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิต ที่ย่อมจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ^{๔๔}

การอนุรักษ์ เมื่ออ้างอิงจากระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งนิยามว่า การอนุรักษ์ ได้แก่ การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ โดยนิยามทั้ง ๓ มีความหมาย ดังนี้ (๑) การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การดูแลรักษาไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันไม่ให้เกิดเสียหายต่อไป (๒) การปฏิสังขรณ์ (Renovation) หมายถึง การทำให้คืนสู่สภาพ เดิมที่เคยเป็นมา และ (๓) การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การซ่อมแซม ปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะ กลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุด เท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีเดิมกับสิ่งที่ทำ ขึ้นใหม่

ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้มีการให้ความหมายจาก นักวิชาการองค์การ หน่วยงานต่างๆได้ให้ความหมายไว้ดังนี้การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการทำ ให้วัฒนธรรมนั้นเข้มแข็งคงอยู่ได้โดยไม่ต้องปฏิบัติกรอย่างใด^{๔๕} การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หาได้ยาก หรือกำลังจะสูญหายไป และไม่สามารถคลี่คลายพัฒนาได้อีก เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการที่จะติดตาม ศึกษาค้นคว้า หาร่องรอยความเจริญทางวัฒนธรรมในอดีต

๒.๒.๒ การรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม?

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง ความดี ความงาม ความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏเป็นรูปต่างๆ เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวิทยาการ ความเชื่อ การศาสนา เป็นต้น และได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหลังๆต่อไปจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็น วิถีชีวิตของบุคคลในสังคมที่ได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม ใช้เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันของสังคม วัฒนธรรมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง สร้างสรรค์ให้เจริญงอกงามโดยสืบทอดจากมรดกวัฒนธรรมในอดีต หรืออาจจะรับเอาสิ่งที่เผยแพร่จากสังคมอื่นๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม และทำให้สมาชิกยอมรับ เกิดความนิยม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จะต้องไม่ทิ้งเอกลักษณ์ประจำชาติของตนไว้เพื่อเป็นศักดิ์ศรีของคนทั้งชาติ นอกจากนี้

^{๔๔} วัฒนธรรมไทย, ภูมิปัญญา, อนุรักษ์, มรดก สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

<https://www.truelookpanya.com/learning/detail/34937#>

^{๔๕} คณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย, ๒๕๔๑-๒๕๔๔ (Online)

<http://wb.yru.ac.th/handle/yrul/23> ตุลาคม ๒๕๖๔.

วัฒนธรรมยังใช้เป็นเครื่องมือในการยึดโยง หล่อหลอมให้คนในชาติมีความรักความสามัคคีต่อกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงของชาติ ดังนั้น จึงมีผู้รู้บางท่านอาจจะกล่าวถึง วัฒนธรรม ว่า เป็นความเจริญแล้ว แต่ยังแสดงเอกลักษณ์ของชาติอีกด้วย

วัฒนธรรม เป็นความมั่นคงของชาติดังกล่าวมาแล้ว เพราะวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดชนชาติ ชุมชนสังคม และเผ่าพันธุ์มนุษย์ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของตนเอง บ่งบอกถึงรากเหง้าพื้นฐานของความเป็นชาติ สืบทอดจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตกาล วัฒนธรรมเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นชาติ มรดกทางวัฒนธรรม มีความสำคัญ มีคุณค่าที่ต้องอนุรักษ์ กล่าวโดยสรุปคือ มรดกศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติของเผ่าพันธุ์ท้องถิ่น

๑. เป็นสิ่งที่แสดงถึงเกียรติและความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นและของคนในชาติ ทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า

๒. เป็นสิ่งก่อให้เกิดความรู้สึกรัก ความสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ เป็นความมั่นคงของชาติ

๓. เป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย (การดำเนินการทางวิชาการ) เพื่อการเผยแพร่การสืบทอดและนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันนำไปสู่การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไป เช่น การประกอบอาหาร การถักทอผ้า การคิดประดิษฐ์ลายผ้า วิธีการตัดเย็บเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเรือน การแพทย์ การผลิตยา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหากมีการเผยแพร่เป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศ จะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจได้ แทนที่คนไทยจะเป็นผู้บริโภคมรดกของชาติอื่นแต่ฝ่ายเดียว^{๕๐}

๒.๒.๓ วิธีการร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนไทยทุกคนมีวิธีการ ดังนี้

๑. ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้วและยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ต่อไป

^{๕๐} หนังสือกรมศิลปากรกับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม อดีต ปัจจุบัน และ อนาคต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ๒๕๖๓

๒. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

๓. รมรณงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักในสำคัญ ของวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่อง ที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการบริการ ความรู้ วิชาการ และทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

๔. ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยการใช้ ศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๕. สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้าง พัฒนา และ การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติของชาติ และมีผลโดยตรง ของความเป็นอยู่ของทุกคน

๖. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลงานเพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้ เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตทั้งนี้สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนงานด้าน วัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นด้วย^{๕๑}

นิวัติ เรืองพาณิชย์ (๒๕๓๓) กล่าวว่า การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็น ประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่มากที่สุด และสามารถที่จะมีใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ซึ่งต้องสูญเสีย ประโยชน์ให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงมากที่สุด ดังนั้น จะต้องเข้าใจว่าการอนุรักษ์ไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ ตามกาลเทศะ(Time and Space) และพยายามให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด การให้ความหมายของคำ ว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งแผลงมาจากคำ ว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษนั้นมีการให้ความหมาย และนำมาใช้ ต่างกันไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทยหรือต่างประเทศก็ตาม ซึ่งการให้ความหมายและนำมาใช้ดังกล่าว นั้นต่างก็มีส่วนถูกด้วยกันทั้งสิ้นขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้ ความหมาย และผู้นำ มาใช้จะมองวัฒนธรรมในแง่มุม ใด ด้วยเหตุนี้การหาข้อสรุปให้เป็นที่ยุติ เกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรมจึงไม่อาจจะกระทำ ได้ นอกจากนั้นก็ยังเป็นสิ่งที่สมควรทำอีกด้วย^{๕๒}

^{๕๑} ประเพณีศิลป และวัฒนธรรมไทย <https://sites.google.com/site/social071/bth-thi2/hawkhx-xyx> สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๕๒} นิวัติ เรืองพาณิชย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖

นิคม มุสิกามะ แนวทางการทำนุบำรุงมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ประกอบแนวทางของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำไปสู่ความสำเร็จในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ โดยมีสิ่งที่ต้องพิจารณา มีดังนี้

๑) ต้นทุนทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นต้องพิจารณาและวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในมิติของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งในที่นี้ หมายถึง ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน อันได้แก่ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปะท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

๒) ความพร้อมของบุคลากรในชุมชนและความร่วมมือของคนในชุมชน ความพร้อมของบุคลากรในชุมชนเป็นตัวแปรสำคัญที่สร้างให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากกระบวนการพัฒนาที่จะทำไปสู่ความเข้มแข็งนั้นต้องเกิดจากการระเบิดจากภายใน หมายความว่า จำเป็นต้องมีบุคลากรในชุมชนที่มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาในด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีความภาคภูมิใจในที่จะนำเสนอเรื่องราวในท้องถิ่นต่อ

๓) โอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานในท้องถิ่น และภาควิชาการ นับเป็นโอกาสที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอย่างยิ่งการส่งเสริมบทบาทของ “พี่เลี้ยง” ในการพัฒนาและบทบาทของ “ผู้สนับสนุน” ให้เกิดกระบวนการพัฒนาและส่งเสริม การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและกระบวนการในการสร้างการพัฒนามาจากฐานคิดและความรู้ของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญนับเป็นฐานรากในการพัฒนาแล้วจึงพัฒนาในด้านโครงสร้างและการตลาด ประชาสัมพันธ์ ควบคู่ไปกับการต่อยอดต้นทุนทางศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแสดงการบริการจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม การเสริมสร้างถนนสายวัฒนธรรม เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนา ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงองค์ประกอบ ๓ ประการนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงานและควรเป็นการทำงานที่ต่อเนื่องและเกาะติดจึงจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไป กระบวนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๕๓}

๒.๒.๔ การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น

^{๕๓} นิคม มุสิกามะ, แนวทางการทำนุบำรุงมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. (กรุงเทพมหานคร, กรมศิลปากร, ๒๕๕๓)

๑. ความเป็นมาผลจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตะวันตกและความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ตลอดระยะเวลาเกือบ ๔ ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทย การรับวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่ได้นำปรับให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยสูญหายไป เกิดการรับค่านิยมและแนวการปฏิบัติที่อาจไม่เหมาะสม วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมและหลากหลายในสังคมสูญหายไป หรืออาจถูกบิดเบือนไปจากหลักการดั้งเดิมที่ดีรวมทั้งอาจถูกละเลยมิได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเท่าที่ควร การรักษาความเสื่อมสลายทางวัฒนธรรมไทยให้กลับคงสภาพเดิม จึงเป็นเรื่องจำเป็นและเร่งด่วนสำหรับการคงอยู่ของประเทศชาติ โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็น “แกนนำ” ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ คณะทำงานการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะที่มีบทบาทในการส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีของประเทศ และมีบทบาทในการจัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายด้านศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เสนอต่อสภาที่ปรึกษาฯ เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี จึงจัดทำโครงการศึกษา “การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น” ขึ้น โดยการศึกษาจากวัฒนธรรมในเขตพัฒนาเป็นกรณีตัวอย่าง

๒. การดำเนินการของสภาที่ปรึกษาฯ โครงการศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมในท้องถิ่น ประการที่สอง เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ให้คนไทยและบรรดามิตรประเทศได้รู้จักอย่างกว้างขวางและประจักษ์ในคุณค่า และประการที่สาม เพื่อจัดทำรายงานเพื่อเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะแก่คณะรัฐมนตรี

สภาที่ปรึกษาฯ ได้ดำเนินการหลากหลายวิธีเพื่อรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และรับฟังความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินการของสภาที่ปรึกษาฯ ในการศึกษาประเด็นนี้ประกอบด้วย

การสำรวจวรรณกรรม โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร รายงาน บทความวิชาการ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และแหล่งข้อมูลอื่นๆ ทั้งที่เป็นข้อมูลของภาครัฐ นักวิชาการ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๑ เจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญด้านวัฒนธรรมจากการศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ พบว่า รัฐธรรมนูญฯ กล่าวถึง

หน้าที่ของประชาชนในการพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ

หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น บทบาทหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

๓.๒ ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของรัฐในการอนุรักษ์ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จาก วัฒนธรรมท้องถิ่น

สภาที่ปรึกษาฯ มีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐ ดังต่อไปนี้ ยุทธศาสตร์ในการดำเนินการด้านวัฒนธรรมของรัฐยังขาดความชัดเจนเพียงพอ

รัฐยังขาดการบูรณาการวัฒนธรรมไทยในการกำหนดนโยบายและการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมประเทศอย่างเพียงพอ

รัฐยังไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดการสืบสานศิลปวัฒนธรรมอันดีของ ชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น

รัฐยังขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเพียงพอ

รัฐยังขาดการจัดระบบคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ

รัฐยังมิได้เตรียมประชาชนให้มีความสามารถในการเลือกรับวัฒนธรรม และประยุกต์ วัฒนธรรมต่างชาติให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

การดำเนินการด้านวัฒนธรรมของรัฐ เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ขาดการ ส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมยุคใหม่

การดำเนินการด้านวัฒนธรรมของรัฐ เป็นการดำเนินการในระดับรูปแบบของวัฒนธรรม แต่มีการถ่ายทอดเนื้อหาหรือหลักการอันดีที่อยู่เบื้องหลังของวัฒนธรรมไม่เพียงพอ

การดำเนินการด้านวัฒนธรรมของรัฐเน้นการใช้มาตรการเชิงลบ การบังคับ และการห้าม มากกว่าการจูงใจ จนกลายเป็นการละเมิดสิทธิทางวัฒนธรรมส่วนบุคคลของประชาชน

๔. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น

สภาที่ปรึกษาฯ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เผยแพร่และใช้ประโยชน์จาก วัฒนธรรมท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

๔.๑ กำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน วัฒนธรรมมีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมาก หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรม ควรกำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐให้ชัดเจน รวมทั้งมี การจำแนกประเภทและจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมอย่างชัดเจน เพราะการจัดการวัฒนธรรมแต่ละ ประเภทมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ รัฐควรจัดลำดับของวัฒนธรรมแต่ละประเภท ที่รัฐควรเข้าไป จัดการหรือสนับสนุนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์มากขึ้น โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ การจำแนกและเลือกสรรวัฒนธรรมที่รัฐควรให้การส่งเสริม และสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร ตามหลักเกณฑ์และลำดับดังกล่าว

หลักเกณฑ์เพื่อสนับสนุนองค์ประกอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการใช้ ประโยชน์ในเชิงสังคม เพื่อที่รัฐจะกำหนดแนวทางการส่งเสริมได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของแต่ละ องค์ประกอบของแต่ละวัฒนธรรม

๔.๒ จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยมาก และขาดการจัดระบบ รวมถึงการประชาสัมพันธ์อย่างพอเพียง ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการจัดการ วัฒนธรรมทั้ง ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นรัฐควรมีการศึกษา ประมวล และรวบรวม ฐานข้อมูลและสถิติด้าน ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยอาจจะจำแนกข้อมูลตาม นิยาม ขอบเขต เป้าหมาย และหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว เช่น ค่าใช้จ่ายเชิงวัฒนธรรม การค้า สินค้าเชิงวัฒนธรรม พฤติกรรมด้านวัฒนธรรมการอ่านหนังสือ การชมรายการโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การเข้าชมการแสดง ชมพิพิธภัณฑ์ หอจดหมายเหตุ แหล่งโบราณสถาน จำนวนและลักษณะของ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น การประเมินมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรมที่ สร้างสรรค์โดยคนในท้องถิ่น จำนวน ขนาดและประเภทของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม การจ้างงานใน อุตสาหกรรมวัฒนธรรม เป็นต้น

ฐานข้อมูลที่ถูกรวบรวมและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ทันสมัย ครบถ้วน ครอบคลุมข้อมูลที่ จำเป็นจะส่งผลดียิ่งต่อการนำไปใช้แก้ไขปัญหา พัฒนา และริเริ่มโครงการทางวัฒนธรรมในลำดับต่อไป ทั้งนี้ อาจเป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วแต่กระจายกระจายให้มารวมกันอย่างเป็นระบบ หรืออาจ เป็นสำรวจข้อมูลใหม่บางส่วนตามความเหมาะสม ในขณะที่รัฐควรจัดให้มีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล และจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรฐานกลางในการจัดเก็บข้อมูล และประสานกับหน่วยงาน

ด้านวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละท้องถิ่น ให้เป็นผู้มีส่วนในการจัดเก็บข้อมูล นอกจากนี้ควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูลของแต่ละท้องถิ่น เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล

๔.๓ พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและชาติพันธุ์รัฐควรมองการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างกว่าความพยายามการเก็บรักษา หรือให้ ความสำคัญเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมเท่านั้น แต่วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้ดีที่สุดคือ การพัฒนาวัฒนธรรมดั้งเดิมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ โดยยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

สภาที่ปรึกษาฯ มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

๑) การพัฒนาศักยภาพของวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์

รัฐควรสนับสนุนกิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการพัฒนากิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นและชาติพันธุ์ต่างๆ ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม การสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรม และการสร้างความร่วมมือในการฝึกอบรมผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม

๒) การพัฒนาสถานภาพของผู้ทำงานเชิงวัฒนธรรม

รัฐควรจัดระบบสวัสดิการของผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนกลุ่มนี้มักเป็นผู้ที่ทำงานโดยอิสระ หรือเป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ซึ่งมักไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ตัวอย่างของมาตรการพัฒนาสถานภาพของผู้ทำงานเชิงวัฒนธรรม อาทิ การสำรวจและรวบรวมฐานข้อมูลครุภูมิปัญญา การให้รางวัลแก่ผู้ทำงานด้านวัฒนธรรมดีเด่น การจัดตั้งสมาคมวิชาชีพของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม ฯลฯ

๓) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ รัฐควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก โดยการจัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา และวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ในแต่ละจังหวัด” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ศึกษาค้นคว้า สืบเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของสิ่งของ สถานที่ วิถีชีวิต ประเพณี ฯลฯ ทั้งในอดีตและร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ เจาะลึก และบูรณาการประวัติความเป็นมาของพื้นที่ต่างๆ ให้กลายเป็น “ผืนประวัติศาสตร์” เดียว ที่มีความหลากหลายแต่เป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกัน โดยให้เจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนา อันเป็น “จุดเริ่มต้น” ของการอนุรักษ์ การพัฒนา โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าในเชิงพาณิชย์และสังคมได้หลากหลายด้านอย่างยั่งยืน

๔.๔ กระจายอำนาจและบทบาทการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐ

รัฐควรกระจายอำนาจและบทบาทบางส่วนในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ให้แก่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน หรือองค์กรภาคประชาชนต่างๆ เป็นผู้ดำเนินการมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานโดยหน่วยงานรัฐในบางด้านขาดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และทำให้งานเชิงวัฒนธรรมขาดความน่าสนใจ ประกอบกับการที่รัฐมีงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนางานเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งหมด

สภาที่ปรึกษาฯ มีความเห็นว่า รัฐควรกระจายอำนาจการดูแลงานบางส่วน อาทิ พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน หอศิลป์ หอสมุด ฯลฯ ให้จังหวัดและส่วนปกครองท้องถิ่นดูแลมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการกระจายอำนาจการปกครองและการคลังให้แก่ส่วนปกครองท้องถิ่น ซึ่งจะทำงานเชิงวัฒนธรรมได้รับงบประมาณจากส่วนท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ รัฐยังอาจร่วมลงทุนกับภาคเอกชน หรือเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในกิจการด้านวัฒนธรรมของรัฐ โดยเฉพาะการให้ภาคเอกชนเข้ามาพัฒนาและบริหารพิพิธภัณฑสถานของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้พิพิธภัณฑสถานมีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดประชาชนเข้ามาชมได้มากขึ้น อันเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมได้กว้างขวางมากขึ้น และเพิ่มรายได้ให้แก่งานพิพิธภัณฑสถานมากขึ้น

๔.๕ การส่งเสริมศักยภาพหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมศักยภาพของสภาวัฒนธรรม เนื่องจากสภาวัฒนธรรมมีความได้เปรียบด้านจำนวนและการครอบคลุมพื้นที่ เพราะกระจายอยู่ทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ สภาวัฒนธรรมตำบล และสภาวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพฯ หากได้รับการส่งเสริมร่วมกับหน่วยงานที่ส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ย่อมสามารถขับเคลื่อนการใช้ศักยภาพทางวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ให้ปรากฏออกมาได้

สภาที่ปรึกษาฯ มีความเห็นว่า สภาวัฒนธรรมควรได้รับการส่งเสริมบทบาทการดำเนินงานและบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ อาทิ

๑) การได้รับการอบรมพื้นฐานการทำงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มคนทำงานด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องได้รับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนสามารถใช้ฐานความรู้ความเข้าใจดังกล่าวในการต่อยอดความรู้เดิมและ/หรือถ่ายทอดสู่ ทีมงานรุ่นต่อไป ทั้งยังเอื้อต่อการคิดริเริ่มสร้างสรรค์แผนงาน

หรือโครงการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้อย่างมีพลวัต สอดคล้องและเท่าทันกับกระแส วัฒนธรรมโลก

๒) การสร้างเครือข่ายเพื่อระดมสรรพกำลังต่างๆ จากภาคีทุกฝ่าย รัฐควรสนับสนุนให้เกิด การสร้างระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงและสามารถสร้างความร่วมมือจากประชาชนใน ชุมชนได้อย่างครอบคลุม “ทุกกลุ่ม” อย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถระดมสรรพกำลังและทรัพยากร ประเภทต่างๆ ภายใน ท้องถิ่นได้เต็มศักยภาพสูงสุด และเพียงพอต่อการดำเนินโครงการด้าน วัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่นในระยะยาว

๓) การสนับสนุนสื่อเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น รัฐควรสนับสนุนให้มีสื่อด้าน วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยใช้สื่อของรัฐ และจัดสรรช่องทางและเวทีในการเผยแพร่วัฒนธรรม ท้องถิ่น เช่น การจัดงานแสดงวัฒนธรรม การจัดสรรคลื่นหรือพื้นที่สื่อฯ หอศิลป์ ห้องแสดงงานทาง วัฒนธรรม วัฒนธรรมสัญจร นิทรรศการสัญจรทางวัฒนธรรม เพื่อให้งานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมี พื้นที่ในการเผยแพร่มากขึ้น

๔) การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยรัฐควรกำหนดสัดส่วนงบประมาณ สนับสนุนสภาวัฒนธรรมอย่างชัดเจนและเพียงพอต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้รัฐหรือส่วนการปกครอง ท้องถิ่น อาจจะจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดเก็บรายได้จากภาษีเพิ่มขึ้นจากภาค ธุรกิจมาสนับสนุนงานของสภาวัฒนธรรม

๕) การมอบหมายบทบาทในการฝึกอบรมและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถ ทางความคิดและการเรียนรู้ของประชาชน รัฐควรส่งเสริมให้สภาวัฒนธรรมทำหน้าที่จัดฝึกอบรม ประชาชนทั่วไป ตลอดจนประสานงานกับโรงเรียนในการทำหลักสูตรการคิดอย่างมีเหตุผลในการเลือก รับวัฒนธรรมต่างๆ และการจัดส่งเจ้าหน้าที่ของทางสภาวัฒนธรรมฯ ไปเป็นวิทยากรให้ความรู้อบรม แก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป ส่วนการพัฒนาโดยอ้อม ควรให้ทุกๆ กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดขึ้น มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระในส่วนที่กระตุ้นและสร้างความเข้าใจให้ประชาชน ประยุกต์ใช้วัฒนธรรม ไทยเข้ากับบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม

๔.๖ ส่งเสริม “สิทธิทางวัฒนธรรม” “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” และ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนรัฐบาลต้องตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น และ ชาติพันธุ์ในการที่จะคุ้มครอง ปกป้องและดำเนินการตามจารีตประเพณีของตนเองตามสิทธิที่ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ รวมถึงการตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากสังคมไทยเป็น สังคมที่ประกอบด้วยคนหลายชนเผ่าหลายชาติพันธุ์ การก่อเกิดและการพัฒนาทางวัฒนธรรม จึงมี ความหลากหลายและแตกต่างตามที่มาแห่งความเชื่อ ศาสนา และภูมิหลังของแต่ละวัฒนธรรมนั้นๆ

จะทำให้การพัฒนาด้านวัฒนธรรมตรงจุดมากยิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

๑) จัดเวทีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการเผยแพร่ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และสร้างช่องทางในการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่ประชาชนกลุ่มใหญ่ในท้องถิ่นเท่านั้น แต่รวมถึงประชาชนคนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองด้วย ที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรม ชุมชน อันจะก่อให้เกิดความงอกงามและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มต่างๆ

๒) จัดตั้งโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชน สามารถสมัครเข้าไปในโครงการเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความคิด ที่เคารพต่อวัฒนธรรมที่ต่างออกไปจากตนและยอมรับความแตกต่างที่สามารถอยู่ร่วมกันได้

๓) ใช้มาตรการจูงใจไม่ใช้การบังคับ ภาครัฐจำเป็นต้องตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชน โดยไม่ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตาม หากกฎหมายหรือข้อบังคับนั้นได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐควรเปลี่ยนเป็นการรณรงค์ การจูงใจ และการขอความร่วมมือ ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมมากกว่า

๔) กำหนดวัน “วัฒนธรรม” แต่ละจังหวัด และวันวัฒนธรรมแต่ละ “ชาติพันธุ์” กระทรวงวัฒนธรรมอาจกำหนดให้วันใดวันหนึ่งเป็นวันวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือเปิดโอกาสให้แต่ละจังหวัด กำหนดวันวัฒนธรรมประจำจังหวัด และวันวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น กรุงเทพมหานครอาจกำหนดวัน “วัฒนธรรมกรุงเทพฯ” ชาวไทลื้อมีวัน “วัฒนธรรมชาวไทลื้อ” ขึ้น โดยให้สถานศึกษาทุกแห่งและหน่วยงานราชการของกรุงเทพมหานคร สภาวัฒนธรรมของทุกเขต ร่วมกับภาคธุรกิจ องค์กรทางศาสนา ประชาคมด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีในเขต ร่วมจัดงานวันหรือสัปดาห์วัฒนธรรมขึ้น มีกิจกรรมการจัดประกวดประดิษฐ์สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาใหม่ๆ การแสดงวัฒนธรรมหรือสิ่งดีในแต่ละเขต เช่น อาหาร ผลงานจากวิชาชีพ การแสดงต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนในจังหวัดต่างๆ เกิดความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ สืบสานและใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนอย่างต่อเนื่อง

๕) กำหนดมาตรการจูงใจให้บริจาคเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม รัฐควรใช้มาตรการทางภาษี เพื่อ จูงใจให้ภาคเอกชนและประชาชนบริจาคเพื่องานด้านวัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับเงินบริจาค การนำไปหักลดหย่อนภาษีได้ การงดเว้นการเก็บภาษีมรดกหากนำมรดกส่วนหนึ่งไปบริจาคสำหรับงานด้านวัฒนธรรม เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร หรือมูลนิธิต่างๆ เข้ามามีส่วนในการระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น

๖) การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์และผลงานทางวัฒนธรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ รวมทั้งการจัดระบบคุ้มครองสิทธิในผลงานการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งควรเป็นระบบที่มีต้นทุนในการจดทะเบียนต่ำ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถรับการคุ้มครองได้อย่างทั่วถึง

๔.๗ ส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นทุนทางสังคมแห่งการอยู่ร่วมกัน

การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ควรละเลยมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เนื่องจากปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสามารถดำรงอยู่ได้ คือ ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ ดังนั้นหากรัฐสามารถทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับผลตอบแทนที่เพียงพอแล้ว จะทำให้งานด้านวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้รัฐควรให้ความสำคัญกับการลงทุนทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางสำคัญๆ ดังนี้

๑) สร้างศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัยครบวงจรแห่งเอเชีย รัฐควรมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานด้านวัฒนธรรม โดยการสร้าง “ศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัยครบวงจรแห่งเอเชีย” หรือ ศูนย์กลาง “การค้าและการเรียนรู้แห่งเอเชียเพื่อเป็นศูนย์สำหรับการแสดงเผยแพร่ และเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับประเทศจากการท่องเที่ยว ทำให้คนที่ทำงานด้านวัฒนธรรมมีรายได้สูงขึ้น และเป็นแหล่งในการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อเรียนรู้ต่อยอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันและกัน และเพื่อสร้างประเทศไทยให้เป็นผู้นำด้านสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่อไป

๒) ส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม รัฐควรกำหนดมาตรการส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม หรืออุตสาหกรรมอื่นที่ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นทุนในการผลิตและบริการ เช่น อุตสาหกรรมพิพิธภัณฑ์ โรงละคร โรงภาพยนตร์ หอศิลป์ รวมทั้งอุตสาหกรรมอัญมณี อุตสาหกรรมแฟชั่น และสื่อสารมวลชนที่มีการนำวัฒนธรรมไทยมาประยุกต์หรือต่อยอด เป็นต้น แต่ควรระมัดระวังสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหายความเข้าใจที่ผิดเพี้ยนทางวัฒนธรรม ดังนั้นควรมีการตรวจสอบจากเจ้าของวัฒนธรรมหรือผู้เชี่ยวชาญอย่างเข้มงวด

๓) จัดตั้งกองทุนสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมสาขาต่างๆ รัฐควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมสาขาต่างๆ เช่น กองทุนส่งเสริมจิตรกรรม กองทุนส่งเสริม

สิ่งประดิษฐ์ท้องถิ่น กองทุนสนับสนุนการผลิตและการแปลหนังสือ กองทุนภาพยนตร์ กองทุนวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ เป็นต้น

๔.๘ สร้างการเห็นคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น

การที่วัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวนมากเสื่อมสลายไป เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นไม่เห็นคุณค่าวัฒนธรรมดังกล่าว ดังนั้นรัฐควรให้ความสำคัญในการทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีแนวทาง ดังนี้

๑) ส่งเสริมวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครุภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การนำผลงานของศิลปินไปแสดงในสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๒) สนับสนุนสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมโดยการจัดซื้อภาครัฐ รัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่จำเป็นต้องจัดซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ให้ความสำคัญกับการจัดซื้อสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมจากท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนผลงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีอิสระในการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ผ้ายทอ และอื่นๆ ตามความแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓) การผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชนเพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร เป็นต้น ทั้งนี้แหล่งที่มาของเงินทุนดังกล่าวควรมาจากการจัดเก็บภาษีรายได้ของสื่ออื่นๆ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือส่งเสริมวัฒนธรรม

๔.๙ สร้างวัฒนธรรมที่ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดี^{๕๔}

ดังนั้นการอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาครัฐได้มองเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อรักษาไว้

สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ปัจจัยความสำคัญมาจาก ๑) การบริหารจัดการชุมชนที่ดี ส่งผลต่อการดำเนินงานและความสำเร็จ ๒) เครื่องมือการ

^{๕๔} สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “การอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมท้องถิ่น November ๑๙, ๒๐๐๓ <https://www.ryta.com/s/ryta/> ๑๕๔๔๘๗ สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

ทำงานท่องเที่ยวชุมชน ๓) การมีผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ที่เข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน ๔) การที่ส่วนร่วมในการทำงานของทีมด้วยความเสียสละ รวมทั้งการมีบุคลากรที่เป็นคนรุ่นใหม่ ๕) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ ๖) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ลงพื้นที่ช่วยค้นหาของดีทางวัฒนธรรมในชุมชน ๗) การออกแบบหลักสูตร และเนื้อหาของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายว่า และแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนได้มีการให้ความหมายจากนักวิชาการ องค์กรหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการทำให้วัฒนธรรมนั้นเข้มแข็งคงอยู่ได้โดยไม่ต้องปฏิบัติการอย่างใด การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หาได้ยาก หรือกำลังจะสูญหายไป และไม่สามารถสืบทอดพัฒนาได้อีก เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังในการที่จะติดตาม ศึกษาค้นคว้า หาร่องรอยความเจริญทางวัฒนธรรมในอดีต การอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่มากที่สุด และสามารถที่จะมีใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ซึ่งต้องสูญเสียประโยชน์ให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึง มากที่สุด ดังนั้นจะต้องเข้าใจว่าการอนุรักษ์ไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ ตามกาลเทศะ (Time and Space) และพยายามให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด การให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งแผลงมาจากคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษนั้น มีการให้ความหมาย และนามาใช้ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทยหรือต่างประเทศก็ตาม ซึ่งการให้ความหมายและนามาใช้ดังกล่าวนี้ต่างก็มีส่วนถูกด้วยกันทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้ความหมาย และผู้นามาใช้จะมองวัฒนธรรมในแง่มุมใด ด้วยเหตุนี้การหาข้อสรุปให้เป็นที่ยุติเกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรมจึงไม่อาจจะกระทำได้นอกจากนั้นก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำอีกด้วย

การอนุรักษ์วัฒนธรรมมีลักษณะวิธีที่หลากหลาย ตามบทบาทหน้าที่แต่ละองค์กร^{๕๕} สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เห็นว่า สภาวัฒนธรรมตำบลมี ความใกล้ชิดกับชุมชน และมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน ควรสนับสนุนเป็นแกนนำ ในการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ อันได้แก่ ๑) การวิจัย และพัฒนาวัฒนธรรม ๒) การอนุรักษ์และฟื้นฟู

^{๕๕} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การบริหารงานวัฒนธรรม กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

วัฒนธรรม ๓) การถ่ายทอด เผยแพร่แลกเปลี่ยนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ๔) การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมผ่านการจัดทำงานในกลุ่มต่าง ๆ^{๕๖}

วีระ โรจน์พจนรัตน์ ได้กล่าวถึงโครงการวัฒนธรรมสายใยชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงวัฒนธรรมว่ามีหลายวิธี อันได้แก่ ๑) การส่งเสริมจัดตั้งคลังสมอง เพื่อรวบรวม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากบรรดาผู้รู้และนักปราชญ์ชาวบ้าน ๒) ส่งเสริมการถ่ายทอด การเรียนรู้วัฒนธรรม ๓) ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการจัดกิจกรรมทาง ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตต่างๆ ในชุมชน ๔) ส่งเสริมชุมชนให้มีเวที พบปะสังสรรค์ แสดงออกและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน ๕) ส่งเสริมการจัดทำพิพิธภัณฑ์ พื้นบ้าน หอศิลป์ชุมชนเพื่อรวบรวมมรดกวัฒนธรรม

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะขิทธิ^{๕๗} ที่เห็นว่า ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์หลายลักษณะ ได้แก่ ๑) การมีส่วนร่วมผ่านการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ ๒) การมีส่วนร่วม โดยการกระจายผลประโยชน์ ๓) การมีส่วนร่วมโดยการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน และ ๔) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกระจายอำนาจ เมื่อพิจารณาการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไม่ว่าวิธีใด^{๕๘}

ปัญญา เทพสิงห์ เห็นว่า สามารถแยกวิธีอนุรักษ์ออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ การอนุรักษ์ทางตรง หมายถึง การอนุรักษ์ ที่กระทำกับโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโดยตรง เช่น การซ่อมสงวนรักษา การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ และการอนุรักษ์ทางอ้อม หมายถึง กระทำใดๆ ที่ส่งเสริมให้โบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุอื่นๆ ดำรงอยู่ เช่น การให้ความรู้ การออกกฎหมาย ฯลฯ ตามกฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม^{๕๙}

อิโคโมสไทย ยังพิจารณาว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมใดก็ตามต้องคำนึงวิถีชีวิตชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพโดยรอบและภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในฐานะส่วนประกอบการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงในคุณค่า และลักษณะเฉพาะของมรดกวัฒนธรรม จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่าลักษณะ

^{๕๖} สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.แนวทางการพัฒนางานด้าน วัฒนธรรมท้องถิ่นขององค์กรภาคประชาชน. ๒๕๕๓. วันที่ค้นข้อมูล ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog>

^{๕๗} ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะขิทธิ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒, หน้า ๑๓๒-๑๓๔.

^{๕๘} วีระ โรจน์พจนรัตน์, การจัดการวัฒนธรรมกับความเจริญของประเทศ. วารสาร สุรนารี, ๒ (๒), ๒๕๕๑, ๘๕-๘๗.

^{๕๙} ปัญญา เทพสิงห์ และเกศตลา บุญปรากฏ, การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษา งานสมโภชเจ้าแม่โถ๊ะเมืองสุโขทัย. วารสาร เกษตรศาสตร์ ฉบับสังคมศาสตร์. ๓๘ (๑) ๒๕๖๐, ๔๙๓-๕๐๕.

วิธีอนุรักษ์เพื่อความคงอยู่ของมรดกวัฒนธรรม จะเน้นคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแบบพึ่งพาตนเอง^{๖๐}

พระเทพเวที อธิบายความหมายของวัฒนธรรมว่า ๑) วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสม สิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอด สืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ ๒) วัฒนธรรมมีความหมายรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญาออกมา จนทำให้ และวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อจิตใจ และร่างกายของตนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ทำให้การมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ๓) วัฒนธรรม ก็คือ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงใน การดำเนินงานทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ก็ได้ให้ความหมาย และคำอธิบายถึงลักษณะวัฒนธรรมไว้เมื่อคราวจัดทำนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ และแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๒๙ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน

๒) วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีต หรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกันก็ย่อมถือเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น

๓) วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้ในการแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าย่อม ทำให้สมาชิกเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกวัฒนธรรมดั้งเดิม การจะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๔) วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนในสังคมใหญ่ ย่อมมีเนื้อหา รูปแบบบทบาท และหน้าที่แตกต่างกันไปหากว่าความแตกต่างนั้นไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมโดยรวมแล้ว ก็สมควรให้

^{๖๐} อีโคโมสไทย, กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมในมรดกโลก มรดกร่วม การนำเสนอคุณค่า และการจัดการ. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๘

กลุ่มชนทั้งหลายมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมของกัน และกันเพราะสภาพความแตกต่างอย่างนี้ เป็นธรรมชาติของวัฒนธรรม

๕) วัฒนธรรมอาจจะจำแนกได้เป็นหลายประเภทคือ วัฒนธรรมประจำชาติวัฒนธรรมสากล วัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบความคิด และวัตถุประสงค์ในการประยุกต์ใช้ของผู้จำแนกการจัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรมเพื่อความสะดวกในการสื่อความ และประสานงานอันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินงานวัฒนธรรม

๖) วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐาน และเครื่องมือสำหรับสร้างเสริมความสามัคคีกลมเกลียว และเป็นปีกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดีล ปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งในยามสุข และยามทุกข์

๗) วัฒนธรรมเป็นกรอบ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่าวัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคมซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขตลอดทั้งตอบสนองความต้องการของสมาชิก และของสังคมได้

๘) วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาตินั้นๆ หรือประจำหมู่คณะ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอันจะทำให้เกิดความรักสามัคคี และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะ และดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ และลักษณะของวัฒนธรรมว่าวัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมมีส่วนร่วมจะคิดเห็นอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออกให้ปรากฏเห็น เป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่คนในสังคมมีส่วนร่วมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิต และการครองชีพ ได้แก่ ปัจจัยสี่ เครื่องมือเครื่องใช้ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งแสดงปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ ซึ่งมีการสะสมเป็นความรู้ในความทรงจำ จดไว้ในหนังสือ และสิ่งต่างๆ ที่สร้างขึ้น และถ่ายทอดไว้ให้แกกันเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมาชั่วอายุคนมีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ และมีความเจริญก้าวหน้า โดยวัฒนธรรมจะมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑) เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญทำให้มนุษย์สร้างสิ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้น มนุษย์จะต่างจากสัตว์เนื่องจากการกระทำต่างๆ เป็นเรื่องของการเรียนรู้ เช่น การหิวผอม การแปรงฟัน การเย็บผ้า เขียนหนังสือ ฯลฯ ส่วนสัตว์ จะใช้สัญชาตญาณ การเรียนรู้มันจะมีลักษณะสั่งสมจากประสบการณ์ที่มนุษย์ได้เผชิญในชีวิต ไม่ได้ถูกถ่ายทอดทางชีวภาพหรือพันธุกรรมการเรียนรู้มันเกิดจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มของสังคม

๒) เป็นสิ่งซึ่งสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นมรดกทางสังคมซึ่งส่งต่อๆ กันมาหลายชั่วอายุ ซึ่งคนรุ่นต่อมาได้นำมาใช้ปฏิบัติทำให้คงอยู่ไม่สูญหายแต่อาจปรับเปลี่ยนไป เช่น ภาษาการแต่งกาย ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น จะขึ้นอยู่กับภาวะในสังคมในขณะนั้นๆ

๓) เป็นของส่วนรวมในสังคม มิใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ แต่จะช่วยกันคิด สิ่งสร้างสรรค์ ร่วมกันปฏิบัติทำให้วัฒนธรรมนั้นอยู่ยืดยาว เช่น ภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรม จึงเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนจำนวนมาก หรือของสังคมทั้งหมด^{๖๑}

๒.๒.๕ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

๑. การค้นคว้าวิจัย คว้าศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๒. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๓. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๔. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ ควบนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๖. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๗. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ^{๖๒}

๒.๒.๖ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

๒.๒.๖.๑ การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ได้อธิบายรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ได้แก่ การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทางด้านต่างๆ ได้แก่ ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ สังคม และส่วนบุคคล

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เกี่ยวกับการควบคุม และการตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป^{๖๓}

นอกจากนี้ National Village and Urban Community Fund Office, Rajabhat Institute and University Affairs กล่าวถึงการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน หรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมใน การรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ

^{๖๒} เทววรรณ เมืองเกิด แนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

<https://sites.google.com/site/thewrrnmeuxngkeid11/> สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๖๓}Kompheelanon, Thanawat. Participation of the Community of Committee in the Development of Municipalities in Khukhot, Pathum Thani. Thesis Master of Public Administration, Phra Nakhon Rajabhat University, 2007.

๑) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมใน การพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของ พลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้าง ที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์^{๖๔}

ดังนั้นการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วม ดำเนินการ ร่วมติดตามและประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งอยู่ภายใต้ความคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคน ย่อมมีศักดิ์ศรีมีศักยภาพและมีความสามารถที่แตกต่างกัน โดยมีเงื่อนไขว่าบุคคลที่มาเข้าร่วมใน กิจกรรมนั้นๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมปราศจากการบังคับขู่เข็ญ ต้องมีความเต็มใจในการ เข้าร่วม และต้องมีความสามารถในการที่จะเข้าร่วม

สรุปจากที่กล่าวมาข้างต้น การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน เป็นการพัฒนาที่เน้นให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน มีความสำคัญในการก่อให้เกิด การยอมรับ ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ และยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน แต่อย่างไร ก็ดีไม่ควรใช้แทนที่ (Substitution) แนวทางอื่นๆ แต่ควรใช้ให้สอดคล้องประสาน (Articulation) กัน เช่น การทำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจการปลูกจิตสำนึกหรือการจัดตั้งกลุ่มประชาชนที่มีพื้นฐาน บนศาสนาและวัฒนธรรมของประชาชนทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในงานพัฒนาซึ่งจะยังประโยชน์สู่ สมาชิกชุมชนมากที่สุด วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกายวิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจร และขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็น หมู่คณะวิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิต

๖๕.Wongkatonyu, SrisawanStrategy for Poverty Problem Solution by Self-reliance among People Practicing Shifting Agriculture: A Case Study in Non-Somboon Village, Vilaburi. District, Savannakhet Province, Lao People Democratic Republic. Journal of Education Sakon Nakhon Rajabhat University,12(57), . 2015,91-100

นั้นอาจเริ่มมาจากบุคคลหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบแล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดคตินิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัยส่วนการอนุรักษ์ก็หมายถึงการรักษาให้คงไว้ ซึ่งเป็นไปตามวิถีประเพณีปฏิบัติตามที่มาในมุมมองของการอนุรักษ์เป็นการคงไว้ซึ่งวิถีแต่เดิมที่เป็นมาให้สามารถที่จะไม่ถูกกลืนหายไปตามกาลเวลาอาจจะขัดแย้งกับการพัฒนาซึ่งนั่นหมายความว่า การพัฒนานั้นจะเป็นการดำเนินวิถีชีวิตที่มีเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งอาจจะทำให้สิ่งต่างๆ ที่ปฏิบัติตามกันมานั้นถูกกลืนหายไปหากว่าไม่มีการอนุรักษ์ไว้ ดังนั้นการอนุรักษ์กับการพัฒนาจึงเป็นมุมมองของแต่ละฝ่าย

การอนุรักษ์ที่ดีมีหลักสำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ อนุรักษ์เพื่อรักษาวัฒนธรรมให้พ้นจากการเสื่อมสลายโดยธรรมชาติและกาลเวลา และอนุรักษ์เพื่อพัฒนามรดกวัฒนธรรมให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปัจจุบันให้ได้^{๖๕} พระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา ของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการ หนึ่ง พระพุทธศาสนา เป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทย ทั้งด้านสังคม และ วัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่า องค์กระสงฆ์และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถี ชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่างๆ ก็มี ส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชนทุกกลุ่ม อย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทันทต่อเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้ กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัยคุณหลักเป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็จำต้องเข้า มามีบทบาทต่อชุมชน เพราะเหตุผลไว้ ๓ ประการ คือ การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึ่งพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน เหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม และโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

^{๖๕} ผจจจิตต์ อธิคมนันทะ.สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.๒๕๔๓.

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ผ่านมาซึ่งจะมีเนื้อหาและแนวทางในการศึกษาที่มีความคล้ายกับงานศึกษาเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กัญญารัตน์ พงศ์กัมปนาท^{๖๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีดังนี้ ๑) การมองเห็นคุณค่าของคนในชุมชน ๒) การตระหนักรู้ของคนในชุมชน ๓) การจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชน ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้มรดกทางวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นไม่สูญหาย แนวทางการแก้ไขปัญหาคือควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัย ภูมิปัญญาการแสดงพื้นบ้าน โดยนำผลจากการทดลองสรุปเป็นองค์ความรู้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด ลุ่มลึก ผังตัว จนเกิดความเข้าใจในศิลปะการแสดงพื้นบ้านอย่างถ่องแท้ แล้วนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงเสริมสร้างภูมิปัญญาศิลปะการแสดง ให้มีการยอมรับหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน กระบวนการฟื้นฟูจะมีประสิทธิภาพนั้น ควรมีการวางแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดไว้อย่างเข้มแข็ง รวมถึงการประยุกต์และออกแบบสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านเพื่อเพิ่มคุณค่าใหม่ให้เหมาะกับยุคสมัย จึงจะทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

ปัญญา เทพสิงห์^{๖๗} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะวิถีอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ตำบลหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์พบว่า มี ๕ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดประเพณี ดังเช่นพิธีการบนบาน การห่มผ้าพุทธไสยาสน์ และการเวียนเทียนรอบพระพุทธรูปไสยาสน์ ๒) การถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนแก่ผู้อื่นทั้งในและนอกระบบการศึกษา ๓) การรวมกลุ่มตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น สื่อกกลางหรือหน่วยประสานด้านการท่องเที่ยว ๔) การปกป้องพื้นที่วัฒนธรรม จัดชุดรักษาการณ์เมื่อมีกิจกรรมและเวรยามกลางคืน และ ๕) การรักษาสงแวดล้อมพื้นที่วัฒนธรรม ส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยทุกรูปแบบมีหน่วยงานรัฐช่วยเหลือ นโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดก

^{๖๖} กัญญารัตน์ พงศ์กัมปนาท, กระบวนการฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน. วารสาร สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒, ๒๐๒๑, ๙-๑๘.

^{๖๗} ปัญญา เทพสิงห์, ลักษณะวิถีอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ตำบลหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๕๓ (๒๐๑๙), ๒๓-๔๖.

วัฒนธรรมแบบพึ่งตนเองสำหรับพื้นที่นี้อาจเป็นเพียงอุดมคติ トラバไตที่ยังมีสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวพุทธซึ่งเป็นกลุ่มน้อยไม่อาจตอบสนองนโยบายได้เต็มที่

ชนกพร ไผทสิทธิกุล^{๖๘} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก เชียงราย พบว่า ควรมีการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาว โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานด้านอนุรักษ์ ทั้งนี้ควรให้เป็นไปตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวชุมชน ตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจ และตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณค่าทางวัฒนธรรม และเพื่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

งามนิจ กุลกัน^{๖๙} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า วิธีการอนุรักษ์ ถ่ายทอด ส่งเสริมวัฒนธรรม มีการสนับสนุนกลุ่มอาชีพและการจัดโครงการกิจกรรมต่างๆ เป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทงโดยร่วมมือกับโรงเรียนนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ แต่ยังมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมโดยตรง และวัยรุ่นยังไม่ให้ความสนใจ ทำให้ประชาชนไม่มีการรวมกลุ่มเนื่องจากขาดผู้นำ มีเพียงช่องทางในการประชาสัมพันธ์ได้แก่ อินเทอร์เน็ต รถประกาศ ป้ายประกาศ หนังสือ จดหมาย ไปปลิว แต่ยังไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่องและไม่น่าสนใจ อีกทั้งงบประมาณไม่เพียงพอ ประการสุดท้ายขาดความรู้เรื่องการบริหารงบประมาณ ดังนั้น ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เสี่ยงกับการสูญหายให้กลับมาได้รับความนิยม มากกว่าสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ดี

พระมหาสังคม ขยานนโท^{๗๐} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระดุมของชุมชนอำเภอนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การอนุรักษ์สืบสานประเพณีบุญแห่กระดุมของชุมชนอำเภอนองบัวแดง เป็นเรื่องของการฝึกฝนให้กลุ่มเยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าของจารีตประเพณีที่ ปู่-ย่า ตา-ยาย ได้ร่วมด้วยช่วยกันในการสืบสานประเพณี

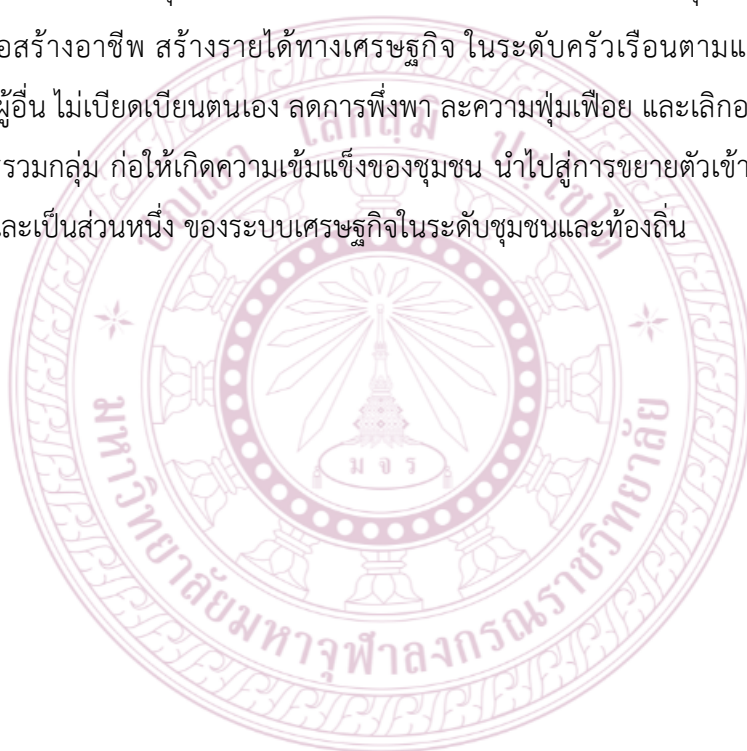
^{๖๘} ชนกพร ไผทสิทธิกุล, การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก เชียงราย. รายงานการวิจัย. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๒, บทคัดย่อ.

^{๖๙} งามนิจ กุลกัน, การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วารสารแนวทางวัฒนธรรม. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒๕, ๒๐๑๓, ๑๘-๓๐.

^{๗๐} พระมหาสังคม ขยานนโท, กระบวนการอนุรักษ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาสมาคมชุมชนหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. วารสารการพัฒนาศึกษาเรียนรู้สมัยใหม่ , ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖, ๒๕๖๓, ๑๖๐-๑๗๔.

บุญแท้กระอุบ เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์เป็นมรดกของชุมชนอำเภอนองบัวแดง และเกิดคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชนอำเภอนองบัวแดง

สรุป จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ถือว่าเป็นรูปแบบและสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีเป็นกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมด้วยช่วยกันของทุกภาคส่วนสามารถยกระดับมาตรฐานองค์ความรู้ และรูปแบบการพัฒนาการกระบวนการ การจัดกิจกรรม ซึ่งมาตรฐานด้านการทำกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธโดยอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ในการเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ ในระดับครัวเรือนตามแนวทางสัมมาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนเอง ลดการพึ่งพา ละความฟุ่มเฟือย และเลิกลอบาามุข และเป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การขยายตัวเข้าสู่ระบบการผลิตทางเศรษฐกิจ และเป็นส่วนหนึ่ง ของระบบเศรษฐกิจในระดับชุมชนและท้องถิ่น



บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย (Research Methods)

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์แปลความหมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล เป็นการอธิบายภาพรวมของความรู้สึนึกคิด ความชื่นชม ความไม่ชอบ ความเชื่อและประสบการณ์ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลักษณะของการวิเคราะห์จากส่วนย่อยแล้วสรุปเป็นข้อเท็จจริงใหญ่ที่เรียกว่าการวิเคราะห์แบบอุปมาน (Inductive approach) ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัย คือ ๑) การสัมภาษณ์ (Interviews) และการสนทนากลุ่มย่อย (focus group)

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) ของประชาชนที่มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ๑) ชุมชนตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน

จังหวัดเลย ๒) ชุมชนตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และ ๓) ชุมชนตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย ๔) ชุมชนตำบลแสงขาว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เพื่อนำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีพุทธตามแนวชายแดน ในจังหวัดเลย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

๑) พื้นที่วิจัย ได้แก่กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ๑) ชุมชนตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน ๒) ชุมชนตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ ๓) ชุมชนตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม และ ๔) ชุมชนตำบลแสงขาว อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นชุมชนที่ เป็นแนวชายแดนติดกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒) พื้นที่ขยายผลและใช้ประโยชน์ องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถนำองค์ความรู้ รูปแบบการ อนุรักษ์วัฒนธรรมตามแนวชายแดน ขับเคลื่อนรูปแบบกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ตามแนวชายแดนใน จังหวัดเลย และสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐเพื่อให้กับประเทศ

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีจำนวน ๖๐ คน ได้มา ด้วยวิธีการเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกเข้ามาสัมภาษณ์และเข้าร่วม ประชุมเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดังนี้ ๑) เป็นผู้ที่เป็นทางการและผู้นำจิตวิญญาณของชุมชน ๒) เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ อนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในพื้นที่ ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และ ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย จังหวัดเลย และ ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ๓) มีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการทำนุบำรุงการรักษาการอนุรักษ์และ การต่อยอดวัฒนธรรม ๔) เป็นผู้ที่สามารถนำ ความรู้ความคิดจากการสัมภาษณ์และ การประชุมไปดำเนินการต่อได้ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ตัวแทน ราษฎรท้องถิ่น ครูอาจารย์องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวแทนชาวบ้านในชุมชน

๓.๓.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นประชาชนที่มีภูมิลำเนาในเขตพื้นที่ ชุมชน วัฒนธรรมวิถีพุทธ ๑) ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ๒) ชุมชนบ้านอาฮี

ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และ ๓) ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย และ ๔) ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

๓.๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น ๖๐ คน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (๑) ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ในพื้นที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน ๑๕ รูป/คน
- (๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัดเลย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ชุมชนและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน ๑๕ ราย
- (๓) กลุ่มประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จำนวน ๑๕ ราย
- (๔) กลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่วัฒนธรรมวิถีพุทธ จำนวน ๑๕ ราย

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการและเครื่องมือมีรายละเอียดดังนี้

๑) การศึกษาเอกสาร โดยการศึกษาจากบทความวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์และเอกสารของ องค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ องค์การบริหารส่วนตำบลปากชม อำเภอเชียงคาน องค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว และองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

๒) แบบสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยสร้างประเด็น การสัมภาษณ์เกี่ยวกับ

๒.๑) สภาพปัญหาการกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

(๑) ท่านคิดว่าปัญหาการกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธอย่างไร

(๒) ท่านคิดว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเรื่องใดบ้าง

(๓) คนชุมชนให้ความสำคัญอย่างไรต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมเหล่านั้น

๒.๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

(๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชน

-ท่านคิดว่ากระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร

(๒) ด้านการมีส่วนร่วม

-ท่านมีกระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนอย่างไร

(๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนอย่างไร

-ท่านมีการอนุรักษ์คุณธรรม-จริยธรรมและศีลธรรมวัฒนธรรมชุมชนอย่างไรบ้าง

(๔) ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๒.๓) นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๓) การประชุมสนทนากลุ่มเพื่อคืนข้อมูลและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ประเด็นการสนทนากลุ่ม

๑) ประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓) การนำเสนอกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๕) รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

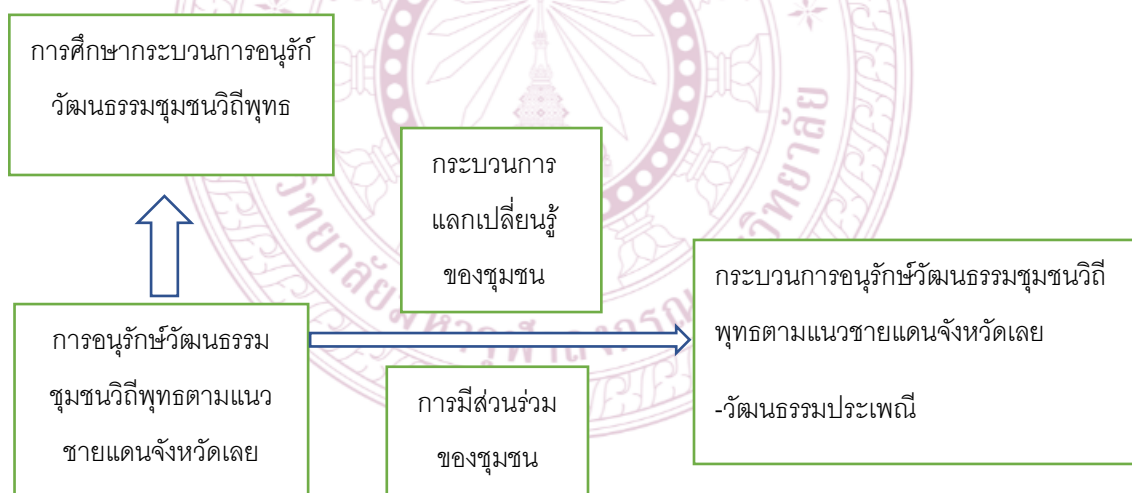
คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดย ๑) การศึกษาเอกสารจากหนังสือ ตำรางานวิจัย และวิทยานิพนธ์จากศูนย์วิจัยพระศรีวิจิตรารมณ์ วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย และขอข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นบริหารตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน องค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย ๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยทำการประสานกับผู้นำชุมชนให้ประสานประชากรเป้าหมายเพื่อการเข้ารับการสัมภาษณ์และการประชุม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดแทนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลแสงภา

อำเภอนาแห้ว และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย ปรากฏท้องถิ่น ครูอาจารย์ และตัวแทนชาวบ้านโดยมีการนัดหมายวันเวลาและสถานที่

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ ประกอบด้วยข้อที่สำคัญเกี่ยวกับ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธและข้อมูล เกี่ยวกับการอนุรักษ์และปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย



ภาพที่ ๑ กระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอผลการ วิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์ เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำ การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง บุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิง เนื้อหา (Content Analysis) ดังต่อไปนี้ ๑) ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ๒) ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ๓) ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ๔) ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๔.๒ ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลยจากเอกสารและการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนามในพื้นที่ศึกษา ทำให้ได้ผลการวิจัย ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดย

ได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ซึ่งเป็นชุมชนที่เป็นแนวชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นแบบจำเพาะเจาะจง ซึ่งผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธในจังหวัดเลย นำมาแสดงในรูปของความเรียงได้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านท่าดีหมี่

บ้านท่าดีหมี่ ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย ขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม (อบต. ปากตม) ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ จังหวัดเลย เพราะเป็นสถานที่ตั้งของ “สกายวอล์คเชียงคาน” (Skywalk Chiang Khan) แหล่ง ท่องเที่ยวยอดนิยมติดอันดับของ จังหวัดเลย นอกจากนี้ภายในวัดจอมมณีซึ่งเป็นวัดประจำชุมชนบ้าน ท่าดีหมี่ยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณที่มีความงดงามและศักดิ์สิทธิ์จำนวน ๒ องค์ คือ พระเสีง และพระแย้ม .ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านท่าดีหมี่และใกล้เคียงจะให้ความเคารพนับถือพระพุทธรูปทั้งสององค์นี้เป็นอย่างมาก มีวัตรอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น การสงฆ์ในวันสงกรานต์ การแห่ต้นดอกไม้ความเชื่อด้านคติชนวิทยา และเรื่องเล่าในลักษณะตำนาน เป็นต้น ดังนั้น พระเสีงและพระแย้ม วัดจอมมณี จึงถือว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของบ้านท่าดีหมี่ หากพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศ ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านท่าดีหมี่เป็นที่เนินที่อยู่ในที่ราบ ลุ่มหุบเขาริมฝั่งขวาของแม่น้ำเหือง มีภูเขาล้อมรอบทุกด้าน ยกเว้นทางทิศตะวันตกที่ติดกับแม่น้ำเหือง ดังนั้น พื้นที่ตั้งชุมชนจึงลาดเอียงไปทางทิศตะวันตก และที่สำคัญคือ ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านปากเหือง ยังอยู่ห่างจากบริเวณปากเหืองซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเหืองไหลมาบรรจบกับแม่น้ำโขงทางทิศตะวันออกหรือ ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองประมาณ ๔๐๐ เมตร

ชาวบ้านท่าดีหมี่รุ่นแรกๆ ได้อพยพมาจากที่ราบบริเวณปากน้ำเหืองทางฝั่งประเทศลาว ในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยอพยพขึ้นมาตามลำแม่น้ำเหืองทางทิศใต้แล้วมาตั้งบ้านเรือนอยู่ขึ้นบริเวณติดกับแม่น้ำเหือง ตั้งชื่อชุมชนใหม่ว่าบ้านหาดค่าง บ้านนาวัด และหมู่บ้านที่ตั้งบริเวณปากห้วยตมซึ่ง ไหล

มาสบกับแม่น้ำเหืองตั้งชื่อว่า “บ้านปากตม” และเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ทางกระทรวงมหาดไทยจึงใช้เป็นชื่อตำบลในการแบ่งเขตการปกครองท้องถิ่นด้วย เรียกว่า “ตำบลปากตม” ต่อมาบริเวณบ้านปากตมได้เกิดน้ำท่วมหมู่บ้านบ่อยแทบทุกปีเพราะบริเวณปากห้วยตมเป็นพื้นที่ต่ำ และยังเกิดโรคระบาดตามมาอีก ชาวบ้านปากตมส่วนหนึ่งต้องอพยพขึ้นไปตั้งบ้านเรือนทางใต้ ปัจจุบัน เรียกชื่อว่า “บ้านนาจาน” และอีกส่วนหนึ่งก็ถอยร่นลงมาทางเหนือตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำเหือง ให้กับปากน้ำเหืองทางฝั่งขวาในปี พ.ศ.๒๔๕๖ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้มีท่าน้ำเก่าแก่และสำคัญที่สุดของ ชุมชน ซึ่งเป็นจุดลงเรือและตักน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคของชาวบ้าน ตรงทางขึ้นท่าได้มีต้นติห์ซึ่งเป็น ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งขึ้นอยู่มาก ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณดังกล่าวว่า “ท่าติห์” ต่อมาจึงถูกนำมาใช้เป็นชื่อ เรียกชุมชนที่อยู่ติดกับท่านี้ว่า “บ้านท่าติห์” โดยมีนายน้อย หนุราช เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าติห์คน แรก และในระหว่างดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายน้อยยังได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลปากตมด้วย^{๕๗} ปัจจุบันชุมชนบ้านท่าติห์ยังเก็บรักษาพระเสี้ยวและพระแยม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญ ประจำวัดหลวงซึ่งเป็นวัดสำคัญของชุมชนโบราณที่ปากเหือง รวมทั้งหีบพระธรรม คัมภีร์ไบเบิลและ โบราณวัตถุสำคัญต่างๆ ที่ย้ายมาจากวัดหลวง โดยมีนายเจษฎาภรณ์ สอนเสี้ยว ดำรงตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นอกจากนี้ ที่ภูคกั๊วทางทิศเหนือของบ้านท่าติห์ยังเป็นสถานที่ตั้งของ “สกายวอล์คเชียงคาน” แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมติดอันดับของจังหวัดเลยอีกด้วยเมื่อศึกษา



ภาพที่ ๑ พระใหญ่สกายวอล์ค บ้านท่าติห์

จากสภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าติห์ เป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำเหือง และเป็นชุมชนที่ติดแนวชายแดนกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

^{๕๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ทำให้มีปัญหาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมเพราะชาวบ้านไม่ได้มองถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีไปเท่าแก่ แต่ชาวชุมชนบ้านท่าดีหมียังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นไว้ เช่น ประเพณีการสรงน้ำพระพุทธรูปพระเสีงพระแยม ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญใน จังหวัดเลย ชุมชนบ้านท่าดีหมีจะมีวัดที่อยู่ในชุมชนคือวัดจอมมณีเป็นวัดคู่กับชุมชนบ้านท่าดีหมีมา ยาวนาน

๔.๑.๑ ๑ วัดจอมมณี

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดจอมมณี วัดจอมมณีซึ่งเป็นศาสนสถานประจำชุมชนบ้านท่าดีหมีเป็นที่ ประกอบพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนาที่สำคัญของชุมชน วัดจอมมณีสร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ.๒๔๕๔ โดยมีพระธุดงค์มาจากทางเหนือของประเทศไทยลาว ชื่อว่า “อาชญาชาพล” (“อาชญาชา” น่าจะเป็นชื่อสมณ คักดิ์ของพระสงฆ์ในวัฒนธรรมล้านช้าง ส่วน “พล” เป็นชื่อของพระภิกษุรูปนั้น) มาแวะพักที่บ้านท่าดีหมี แล้วเห็น พระพุทธรูปโบราณประจำชุมชนจึงได้นำพาชาวบ้านก่อสร้างวัดขึ้น เพื่อเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป ดังกล่าวและเพื่อบูชาถึงพญายมผู้ดูแลวิญญาณพระพุทธรูปมา จึงได้ตั้งชื่อว่า “วัดจุลมณี” ต่อมาเพี้ยนมา เป็น “วัดจอมมณี” มาจนทุกวันนี้^{๕๔}



ภาพที่ ๒ วิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระเสีงและพระแยม ภายในวัดจอมมณี บ้านท่าดีหมี

๔.๑.๑.๒. สรงน้ำพระเสีงพระแยม

พระพุทธรูปพระเสีงและพระแยมเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่ชาวบ้านท่าดีหมีได้อัญเชิญ ออกมาแห่รอบหมู่บ้านในช่วงวันสงกรานต์ และใช้พระพักตร์ขององค์พระแยมหลังจากที่มีการสรงน้ำ และ

^{๕๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ทำความสะอาดด้วยน้ำอบน้ำหอมเสี่ยงทายสภาพฟ้าฝนและความอุดมสมบูรณ์พูนสุขของชุมชนในปีนั้นด้วย หากปีใดในระหว่างที่แห่พระแยมรอบหมู่บ้านแล้วมองเห็นริมพระโอษฐ์ของพระแยมมีลักษณะคล้ายรอยยิ้มแบบเบิกบานใจ ปีนั้นก็จะมือน้ำทำอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะมีความสุขกายสบายใจ แต่ถ้าปีใดมองเห็นริมพระโอษฐ์ของพระแยมมีลักษณะแข็งทื่อไม่เบิกบานใจ ปีนั้นก็จะมือน้ำทำจะไม่อุดมสมบูรณ์ อาจเกิดฝนแล้ง ชาวบ้านอาจจะได้รับความเดือดร้อน^{๕๙}



ภาพที่ ๓ อัญเชิญพระเสี่ยงพระแยมลงมาให้ชาวบ้านได้สรงน้ำวันสงกรานต์

๔.๑.๑.๓ สรงน้ำพระเสี่ยงพระแยมช่วงเทศกาลสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์วันสงกรานต์ชาวชุมชนบ้านท่าดีหมีและชุมชนตำบลปากตมแห่พระพุทธรูปพระพุทธรูปพระเสี่ยงและพระแยมเป็นพระพุทธรูปสำคัญไปรอบชุมชนวันที่ ๑๓ เมษายน เรียกว่า อัญเชิญพระลง หลังจากทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้าพระสงฆ์ฉันเสร็จทายกวัดก็จะตักกลองโหม ให้สัญญาณบอกชาวบ้านมารวมกันที่วัด ชาวบ้านจะอัญเชิญพระรูปพระเสี่ยงพระแยม เมื่อถึงเวลาชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่บริเวณวัด ซึ่งมีการจัดเตรียมสถานที่ที่ลานกลางแจ้งสำหรับประดิษฐานพระแยมพระเสี่ยง ที่นั่งของพระสงฆ์ ผู้อาวุโสในชุมชน ปราชญ์ ชาวบ้านจะเตรียมน้ำอบน้ำหอมและปัจจัยตามศรัทธาด้วย คนหนุ่มและท้องถิ่น ก็จะทำพิธีอัญเชิญพระแยมพระเสี่ยงจากวิหารมาประดิษฐานบริเวณพิธีหน้าวิหาร

^{๕๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.



ภาพที่ ๔ ชาวบ้านจำนวนมากมาร่วมสร้างน้ำพระเสีงและพระแยมในช่วงเทศกาลสงกรานต์

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีการการสร้างน้ำพระเสีงพระแยมนั้น จะนำโดยพระสงฆ์จะเป็นผู้เริ่มต้นพาชาวบ้านสร้างก่อน โดยจะสร้างด้วยน้ำเปล่าก่อนเพราะมีความเชื่อว่าน้ำเปล่าเป็นน้ำบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งเจือปน จะได้ความบริสุทธิ์หมดจด หลังจากนั้นก็นำน้ำอบน้ำหอมมาสร้าง เมื่อพระสงฆ์สร้างเสร็จก็จะไปนั่งที่เก้าอี้ให้ชาวบ้านสร้างพระสงฆ์ต่อ จากนั้นก็เป็นผู้สูงอายุตามลำดับอาวุโส ให้ลูกหลานได้รดน้ำขอพรในวันขึ้นปีใหม่ไทย เพื่อขอขมาลาโทษที่เคยได้ล่วงเกินว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ต่อให้ได้โทษซึ่งกันและกันเลยเสร็จแล้ว ผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ชาวบ้านในหมู่บ้านทำดีให้มีให้เคารพนับถือก็จะนำผ้าขาวสะอาดมาเช็ดพระพุทธรูปให้แห้ง หลังจากเสร็จพิธี ผู้อาวุโสก็จะพาการะพระแยมพระเสีงเสร็จแล้วก็จะอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นไปประดิษฐานไว้ที่วิหารพระแยมพระเสีง หลังจากนั้นพระสงฆ์ก็จะให้พรเป็นอันเสร็จพิธีสร้างน้ำพระเสีงพระแยมในช่วงเทศกาลสงกรานต์

๔.๑.๑.๔ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้

ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ชุมชนชาวบ้านทำดีหมีกก็จะมีประเพณีการแห่ต้นดอกไม้เช่นเดียวกันกับชุมชนบ้านอาฮีอำเภอกาฬสินธุ์และชุมชนบ้านแสงภูอำเภอนาหว้า พอช่วงบ่ายเวลาประมาณบ่าย ๓ โมงถึง ๓ โมงครึ่งชาวบ้านจะออกไปร่วมตัวกันที่ท้ายหมู่บ้านเพื่อจัดทำต้นดอกไม้ โดยชาวบ้านทำดีหมีกจะจัดทำต้นดอกไม้จะทำ ๓ ต้นต้นๆ ละคุ่ม ดอกไม้ที่จะเอาประดับต้นดอกไม้จะเป็นดอกไม้ที่หาได้ง่ายประจำถิ่น เช่น ดอกคูณเป็นต้น เมื่อจัดทำต้นดอกไม้เสร็จแล้วจะแห่ไปรอบๆ ชุมชนเสร็จก็แห่เข้าไปในบริเวณวัดจอมมณีจะแห่รอบวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระเสีงพระแยม ๓ รอบ เสร็จก็จะทำพิธีกล่าวคำถวายต้นดอกไม้เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีการแห่ต้นดอกไม้อยู่ ๓ วัน คือวันที่

๑๓-๑๕ เมษายน ทุกๆ ปี ช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านจะไม่ออกไปทำงานนอกบ้านจะเป็นประเพณีเป็นวันหยุดในช่วงวันที่ ๑๓-๑๖ เมษายน เป็นประจำของทุกๆ ปี^{๖๐} จากสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี ชาวบ้านบางส่วนไม่สนใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเหมือนก่อน เพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาโรคโควิด ๑๙ ระบาดจึงทำให้ชาวชุมชนไม่ใส่ใจเหมือนเมื่อก่อน

วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของชุมชน และสังคมที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงออกในรูปแบบของการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อ ซึ่งถือว่าเป็นมรดกของชุมชน และสังคมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งต้องมีการอนุรักษ์ และสืบทอดทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป การสืบทอดทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาของมนุษย์เพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ของแบบแผนของความคิดความเชื่อ วิถีทาง และแนวปฏิบัติของตนเองไว้ โดยอาศัยกระบวนการในการ สืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่รู้จบ การสืบทอดวัฒนธรรมไทยจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งจะแสดงออกถึงวิถีความเป็นไทยทั้งด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้วัฒนธรรมได้ดำรงอยู่ในสังคมต่อไป อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมย่อมมีช่องว่างระหว่างวัยเกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ที่มีมุมมองแตกต่างกัน^{๖๑}

ปัจจุบันประชาชนในท้องถิ่นที่ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมด้านศาสนา การตระหนักต่อความสำคัญและคุณค่าของประเพณี ตลอดจนประวัติศาสตร์จึงลดลงและเปลี่ยนไป อีกทั้งผลของการอพยพย้ายเข้าของคนต่างถิ่นได้นำพาวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ มีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจมากขึ้น คนในชุมชนจึงเสมือนถูกบีบให้เหลือเพียงทางเลือกดำเนินชีวิตตามกระแสการพัฒนาการค้า และทุน รายได้จึงเป็นสาระสำคัญหลักในการดำเนินชีวิต จากสภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องปรับตัวให้มีความสำคัญกับการประกอบอาชีพในรูปแบบใหม่ๆ ไม่ได้พึ่งพาระบบเกษตร แต่กำลังค่อยๆ ปรับไปเป็นส่วนหนึ่งของกลไกเศรษฐกิจ ผู้คนดำเนินชีวิตตามวิถีทุนนิยมมุ่งหารายได้ ส่วนกิจกรรมทางศาสนาประเพณีก็ค่อยๆ ลดความสำคัญลง และเปลี่ยนรูปแบบไปตามแบบแผนกิจกรรมสากล อาทิ กิจกรรมปีใหม่สากล ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชน ต้องปรับเปลี่ยนกิจกรรมประเพณีบางประการ ทั้งรูปแบบ และรายละเอียด มีกิจกรรมการเล่นรื่นเริงเพิ่มเติม

^{๖๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๑} สุธีรา อะทะวงษา, การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหม และแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน (๒๕๖๒).

“กิจกรรมทางประเพณีต้องปรับประยุกต์ใหม่ให้เข้ากับปัจจุบัน และเพิ่มในส่วนที่เป็นการละเล่น มีกิจกรรม เพราะคนส่วนใหญ่เห็นว่าสนุก หลากหลาย อย่างน้อยคนรุ่นใหม่ของชุมชนก็เข้าวัด และที่สำคัญเราต้องทำให้ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและต้องสร้างรายได้จากกิจกรรมทางศาสนา”^{๖๒}

จังหวัดเลย เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นคนพื้นเมือง มีการแสดงออกด้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านผ่านประเพณีทางพุทธศาสนาต่างๆ ซึ่งผู้แสดงส่วนใหญ่จำกัดในกลุ่มคนวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จึงพบปัญหาด้านการสืบทอดวัฒนธรรมไปยังกลุ่มคนรุ่นหลังที่ไม่ค่อยให้ความสนใจในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น ประเพณีการสรงน้ำพระพุทธรูปพระเสด็จ พระแย้ม ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งเป็น ประเพณีที่สำคัญในจังหวัดเลย เนื่องจากปัจจุบันไม่มีผู้ใดได้รับการสืบทอด ประกอบกับคนรุ่นใหม่อพยพย้าย ถิ่นฐานไปอยู่พื้นที่ภาคอื่น ทำให้ระหว่างคนรุ่นใหม่ (หนุ่มสาว) กับคนรุ่นเก่า (ผู้ใหญ่) เนื่องมาจากการไหลบ่า ของวัฒนธรรมตะวันตก เกิดจากความเจริญทางวัตถุก้าวหน้ามาจนความเจริญทางด้านศีลธรรมตามไม่ทัน เกิดจากการไม่ให้ความสำคัญและขาดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน บางอย่างขาดหายไป คนรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญ

๔.๑.๑.๓ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านท่าดีหมี
สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี เมื่อพิจารณา ตามสภาพน่าจะมี ดังนี้

๑) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านท่าดีหมี พบว่า ประชากรต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในทุกทาง ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน การสร้างเขต เศรษฐกิจ เขตท่องเที่ยว สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นต้นเหตุของการรุกรทำลายทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ทั้งทรัพยากร ทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นไทย ปัจจุบันประเทศ ไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน มีการกล่าวถึงการมีจิตสาธารณะ ว่าเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของ คนไทย ซึ่งจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ให้ความสำคัญต่อชุมชนเข้มแข็ง มีการรวมพลังจากทุก ภาคส่วน เห็นได้ว่าปัจจุบันทรัพยากรทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ได้ถูกกลืนหายไปพร้อมกับความเจริญและ เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าดีหมีส่วนมากจะไม่ค่อยมีปัญหาชาวบ้านจะให้ความ ร่วมมือเพราะจะยึดถือวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้อยู่ ถือว่าเป็นชุมชนชาวพุทธที่เข้มแข็งคล้าย ๆ กับ ประเทศเพื่อน และความรับผิดชอบในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีของความเป็นชาวพุทธที่ดี ตั้งแต่บรรพบุรุษ โบราณมาประเพณีต่างๆ ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ปัญหากระบวนการอนุรักษ์

^{๖๒} การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, คนที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

วัฒนธรรมชุมชนบ้านท่าดีหมี ประการสำคัญคือชุมชนไม่เห็นความสำคัญผู้นำไม่รู้คติโลกศัตรม ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคคลากรทางพระพุทธศาสนา ก็ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมไม่มีบทบาทความเป็นผู้นำ และผู้นำชุมชนยังไม่รู้เรื่องวัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไรต่อเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ตัวเอง ไม่มีความเข้าใจสภาพชุมชนในการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมหลักในการความถูกต้องต่อวัฒนธรรมประชาชนส่วนมากเป็นเกษตรกร ประอาชีการเกษตรไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาศึกษาถึงเรื่องการอนุรักษ์ให้เข้าใจถ่องแท้^{๖๓}

๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมอทธิพลวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านท่าดีหมี ต้องปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจักทำให้เกิดความดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้น ต้องดำเนินการจัดทำแผนการปรับปรุงสถานที่ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว โดยดำเนินการผู้รับการอบรมนำความรู้และหลักการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาปรับใช้ในการบริหารงานอย่างเต็มที่ ผลที่จะเกิดขึ้นนอกจากจะเป็นการอำนวยความสะดวกและสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว^{๖๔} ปรับปรุงและพัฒนาถนนและเส้นทางการคมนาคมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในท้องถิ่นได้อย่างสะดวก ดำเนินการปรับปรุงถนนภายในชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและเกิดความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว สร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในหลักการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาเส้นทางคมนาคม เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาเส้นทางคมนาคมในชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๖๕} ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อการนำหลักการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเพื่อสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน ส่งเสริมในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ทำให้เกิดการนำหลักการบริการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บุคลากรสามารถทำหน้าที่บริการและสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเข้าใจ และให้การบริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิผล และเป็นที่ประทับใจ ได้รับการอบรมพื้นฐานการทำงานด้าน

^{๖๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๖, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๗, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๘, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

วัฒนธรรม^{๖๖} กลุ่มคนทำงานด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องได้รับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนสามารถใช้ฐานความรู้ความเข้าใจดังกล่าวในการต่อยอดความรู้เดิม ทั้งยังเอื้อต่อการคิดริเริ่มสร้างสรรค์แผนงานหรือโครงการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้อย่างมีพลวัต สอดคล้องและเท่าทันกับกระแสวัฒนธรรมโลก การสร้างเครือข่ายเพื่อระดมสรรพกำลังต่างๆ จากภาคีทุกฝ่าย^{๖๗} รัฐควรสนับสนุนให้เกิดการสร้างระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงและสามารถสร้างความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนได้อย่างครอบคลุม “ทุกกลุ่ม” อย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถระดมสรรพกำลังและทรัพยากรประเภทต่างๆ ภายในท้องถิ่นได้เต็มศักยภาพสูงสุด และเพียงพอต่อการดำเนินโครงการด้านวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่นในระยะยาว^{๖๘}

๓) จากการศึกษาปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้าน

ทำดีหมี ส่งเสริมบทบาทและศักยภาพของผู้นำและคณะทำงานในการร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมรับรู้สถานการณ์ ร่วมวางแผนปฏิบัติการ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมประเมินผล มีความสามัคคีกันของคนในชุมชน การปรับสภาพแวดล้อมการสร้างบรรยากาศในชุมชนให้ประชาชนเกิดความสามัคคีโดยให้ประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่มีการเอื้อยและใส่ใจถึงเพื่อบ้านซึ่งกันและกัน ทั้งนี้จะเห็นได้จากสมาชิกทุกคนพร้อมใจให้ความสำคัญกับเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการต้อนรับผู้มาเยือน โดยจะเน้นถึงความสามารถและทักษะของแต่ละบุคคลในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว รักษาความสะอาดของบ้านพักโฮมสเตย์และถนนหนทางภายในชุมชนได้รับการทำความสะอาดอยู่เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีจิตสำนึกรักและภูมิใจในบ้านเกิด เป็นปัจจัยที่สำคัญรองลงมา ทั้งนี้จะเห็นได้จากการที่ชุมชนบ้านทำดีหมีมีวัฒนธรรมและความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและมีจิตใจอบอุ่นอารี และต้องการให้บ้านเกิดของตนเป็นที่รู้จักจากผู้คนต่างสร้างกระบวนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน^{๖๙}

๔.๑.๒ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านแสงภา

ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย บ้านแสงภา เป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวตำบลแสงภา ตามประวัติมีนายพรานคนหนึ่ง ชื่อ เชียงภา ได้เดินตามโขลงช้างป่า เพื่อจะ

^{๖๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๙, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๐, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๑, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๒, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

คล้องจับช้างเอาไปเลี้ยงใช้งาน เชียงภาได้ติดตามโขลงช้างมาจากลำน้ำโขลงขึ้นลำน้ำเหือง และมาถึงบริเวณน้ำพาไหลมาบรรจบกันเห็นมีภูมิประเทศอันเป็นที่ราบมีป่าช้าน้ำมากมายเหมาะสมที่จะตั้งหมู่บ้าน จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหมู่บ้านที่นั่น และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านเชียงภา” เมื่อปี พ.ศ.๒๐๗๓ ต่อมาหลายปี การเรียกชื่อหมู่บ้านได้เพี้ยนจากคำว่า บ้านเชียงภา มาเป็น “บ้านแสงภา” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ทางราชการได้ประกาศเป็นหมู่บ้านแสงภา หมู่ที่ ๖ ตำบลนาแห้ว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน “บ้านแสงภา” ทางราชการได้ประกาศเป็นหมู่บ้านแสงภา เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๒^{๗๐}

ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย บ้านแสงภา เป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวตำบลแสงภา ตามประวัติมีนายพรานคนหนึ่ง ชื่อ เชียงภา ได้เดินตามโขลงช้างป่า เพื่อจะคล้องจับช้างเอาไปเลี้ยงใช้งาน เชียงภาได้ติดตามโขลงช้างมาจากลำน้ำโขลงขึ้นลำน้ำเหือง และมาถึงบริเวณน้ำพาไหลมาบรรจบกันเห็นมีภูมิประเทศอันเป็นที่ราบมีป่าช้าน้ำมากมายเหมาะสมที่จะตั้งหมู่บ้าน จึงได้ชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหมู่บ้านที่นั่น และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านเชียงภา” เมื่อปี พ.ศ.๒๐๗๓ ต่อมาหลายปี การเรียกชื่อหมู่บ้านได้เพี้ยนจากคำว่า บ้านเชียงภา มาเป็น “บ้านแสงภา” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ทางราชการได้ประกาศเป็นหมู่บ้านแสงภา หมู่ที่ ๖ ตำบลนาแห้ว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน “บ้านแสงภา” ทางราชการได้ประกาศเป็นหมู่บ้านแสงภา เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๒^{๗๑} วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านบ้านแสงภา บ้านปากอ บ้านห้วยนา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆติดกัน ชุมชนที่นี่ยึดวิถีธรรมมะ หรือธรรมชาติ ที่มีวัดเป็นจุดรวมศูนย์กลางของ ชุมชน พึ่งพาอยู่ร่วมกัน อย่างสงบ โดยเสียงที่ออกจากวัดคือเสียงโพน เสียงกลอง กลายเป็นนาฬิกาเวลา ที่ส่งสัญญาณให้ผู้คนในหมู่บ้าน ออกมาทำงาน ทำกิจวัตรประจำ ซึ่งเสียงกลอง เสียงโพน นี้ได้สืบทอดผ่านกาลเวลามามากกว่า ๔๐๐ ปี

๔.๑.๒.๑ วัดศรีโพธิ์ชัย

ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยนา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่อีกแห่งหนึ่งที่สร้างมาพร้อมกับ ชุมชนหมู่บ้านแสงภา เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีอายุกว่า ๔๐๐ ปีมาแล้ว ชาวบ้านได้สร้างวัดศรีโพธิ์ชัยขึ้นเป็นที่สักการะและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ภายในวัดยังมีพระพุทธรูปองค์แสนที่

^{๗๐} ข้อมูลจาก ประวัติศาสตร์หมู่บ้านและชุมชนในจังหวัดเลย อำเภอนาแห้ว โดย กศน.อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โครงการหนังสือสามัญประจำบ้าน สำนักงาน กศน. จังหวัดเลย

^{๗๑} ข้อมูลจาก ประวัติศาสตร์หมู่บ้านและชุมชนในจังหวัดเลย อำเภอนาแห้ว โดย กศน.อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โครงการหนังสือสามัญประจำบ้าน สำนักงาน กศน. จังหวัดเลย

ประดิษฐานอยู่ในกุฏิเจ้าอาวาสนั้น เป็นพระพุทธรูปโบราณคู่บ้านคู่เมืองมาหลายชั่วอายุคน ประทับขัดสมาธิราบ พระพักตร์ยาวรี ยอดพระเมฬีเป็นเปลวเพลิง พระสังฆาฏิเป็นทองคำ สันนิษฐานว่าเป็นพระเชียงแสน นอกจากนี้ ภายในวิหารหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า อาราม ก็มีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติ และวรรณกรรมท้องถิ่นที่ผนังด้านทิศเหนือมีจารึกว่าภาพเขียนดังกล่าวเขียนขึ้นเมื่อจุลศักราช ๑๒๑๔ ตรงกับพ.ศ. ๒๓๙๕ ตรงกับช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและที่ด้านนอกพระอุโบสถหลังเดียวกันนี้ยังมีภาพจิตรกรรม ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยหลังคือเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๙ นับเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีค่ายิ่งแห่งหนึ่งของจังหวัดเลย แล้วก็เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นมากๆ คล้ายกับที่หลวงพระบาง^{๑๒}



ภาพที่ ๕ สิมหรืออุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย

๔.๑.๒.๒ อุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย

สิมหรืออุโบสถที่มีลักษณะของอุโบสถคล้ายกับวัดเชียงของเมืองหลวงพระบาง สถาปัตยกรรมในจังหวัดเลยที่สร้าง ได้สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๙๗ ปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากศิลปะอยุธยา ศิลปะล้านช้างและศิลปะจีนภายนอกอาคาร เช่น หน้าบันคันทวยมักจะตกแต่งด้วยหยกตกแต่งด้วยสลักลายเป็นก้านคด กระฉอก นาคเคล้า ภาพรามเกียรติ์ พระอินทร์ทรงเฮอร์วณ เทวดาประจำปีนักษัตร และสัตว์ภาพพวกสิงห์ กระรอก นกไต่ และเกาะไปตามแถวคล้ายผสมกับลายกังฉิน สิมมีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนมีหลังคาถอดซ้อนชั้นลดหลั่นกันลงมาเป็นเพิงหลบแดด หลังคาด้านบนยกค่อนข้างสูง และดูคล้ายกันกับวิหารหลวงพระบาง ซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกันเพราะอยู่บนเส้นทางติดต่อดังที่ได้กล่าวมานอกจากนี้ยังมีหอไตร

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๓ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ไบเนเสาสูง หลังคาประดับประดาแบบพื้นบ้านที่สวยงามวิจิตร นับเป็นงานช่างที่มีคุณค่าที่หาได้ยากในปัจจุบัน^{๗๓}

หลังเดียวกันนี้ยังมีภาพจิตรกรรม ภายในวัดยังมีพระพุทธรูปองค์แสนที่ประดิษฐานอยู่ในกุฏิเจ้าอาวาสนั้น เป็นพระพุทธรูปโบราณคู่บ้านคู่เมืองมาหลายชั่วอายุคน ประทับขัดสมาธิราบ พระพักตร์ยาวรี ยอดพระเมษีเป็นเปลวเพลิง พระสังฆาฏิเป็นท่อนาค สันนิษฐานว่าเป็นพระเชียงแสน นอกจากนี้ภายในวิหารหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า อาราม ก็มีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติและวรรณกรรมท้องถิ่นที่ผนังด้านทิศเหนือมีจารึกว่าภาพเขียนดังกล่าวเขียนขึ้นเมื่อจุลศักราช ๑๒๑๔๓ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๙๕ ตรงกับช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและที่ด้านนอกพระอุโบสถหลังเดียวกันนี้ยังมีภาพจิตรกรรม ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยหลังคือเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๙ นับเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีค่ายิ่งแห่งหนึ่งของจังหวัดเลย^{๗๔}



ภาพที่ ๖ พระพุทธรูปภายในอุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย

๔.๑.๒.๓. พระพุทธรูปหลวงพ่อพะพร

ภายในวัดยังมีพระพุทธรูปหลวงพ่อพะพร ที่ประดิษฐานอยู่ เป็นพระพุทธรูปโบราณคู่บ้านคู่เมืองมาหลายชั่วอายุคน ประทับขัดสมาธิราบ นับเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีค่ายิ่งแห่งหนึ่งของจังหวัดเลยประเพณีแห่ต้นดอกไม้จะเต็มไปด้วยความสนุกสนานของชาวบ้าน ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้

^{๗๓} พุทธศิลป์อีสาน แหล่งรวบรวม ล้านช้าง ขอม ทวารวดี และแหล่งท่องเที่ยวอีสาน
<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d> สืบค้นเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^{๗๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๔ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เต่าผู้แก่ และความสวยงามของแสงเทียนที่ประดับอยู่ในต้นดอกไม้ โดยจะมีต้นดอกไม้สำหรับเด็กเล็ก เด็กโต วัยรุ่น จนไปถึงผู้ใหญ่เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมการแห่ต้นดอกไม้ของชาวบ้านให้คงอยู่สืบไป^{๗๕}



ภาพที่ ๗ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้บ้านแสงภา

๔.๑.๒.๔ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้บ้านแสงภา

ประเพณีที่สำคัญของวัฒนธรรมชุมชนบ้านแสงภา คือ “งานประเพณีสงกรานต์และงานแห่ต้นดอกไม้บ้านแสงภา อ.นาแห้ว” จังหวัดเลย วันที่ ๑๔ เมษายน ของทุกๆ ปีสถานที่ ณ วัดศรีโพธิ์ชัย ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว งานประเพณีแห่ต้นดอกไม้ของชาวบ้านแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลยนี้ จัดขึ้นที่วัดศรีโพธิ์ชัยแสงภา โดยจะมีการจัดขึ้นในทุกๆ ปี ซึ่งจะเริ่มต้นแห่กันตั้งแต่วันที่ ๑๔-๑๖ เมษายน ติดต่อกัน ในเวลา ๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น. และจากนั้นจะแห่ต้นดอกไม้อีกในทุกๆ คืนวันพระตลอดเดือน เมษายน โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิริมงคล ที่ได้นำดอกไม้มาบูชาพระรัตนตรัย ทำให้อยู่ดีมีสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองร่มเย็น ปราศจากโรคภัย วัว ควาย สัตว์เลี้ยงขยายคอดอกออกผลสมบูรณ์ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ บ้านแสงภา อ.นาแห้ว จ.เลย การแห่ต้นดอกไม้การแห่ต้นดอกไม้มีความเป็นมายาวนานกว่า ๔๐๐ ปี โดยมีความเชื่อว่าการทำต้นดอกไม้มาเป็นพุทธบูชาในวันสงกรานต์ ที่ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ นั้น จะถือว่าเป็นมงคลกับชีวิตอย่างยิ่ง ต้นดอกไม้ของตำบลแสงภา จะมีลักษณะเด่นกว่าทุกวัดคือมีขนาดใหญ่และสูง มีความกว้าง ๓ เมตร สูง ๑๕ เมตร โดยต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว ชาวบ้านผู้ชายจะตัดไม้ไผ่มาผูกเป็นโครง อุปกรณ์ที่ใช้ยึดจะมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น ไม่มีการใช้ลวด หรือสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่ธรรมชาติ

ส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่จัดหาดอกไม้จากต้นไม้ในหมู่บ้านมามัดรวมเป็นช่อๆ เพื่อการตกแต่ง ถือเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความศรัทธา และความสามัคคีของชาวชุมชนอย่างยิ่ง จะมีการแห่ต้นดอกไม้ทุกคืนในวันพระตลอดเดือนเมษายนของทุกปี ในช่วงเวลา ๑ ทุ่ม ถึง ๓ ทุ่ม โดยแห่รอบพระอุโบสถ

^{๗๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๕ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

สามรอบ รอบที่ ๑ บูชาพระพุทธรูป รอบที่ ๒ บูชาพระธรรม และรอบที่ ๓ บูชาพระสงฆ์ การแห่ผู้หามต้นดอกไม้ต้องโยกประกอบจังหวะให้ต้นไม้หมุนซ้าย ขวา ตามจังหวะเสียงกลอง ช้อง ฉิ่ง ฉาบ ที่บรรเลงจะได้เห็นภาพที่สวยงามของแสงเทียนภายในต้นดอกไม้ที่มีชีวิตชีวาไปกับลีลาการโยกนั้นด้วย^{๗๖} เสร็จแล้วจะนำต้นดอกไม้ไปถวายพระรัตนตรัย จะมีปราชญ์ชาวบ้านพากล่าวคำถวายต้นดอกไม้เพื่อบูชาพระรัตนตรัย

๔.๑.๓.๕ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านแสงภา เมื่อพิจารณาตามสภาพน่าจะมี ดังนี้

๑) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านแสงภา พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ เกิดจากปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นใหม่ (หนุ่มสาว) กับคนรุ่นเก่า (ผู้ใหญ่) เนื่องมาจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก เกิดจากความเจริญทางวัตถุก้าวหน้ามาจนความเจริญทางด้านศีลธรรมตามไม่ทัน เกิดจากการไม่ให้ความสำคัญและขาดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมบางอย่างขาดหายไปจนรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้นทุกคนต้องร่วมมือร่วมใจกันทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ โดยต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันทำกิจกรรม และรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ของชุมชนอันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหานั้นสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้นทุกคนในชุมชนต้องยอมรับแนวคิดร่วมกันว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่อุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง^{๗๗}

๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านแสงภา การที่วัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวนมากเสื่อมสลายไป เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นไม่เห็นคุณค่าวัฒนธรรมดังกล่าว ดังนั้นผู้นำชุมชน (นายกอบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ควรให้ความสำคัญในการทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีแนวทาง ดังนี้ ๑) ส่งเสริมวัฒนธรรมศึกษา โดยให้สถานศึกษาในแต่ละชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม เช่น การนำครูภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การนำผลงานของศิลปินไปแสดงใน

^{๗๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๖ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๗๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๗, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และการจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น^{๗๘}

๒) สนับสนุนสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมโดยการจัดซื้อภาครัฐ รัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่จำเป็นต้องจัดซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ให้ความสำคัญกับการจัดซื้อสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมจากท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนผลงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีอิสระในการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ผ้าทอ และอื่นๆ ตามความแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) การผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชนเพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร^{๗๙}

๓) ปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านแสงภา การให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไปจะต้องรักษาภูมิปัญญาของชุมชน เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์ และการประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่จัดขึ้น เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ในสงกรานต์จะมีพิธีรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้สูงอายุ เพราะคนทั้งประเทศให้ความสนใจที่มากโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอยากจะมาเห็นประเพณีการแห่ดอกไม้ที่สวยงามและสำคัญของชุมชน เพราะชุมชนบ้านแสงภาได้จัดทำมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านมาหลายชั่วอายุคน ทุกวันนี้เรายังอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวชุมชนไว้และจะรักษาไว้คนในชุมชนให้ความสำคัญมากเพราะถือว่าเป็นหน้าที่หลักเลยทีเดียวชาวบ้านจะให้ความสำคัญมากยิ่งในวันพระชาวบ้านชุมชนจะไม่ออกไปทำงานนอกบ้านและไม่ฆ่าสัตว์ทุกชนิดแม้แต่เด็กเล็กเช่นกันจะถูกปลูกฝังกันมาตั้งแต่โบราณและจะถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัด^{๘๐}

^{๗๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๘, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๗๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๑๙, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๐, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

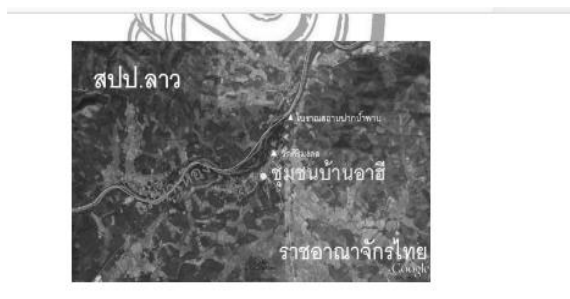
๔.๑.๓ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านอาฮี

ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย บ้านอาฮี ตามตำนานที่เล่ามาว่า มีเมืองๆ หนึ่งชื่อว่าเมืองตูมมีผู้ปกครองชื่อพระยาสุนทรจักรภรรยาชื่อนางพรหมจารีได้ปกครองบ้านเมืองด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา ครึ่งหนึ่งพระยาสุนทรจักรจับไถ่ นางพรหมจารีออกจากเมือง เพราะพระยาสุนทรจักรนอกใจภรรยาไปชอบนางมัทธิสงกา แต่นางมีสามีแล้วชื่อท้าวจันทรคราสซึ่งทั้งสองปรัดปรากกัน เพราะแพแตก ท้าวจันทรคราสไปขึ้นฝั่งที่ปากน้ำเหืองตรงบ้านโคกจั่วที่แห่งเดียวกับนางพรหมจารีติดแพลอยอยู่ นางพรหมจารีจึงขอร้องให้ท้าวจันทรคราสช่วยสอนวิชาอาคมให้เพื่อจะได้มาแก้แค้นพระยาสุนทรจักร เมื่อเรียนวิชาสำเร็จนางจึงยกทัพมาที่ชายแดนเมืองตูมและส่งหนังสือไปท้าทายพระยาสุนทรจักรให้ ออกมาสู้รบ พระยาสุนทรจักรก็ออกรบด้วยตนเองทั้งสองสู้รบกัน พระยาสุนทรจักรคิดอุบายฆ่านางโดยใช้บ่วงบาศเสกคาถา แต่ไม่สามารถเอาชนะนางได้จึงโกรธมาก จึงเสียทีนางใช้ดาบฟันคอพระยาสุนทรจักรขาด บ้านเมืองตูมจึงไม่มีเจ้าเมืองนางพรหมจารีจึงยกเมืองตูมให้เป็นของนางคำฝิว ซึ่งเป็นภรรยาน้องของท้าวจันทรคราสและพี่ชายที่อยู่บ้าน นาแกงม้า พี่ชายนางพรหมจารีได้ให้คนนำแกงม้ามาให้ นางพรหมจารีกิน แต่นางพรหมจารีคือ อานางบอกว่า “อาฮีกิน” (คือ อาไม่กิน) คนที่อยู่ใกล้ๆ ได้ยินนางพูดว่า “อาฮีกิน” จึงเรียกหมู่บ้านนั้นว่าบ้านอาฮี ต่อมาเรื่อยๆ จึงแผลงมาเป็นบ้านอาฮีในปัจจุบัน^{๔๑}

๔.๑.๓.๑ ชุมชนบ้านอาฮี ข้อมูลเชิงการยภาพ

เป็นชุมชนโบราณบ้านอาฮีปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตบ้านอาฮีซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งริมฝั่งขวาของแม่น้ำเหือง ในท้องที่ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย พื้นที่ราบลุ่มบริเวณที่ตั้งชุมชนโบราณบ้านอาฮีเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นที่ราบลุ่มที่ค่อนข้างกว้างกว่าที่ราบอื่นในละแวกนี้ และอยู่ติดกับจุดที่ ลำห้วยพานซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของแม่น้ำเหืองไหลมาบรรจบกับแม่น้ำเหืองไหล นอกจากนี้ แม้ว่าชุมชนโบราณบ้านอาฮีจะอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเหือง แต่บริเวณที่ตั้งบ้านอาฮีกลับเป็นที่ดอน ตลิ่งแม่น้ำจึงสูงกว่าบริเวณอื่น ทำให้น้ำไม่เอ่อท่วม ชุมชนในฤดูน้ำหลากจะมีปัญเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด เพราะเป็นชุมชนชายแดนติดต่อ

^{๔๑} สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย กรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย



ภาพที่ ๘ ภาพถ่ายจากดาวเทียม เหนือบริเวณบ้านอาฮี แสดงให้เห็นภาพภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งของชุมชน
โบราณบ้านอาฮีในที่ราบลุ่มแม่น้ำเหือง (ปรับปรุงภาพจาก Google Earth)

ตำแหน่งที่ตั้งบ้านอาฮียังมีร่องรอยของเส้นทางคมนาคมโบราณที่ สามารถเชื่อมต่อไปยังชุมชนโบราณข้างเคียงได้ ทางทิศตะวันออกอาศัยเส้นทาง ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเหืองลงไปยังเมืองแก่นท้าว เมืองปากเหืองและเมืองเชียงคาน ซึ่งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงได้ ทางทิศตะวันตกสามารถอาศัยเส้นทางในที่ราบลุ่มแม่น้ำเหืองขึ้นไปยังเมืองด่านซ้ายซึ่งอยู่ปลายแดนของอาณาจักรล้านช้างในช่วง พุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๔ ได้ ที่สำคัญคือ ลุ่มแม่น้ำเหืองบริเวณบ้านอาฮี ยังตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมโบราณระหว่างรัฐที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มบ้านเมือง ในลุ่มแม่น้ำโขงในอำนาจของอาณาจักรล้านช้าง กับบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำน่าน และแม่น้ำองเจ้าพระยาซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาได้อีกด้วย^{๘๒}

พระธาตุมะนาวเดี่ยว หลวงพ่อมะนาวเขียวหรือ มะนาวเคี้ยว ต่อมาน่าจะมีการเรียกชื่อเพี้ยนมาเป็น “มะนาวเดี่ยว” พระธาตุนี้ เคยพังทลายลงมาแล้วครั้งหนึ่ง ทำให้พบว่าภายในมีพระพุทธรูปสำริดขนาดเล็ก พระพุทธรูป พระพุทธรูปและโบราณวัตถุอื่นๆ ทั้งอยู่ในสภาพดีและชำรุดบรจอยู่ ภายในจำนวนมาก เมื่อปฏิสังขรณ์พระธาตุ

^{๘๒} ธีระวัฒน์ แสนคา, เมืองเพชรบูรณ์และเมืองหล่มสักกับศึกเจ้าอนุวงศ์. (เพชรบูรณ์ : ไทยมิเดียเพชรบูรณ์ ๒๕๕๘), หน้า ๖๒-๖๖.



ภาพที่ ๙ พระธาตุเมฆนาเวศ (ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕)^{๔๓}

ในวิหารหลวงปูนาคนมจลินท์ภายในวัดศิริมงคล ซึ่งภายในวิหารโบราณได้ประดิษฐานพระพุทธรูปมูจลินทนาคนกซึ่งเป็นพระเก่าแก่คู่บ้านอาฮีมาตั้งแต่เริ่มตั้งบ้านอาฮี จะเห็นได้ว่าวิหารมูจลินทนาคนกมีความสำคัญกับชาวชุมชนบ้านอาฮีมาเนิ่นนานเป็นยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจชุมชนชาวพุทธบ้านอาฮี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวบ้านจะอัญเชิญหลวงปูนาคนมจลินท์ภายในวัดศิริมงคล ลงมาให้ชาวบ้านได้สรงน้ำในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นกานนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านอาฮี ก่อนที่จะมีการแห่ต้นดอกไม้



ภาพที่ ๑๐ วิหารหลวงปูนาคนมจลินท์ภายในวัดศิริมงคล

๔.๑.๓.๒ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านอาฮี

ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านอาฮี ความหมายของต้นดอกไม้ที่เป็นพืชแต่มีต้นโครงสร้างที่ประดับดอกไม้เอาไว้เล่นแห่เป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชาวบ้านตำบลอาฮี อำเภอทาลิ่งจังหวัดเลย บ้านอาฮีในช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีการในช่วงของวันที่ ๑๖ เมษายนของทุกๆ ปี นอกจากจะแห่ข้าพ

^{๔๓} ลงพื้นที่เมื่อ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕

กัณด้วยแล้ว ชาวบ้านยังภูมิใจในวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของตนมาก ชุมชนบ้านอาฮีจะมีคำขวัญของชาวตำบลอาฮีกล่าว “(กราพระนาคปรกขอพร ออนซอนแม่น้ำเหือง เมืองตูมรอยอด. ศักดิ์สิทธิ์เจ้าหอเหนือ-ใต้ แห่ต้นดอกไม้สวยตระการ ขวานหินถิ่นพันปี หลากสีทอมือ เลื่องลือเครื่องหวานงาม สุดแดนสยาม สะพานมิตรไทย-ลาว)” ต่อไปในแถบอำเภอทาลี่จะเจริญเรื่องการท่องเที่ยวเพราะเป็นประตูเส้นทางไปสู่ประเทศลาว จะมรเส้นทางผ่านแขวงไชยะบุรี ผ่านไปหลวงพระบาง เพราะเป็นเส้นทางข้ามสะพานแม่น้ำเหืองและแม่น้ำโขงสะดวกหมดแล้ว^{๘๔}ใครต้องการจะเดินทางไปเที่ยวหลวงพระบางได้เลย

ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านอาฮี ทุกวันที่ ๑๖ เมษายนของทุกๆ ปี ชาวชุมชนบ้านบ้านอาฮี อ.ทาลี่ จ.เลย จะร่วมตัวกันทำต้นดอกไม้เพื่อบูชาต่อพระรัตนตรัย ต้นดอกไม้บ้านอาฮีจะมีขนาดไม่ใหญ่มากนักรูปทรงจะเหมือนกับตัวขุนในหมากกรุกไทยความสูงก็ประมาณไม่เกิน ๒ เมตร ๔ คนแบกแบบสบายๆแต่จะประดับตกแต่งดอกไม้แบบเต็มๆ ดอกไม้ที่นำมาตกแต่งก็จะหาเอาจากที่มีอยู่ในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นดอกคูณ วาน ๔ ทิศ ชาวบ้านจะไปร่วมตัวกันที่วัดเมืองตูมธรรมาราม ต้นดอกไม้ทั้งหมดก็เกือบ ๒๐ ต้นเห็นจะได้ เมื่อได้เวลาประมาณไม่เกินบ่าย ๒ โมง ขบวนแห่ต้นดอกไม้ก็จะเริ่มเคลื่อนขบวนไปตามถนนผ่านเขตชุมชนที่มีชาวบ้านคนขึ้นชมความสวยงามของต้นดอกไม้ตลอดระยะทาง ๓ กิโลเมตรก่อนจะเข้าไปที่วัดศรีมงคลตลอดระยะทาง ๓ กิโลเมตรถึงแม้ว่าจะผ่านอากาศร้อนระอุ แต่ชาวบ้านกลับมีหน้าตาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ฟันธงสองข้างทางก็คอยสาดน้ำเพื่อให้คลายร้อนกัน นับว่าเป็นความน่ารักที่สามารถสัมผัสได้ตลอดสองข้างทาง ๓ กิโลเมตรดูจะไม่ไกลเลยครับเมื่อถึงลานวัดศรีมงคลก็จะแห่ต้นดอกไม้รอบอุโบสถ ๓ รอบแล้วนำต้นดอกไม้มาวางเรียงกันเพื่อกล่าวคำถวายต้นดอกไม้ต่อพระรัตนตรัยพร้อมๆ กันเป็นอันเสร็จพิธี^{๘๕}



ภาพที่ ๑๑ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ชุมชนบ้านอาฮี

^{๘๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๑ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๒ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๔.๑.๓.๓ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านอาฮี

๑) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านอาฮี สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนยังคงสภาพเดิมที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก โดยเศรษฐกิจหลักของชุมชนยังคงเน้นที่การเกษตรกรรมเป็นหลัก อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้สภาพสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างเด่นชัดมากที่สุดคือ กลุ่มประชากรส่วนมากของชุมชน คือกลุ่มผู้สูงอายุและเด็ก โดยคนหนุ่มสาวจะอพยพเข้าไปทำงานในเมือง ทำให้ชาวบ้านเกิดความกังวลใจว่าวัฒนธรรมบางอย่างที่มีอยู่จะสูญหายไป ชุมชนไม่เห็นความสำคัญผู้นำไม่รู้คติโลกคตินิยม ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคคลากรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมไม่มีบทบาทความเป็นผู้นำ และผู้นำชุมชนยังไม่รู้เรื่องวัฒนธรรมคืออะไร สำคัญอย่างไรต่อเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ตัวเอง ไม่มีความเข้าใจสภาพชุมชนในการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมหลักในการความถูกต้องวัฒนธรรมประชาชนส่วนมากเป็นเกษตรกร ประอาชีพรการเกษตรไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาศึกษาถึงเรื่องการอนุรักษ์ให้เข้าใจองแท้^{๔๖}

๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีอิทธิพลวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านอาฮี ประชาชนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล มีการร่วมมือร่วมใจในการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้การดำเนินการจัดงานประเพณี รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจุบันนี้รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะเป็นการมีส่วนร่วมในขั้นต้น คือ การเข้าร่วมกิจกรรมหรือร่วมงานประเพณีเท่านั้น ส่วนการเสนอโครงการหรือการเป็นผู้ริเริ่มโครงการยังไม่มี โดยจะให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐเท่านั้น หากเป็นไปได้ ก็อยากให้ประชาชนสามารถเสนอโครงการใดที่จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อยู่แล้ว^{๔๗} และมีข้อเสนอแนะให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนี้ ๑) ปัจจุบันความเหนียวแน่นของชาวบ้านลดลง เนื่องจากต้องออกไปประกอบอาชีพที่อื่น รวมถึงการย้ายถิ่นฐานไปอยู่นอกชุมชน ผู้นำ ชุมชนควรเข้าไปส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของโดยเฉพาะอาศัยผ่านระบบเครือข่าย เพื่อให้เป็นฐานของการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านและชุมชน ๒) ปัจจุบันเยาวชนท้องถิ่นขาดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน จึงขอเสนอให้โรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ควรเพิ่มหลักสูตรพิเศษที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีที่สำคัญ รวมถึงวัฒนธรรมอื่นที่มีใน

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๓, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๔, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ท้องถิ่นเพิ่มเติม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กเกิดความรักในประเพณี และมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ๓) ชุมชนความมีการจัดกิจกรรมสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง อาทิ รูปแบบ วิธีการ การดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะทำให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความตระหนักในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อกระบวนการทางประเพณีวัฒนธรรมมากขึ้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในอนาคต^{๘๘}

๓) จากการศึกษาปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านอาฮี คนในชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ประเพณีบุญเดือนหกของชาวชุมชนบ้านอาฮีให้ความสำคัญของชาวชุมชนบ้านอาฮีที่ทำกันมานาน (๑) เข้าร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระ (๒) เข้าร่วมประเพณีบุญเดือนหก (๓) เข้าร่วมประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจากมีความหลากหลายวัฒนธรรมของชุมชน และมีนโยบายอย่างแน่ชัดในอันที่จะเข้าร่วมกับชุมชนสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม ที่พร้อมจะให้การสนับสนุนต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชน ปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ การอนุรักษ์ขนบธรรมประเพณีของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม คนในชุมชนบางส่วนร่วมอนุรักษ์ในบ้านเกิดเข้ามาเป็นเจ้าของประเพณีบางส่วนไม่เข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ บางส่วนไม่ตระหนักแต่จะเข้าร่วมขบวนแห่เพื่อการกิน และสนุกสนานรื่นเริงเท่านั้น^{๘๙}

๔.๑.๔ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านสงาว

ชุมชนบ้านสงาว ตำบลบ้านห้วยพิชัย อำเภอบางคนที จังหวัดเลย เป็นชุมชนที่อยู่ติดริมแม่น้ำโขงและเป็นชุมชนที่มีเส้นทางยุทธศาสตร์ผ่านเรียบริมโขงไปอำเภอสว่าง อำเภอบ่อจังหวัดหนองคาย เส้นทางเชื่อมต่อจะเริ่มต้นจากอำเภอนาแห้ว ผ่านอำเภอลี้ อำเภอยางชุมน้อย และอำเภอบางคนที เข้าสู่เขตจังหวัดหนองคายที่อำเภอสว่าง ชุมชนบ้าน

สงาว จะอยู่ติดฝั่งโขงตรงกันข้ามกับเมืองสามหมื่น แขวงนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในชุมชนบ้านสงาวจะมีวัดอินแปลงที่อยู่ติดริมแม่น้ำโขงเวลาน้ำโขงขึ้นบางปีน้ำก็ล้นตลิ่งเข้าท่วมบริเวณวัด

๔.๑.๔.๑ วัดอินทร์แปลง

^{๘๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๕, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๘๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๖, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

วัดอินทร์แปลงตั้งอยู่บ้านโนนสวรรค์ ถนนปากชมเลยหนองคาย ตำบลบ้านห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย สังกัดมหานิกายมีเนื้อที่ ๖ ไร่เป็นที่ นส. ๓ มีอาคารเสนาสนา ประกอบไปด้วย อุโบสถ อาคารศาลาการเปรียญทรงไทยสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ศาลาการเปรียญอาคารทรงไทย สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๑ มีกุฏิสงฆ์ ๓ ศาลาพักร้อน ๒ หลัง^{๙๐} ในแต่ละปีทางวัดจะมีกิจจัดเทศกาลประเพณีสำคัญทางศาสนา ประเพณีการเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน ประเพณีบุญข้าวสราท บุญออกพรรษา ไปประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีการก่อเจดีย์พระทราย

๔.๑.๔.๒ ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้และการก่อเจดีย์พระทราย

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชุมชนชาวบ้านสงาวจะมีประเพณีการแห่ต้นดอกไม้และก่อเจดีย์พระทราย ชาวชุมชนบ้านสงาวจะทำพิธี ๑๔-๑๖ เมษายนของทุกๆ ปี ชาวชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย จะร่วมตัวกันทำต้นดอกไม้เพื่อบูชาต่อพระรัตนตรัย ต้นดอกไม้บ้านสงาวจะมีขนาดใหญ่มากหนักโดยชาวชุมชนจะไปแห่ดอกไม้ออกมาจากในป่าแล้วไปก่อพระเจดีย์ทรายที่ต้นน้ำที่ชาวบ้านจะไปเอาน้ำจากบ้านไปที่นี่น้ำด้านอ่างที่ชาวชุมชนบ้านสงาวได้ใช้อุปโภคบริโภค ชาวบ้านจะเอาน้ำจากหมู่บ้านไปที่แม่น้ำอ่างซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำ เพื่อนำไปผสมการก่อเจดีย์พระทรายหลังจากก่อพระเจดีย์ทรายเสร็จชาวบ้านจะก็นำดอกบ้านมาประดับตกแต่งเจดีย์พระทรายเสร็จ หลังจากนั้นนำดอกไม้มาประดับตกแต่งเสร็จก็จะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อมาฉนภัตรหาร จากปราชญ์ชาวบ้านหรือมีคณาจะพากล่าวคำถวายภัตรหารฉนเพลและ.เจดีย์พระทรายไปพร้อมๆ กัน หลังจากพระฉนเสร็จชาวบ้านจะรับประทานต่ออาหารต่อ เสร็จแล้วพระสงฆ์จะเป็นผู้ที่จะสร่งน้ำเพระเจดีย์ทรายก่อน ชาวชุมชนจะสร่งน้ำเจดีย์พระทรายเป็นอันเสร็จพิธี



ภาพที่ ๑๒ สัมภาษณ์ พระครูอินทสารวิจิตร ดร.รองเจ้าคณะอำเภอปากชม
วัดอินทร์แปลง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

^{๙๐} ประวัติวัดในประเทศไทย สำนักงานกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตามชาวชุมชนบ้านสงวาก็นำเอาน้ำเอนจากต้นเนียดอ่างน้ำงาวที่เป็นต้นน้ำที่ชาวชุมชนได้ใช้อุปโภคบริโภคนั้นเข้าประกอบพิธีสงฆ์น้ำพระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง ชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ กลุ่มหนึ่งจะแห่น้ำเข้าบ้านในน้ำนั้นไปที่วัด อีกกลุ่มก็แห่น้ำดอกไม้เข้าในบริเวณวัด จะแห่น้ำดอกไม้รอบอุโบสถ ๓ รอบ เสร็จแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านหรือมัคนายกจะพาชาวบ้านกล่าวคำถวายต้นดอกไม้แก่พระรัตนตรัย หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำน้ำอบน้ำหอมมาผสมกับน้ำที่แห่มาจากต้นน้ำงาว เพื่อสงฆ์น้ำพระสงฆ์ต่อโดยชาวบ้านก็จะนำน้ำอบน้ำหอมมาผสมกับน้ำที่แห่มาจากต้นน้ำงาว ปราชญ์ชาวบ้านหรือมัคนายกจะพาชาวบ้านกล่าวคำถวายน้ำอบน้ำหอม จะนำพระพุทธรูปที่อยู่ในวัดมาตั้งเป็นองค์ประธาน ปราชญ์ชาวบ้านหรือมัคนายกจะพากันกล่าวคำถวายน้ำอบน้ำหอมเสร็จ พระสงฆ์ก็จะให้พร ประธานสงฆ์ก็จะเริ่มสงฆ์พระพุทธรูปก่อนพระสงฆ์ก็จะสงฆ์จนหมดทุกรูป พระสงฆ์ก็จะมานั่งที่เก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ นั่งให้ชาวบ้านสงฆ์ หลังจากนั้นผู้อาวุโสที่อยู่หมู่บ้านก็จะมานั่งให้ชาวบ้านหรือลูกหลานได้มารดน้ำคำหัวขอพรในเทศกาลปีใหม่นี้ไทยเป็นเสร็จพิธีประเพณีแห่น้ำดอกไม้ก่อเจดีย์พระทรายของชาวชุมชนบ้านสงาว^{๙๑}

๔.๑.๔.๓ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านสงาว

๑) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชนบ้านสงาว พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานหลักในการประชุมประจำเดือนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมของผู้นำชุมชน ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการประชุม นอกจากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลกับฝ่ายปกครองก็มีนโยบายไม่ค่อยจะตรงกัน ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ขาดความร่วมมือของคนในชุมชนเนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกร รับจ้างในต่างจังหวัด ผู้สูงอายุไม่สะดวกในการเดินทางไปร่วมกิจกรรมและต้องเลี้ยงหลานอยู่ที่บ้าน ขาดการถ่ายทอดและส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีไปสู่คนรุ่นใหม่ ขาดการสนับสนุนและประสานงานจากภาครัฐและเอกชน ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินการ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเนื่องจากวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ดิ้นรน เพื่อแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการ มนุษย์ได้ทดลองปฏิบัติสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ นี้อยู่เสมอ จากผลของการคิดค้นและการลองผิดลองถูกนี้เอง ได้กลายมาเป็นแบบแผนพฤติกรรม

^{๙๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๗ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

หรือวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมและเมื่อความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตลอดไป^{๙๒}

๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านสงาว พบว่า ในการส่งเสริมสนับสนุนและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานหลักในการประชุมประจำเดือนเกี่ยวกับการส่งเสริมประเพณีส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมของผู้นำชุมชน ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนานั้น องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรหลักในการจัดทำแผนชุมชนของท้องถิ่น^{๙๓} ๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำโครงการ จัดเตรียมงบประมาณและการดำเนินงาน และประสานไปยังหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนในการดำเนินการ รวมทั้งแนวทางการเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนผู้นำชุมชนมีการประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนและระดมคนในชุมชนเข้าร่วม ๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์นั้น เป็นการสืบสานและฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^{๙๔} ๕) การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบประเพณีวัฒนธรรมนั้น คณะกรรมการจาก อบต. และฝ่ายท้องที่ร่วมประเมิน มีการประเมินการจัดงานประเพณีทุกครั้ง มีการปรับปรุงกิจกรรมและรายงานการดำเนินงานให้ประชาชนรับทราบ มีการประเมินความพึงพอใจของประชาชน ชาวบ้านไม่ได้เข้าไปร่วมประเมิน การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างอันมีผลกระทบมาถึงประชาชนเอง และการที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้วจำเป็นต้องรับปรัชญาที่ทุกคนต่างก็ปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น^{๙๕}

๓) จากการศึกษาปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านสงาว พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ดังนี้ ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา ๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

^{๙๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๙๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๙, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๙๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๐, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๙๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๑, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

และ ๕) การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบประเพณีวัฒนธรรมที่ได้จัดไปแล้ว นอกจากนั้นยังพบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย ๑) การส่งเสริมความรู้และถ่ายทอดความรู้จากปู่ย่าตายายในชุมชนไปสู่ลูกหลาน ๒) การสร้างความสัมพันธ์ของคนแต่ละรุ่น (ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม) ๓) การปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ๔) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ๕) การสร้างเครือข่ายด้านภูมิปัญญา^{๙๖}

๔.๑.๑.๕ จากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

๑) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ผู้นำไม่รู้คติโลกศรัทธา ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สภาพแวดล้อมถูกทำลายสภาพอากาศก็เปลี่ยนไป การเกิดปัญหาโรคระบาด เศรษฐกิจก็ประสบปัญหาไปด้วย เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นทำคนในชุมชนแตกแยกขาดความสามัคคี ความสะอาดในชุมชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อม ขาดการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ชุมชนไม่เข้าใจถึงเรื่องการอนุรักษ์ การเข้าถึงวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ และงบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของประเพณีในท้องถิ่น สภาวะทางเศรษฐกิจ การระบาดของโควิด ๑๙

๒) ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบว่าความรักความสามัคคีของคนในชุมชนก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน และปลูกจิตใต้สำนึกให้แก่เยาวชนเมื่อผู้ใหญ่ให้ดูลูกหลานจะได้เอาเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับรู้เรื่องของคนในชุมชน ความสะอาดความไม่โปร่งใสในทุกเรื่องที่ชุมชนจะต้องรับรู้ร่วมกันเมื่อมีปัญหาต้องร่วมกันรับผิดชอบทำงานเสียสละค่าตอบแทน เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนอยู่ก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน การดูแลสุขภาพการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมวิถีชุมชนหรือชาวบ้าน ความเป็นอยู่การใช้ชีวิต บางคนถือว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้จะช่วยชุมชนของเรามีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะส่งผลถึงรุ่นลูกหลาน

^{๙๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๒, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๓) ปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า การให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไปจะต้องรักษาภูมิสถาปัตยกรรมของชุมชนและควรนำมาใช้ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาใช้ได้ชุมชนได้ตลอดเวลา เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่จัดขึ้น คนในชุมชนเชื่อว่าจะได้ตามที่ตนได้กระทำ และตามที่ตนปรารถนาที่ตนตั้งไว้ การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การเข้ากิจกรรมบุญประเพณี

๔.๒ ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย การคัดเลือกพื้นที่ ดำเนินการและประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนตามแนวชายแดนของชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และชุมชนบ้านท่าดี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ชุมชนบ้านสงว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย และชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นชุมชนที่เป็นแนวชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นแบบจำเพาะเจาะจง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นคงในจังหวัดเลย นำมาแสดงในรูปของความเรียงได้ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

ผลการศึกษาการบริหารจัดการ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ๑) พระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ๕ ราย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ๕ ราย ในพื้นที่วิจัย จำนวน ๕ ราย ๒) ตัวแทนจากหน่วยภาครัฐ เช่น

ผู้แทนกรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓) ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน พ่อค้าแม่ค้า รัฐวิสาหกิจ และประชาชนทั่วไป ในพื้นที่วิจัย โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็นๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ทั้งหมด ตลอดจนจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวรรณกรรมต่างๆ คณะผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นการพัฒนารูปแบบ และกิจกรรมการกระบวนกรอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สอดคล้องกับ สายันต์ ไพเราะจิตร์ (๒๕๔๗) กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของ ชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมีความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถ ต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติการ การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทักษะศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อห้าม หรือการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยืนนานที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๙๗} สายันต์ ไพเราะจิตร์ (๒๕๔๗) ยังได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงวิธีการ และมิติภาระงานการศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการ สร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/ Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหที่ ชุมชนเผชิญอยู่จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมชุมชน โดยแบ่งแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ขององค์การ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการอนุรักษ์และ เผยแพร่ ให้กับหน่วยงานภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการ วัฒนธรรมมีแนวทางดังนี้ คือ แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด

^{๙๗} สายันต์ ไพเราะจิตร์. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๗)

หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อ การอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม^{๙๘}

๔.๒.๑ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย -ขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม (อบต. ปากตม) ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของ จังหวัดเลย การบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ การบริหารจัดการกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า กระบวนการการประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนบ้านท่าดีหมี และองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีทรงน้ำพระพุทธรูปเสี่ยงพระเี่ยมซึ่งเป็นศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองของชาวชุมชนบ้านท่าดีหมี มีขั้นตอนในกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านท่าดีหมีดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมประเพณีของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำในชุมชนการใช้จ่ายเงินหรืองบประมาณมาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีสิ่งไม่ถูกต้องเพียงเพื่อเบิกจ่ายงบประมาณเท่านั้น^{๙๙} การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮึดถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาประจำชุมชนการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างรูปแบบ

^{๙๘} สายันต์ ไพรชาญจิตร์. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗, น.๗๘-๘๐

^{๙๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๙, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

การบริหารจัดการในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม^{๑๐๐} ในวันสงกรานต์ชาวบ้านจะไม่ออกไปทำอะไรทำสวน ชาวชุมชนยังถือปฏิบัติพระชาวชุมชนตำบลปากตมจะไม่ไปทำงานถือเป็นวันหยุด คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมของชุมชนมากจะเข้าร่วมในเทศกาลประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น ประเพณีการแห่ดอกไม้และการทรงน้ำพระพุทธรูปพระเสียงพระแยมเป็นประจำทุกๆ ปี จะเริ่มวันที่ ๑๔-๑๕ เมษายนของทุกๆ ปี และรักษาวัดวัฒนธรรมที่เก่าแก่ดั้งเดิมไว้^{๑๐๑} กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนให้คำแนะนำในการปฏิบัติเพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรอนุรักษ์ ชุมชนจะต้องมีการจัดวางแผนแบ่งอำนาจหน้าที่บริหารจัดการความรับผิดชอบ เริ่มตั้งแต่ผู้นำชุมชนเข้าไปพูดคุยปรึกษาหารือเข้าเจ้าอาวาส นัดประชุมคณะกรรมการชุมชน นัดชาวบ้านมาประชุมวางแผน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดการวางแผนการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจัดหาข้อมูลโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนรู้ จัดทำประวัติฐานข้อมูลความเป็นมาของชุมชนเพื่อสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล ข่าวประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น อบต.กศน. หรือห้องสมุดหมู่บ้าน ตำบล และเจ้าอาเภอ และลงทางออนไลน์ อินเทอร์เน็ต หรือทำเป็นอีบุ๊ก

๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการการศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชน พบว่า การปรับปรุงซ่อมโบราณสถานที่ยารุหุดโทรม ผู้นำชักชวนคนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนสร้างรายได้ให้ให้เกิดขึ้นในชุมชนการแต่งตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการทำกิจกรรมในชุมชน^{๑๐๒} ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมให้ลูกหลานได้เห็นและมีส่วนร่วม จริยธรรมแลศีลธรรมของชุมชนให้คำแนะนำในการปฏิบัติ เช่น การทำบุญตักบาตรในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำและให้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ กระบวนการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานเพื่อความสนใจและความศรัทธาของประชาชนโดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งหน้าที่มอบบทบาทให้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชนเป็นการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการ^{๑๐๓} ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนที่ ผ่านคนในชุมชนก็เข้าร่วมกิจกรรมทุกชนิด ที่ทางวัดและชุมชนร่วมมือกันจัดขึ้นไม่ว่าจะวันสำคัญหรือประเพณีที่

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๐, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๑, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ .

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๒, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๓, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สำคัญทางพระพุทธศาสนาเพราะเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและวางแผนวัฒนธรรมของตนพร้อมที่จะช่วยกันรักษาอยู่กับตลอดไปชุมชน

๓) เอกลักษณะกระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมประเพณีวัฒนธรรมของชน

ผลการศึกษาการอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้เข้าใจ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การอนุรักษ์ไม่ให้วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป การบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คณะกรรมการมีการประชุมวางแผนการจัดงาน เนการจัดแถวประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีแห่ต้นดอกไม้ของชาวชุมชนบ้านแสงภา แบ่งหน้าที่การรับผิดชอบ ประสานหาแหล่งงบประมาณมาสนับสนุนที่จะมาใช้จ่ายภายในงาน การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ก่อนอื่นจะต้องเริ่มต้นตัวเราก่อนเข้าจะต้องทำให้เป็นตัวอย่างให้คนในครอบครัวเห็นชักชวนคนในครอบครัวร่วมมือการช่วยกันอนุรักษ์แล้วขยายต่อไปยังชุมชน และอธิบายให้เขาเข้าใจและชวนให้ไปปฏิบัติ^{๑๐๔} เช่น ประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขวนครอบครัวไปทำบุญหรือเข้ากิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดและชุมชนจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ที่สำคัญที่สุดคือเพณีสรงกรานต์ จะมีการจัดแห่ต้นดอกไม้เป็นประจำทุกๆ ปีชาวบ้านจะมีการวางแผนการจัดงานโดยผู้นำชุมชนจะเชิญคณะกรรมการชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านปรึกษาเพื่อจัดงานดังกล่าวขึ้นการอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน ซึ่งชุมชนของเราเป็นเอกลักษณ์กันมาเป็นเวลายาวนานในวันพระหรือสำคัญทางพระพุทธศาสนาชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรและรักษาศีลเป็นประจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในวันพระหรือว่าวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะไม่ออกไปทำงานถือเป็นวันหยุดพักผ่อน ชาวบ้านเหล่านั้นจะถูกปลูกฝังมาตั้งแต่โบราณ ให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีมีวินัย ถ้าเป็นคนพื้นเมืองจะยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดแต่ก็อาจจะยกเว้นบ้างสำหรับคนถิ่นอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่เขตพื้นที่นั้นแต่จะมีน้อยมาก ส่วนมาจะจะถือปฏิบัติตามคนพื้นเมือง ชาวชุมชนบ้านท่าดีหมี่ขั้นตอนการหรือบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนสอดคล้องกับสายันต์ ไพเราะญจิตร (๒๕๔๗) กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมใน ฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของ ชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมี ความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถ ต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วยกิจกรรม

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๔, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ปฏิบัติการ การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทำศนศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตาม ความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อ ห้าม หรือการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยีนนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

โดยแนวทางนี้สามารถนำมาปรับใช้ในระบบการจัดการวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ โดยสามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่ง ชุมชนจะเป็นผู้ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก^{๑๐๕} นอกจากนี้ สายันต์ ไพเราะจิตต์ (๒๕๔๗) ยังได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงวิธีการ และมิติภาระงาน การศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการ สร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็น การนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไข ปัญหาที่ ชุมชนเผชิญอยู่จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการ จัดการวัฒนธรรมชุมชน โดยแบ่งแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตาม ภาระหน้าที่ของ องค์การ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการ อนุรักษ์ และ เผยแพร่ ให้กับหน่วยงานภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทาง การจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านท่าดีหมีมีแนวทางดังนี้คือ แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญ หาย หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่ กระบวนการจัดการเพื่อ การอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความกว้างขวางกว่าเดิม ^{๑๐๖}กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน

^{๑๐๕} สายันต์ ไพเราะจิตต์. (๒๕๔๗). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน เป็นสุข (สรส.). สืบค้นจาก <http://libdms.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>.

^{๑๐๖} สายันต์ ไพเราะจิตต์. (๒๕๔๗). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน เป็นสุข (สรส.). น.๗๘-๘๐ สืบค้นจาก <http://libdms.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>.

ตั้งหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้ ทุกวันนี้ยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้คงอยู่ชั่วลูกหลานตลอดไป พระราชชุมชนให้ความสำคัญในวัฒนธรรมประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสด็จพระแยมพบว่า มีขั้นตอนการจัดประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนบ้านท่าดีหมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลปากตมและองค์การบริหารส่วนตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสด็จพระแยมของชาวชุมชนบ้านท่าดีหมีมีดังนี้ ๑) ตั้งคณะกรรมการวัดและกรรมการหมู่บ้าน ๒) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ ๓) ส่งเสริมเยาวชน ๔) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น

๑) ตั้งคณะกรรมการวัด ผู้นำท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชนจัดประชุมในการจัดงานประเพณีสงฆ์พระพุทธรูปพระเสด็จพระแยม การคณะกรรมการหมู่บ้านของชุมชนบ้านท่าดีหมีเข้ามาดูแลรับผิดชอบการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชุมชนมิให้สูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย มาฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดงานประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสด็จพระแยมซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองประจำชุมชนตำบลปากตม บ้านท่าดีหมี ถือว่าเป็นนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาพัฒนากิจกรรมที่จัดต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

๒) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหาย ให้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสด็จพระแยมซึ่งการจัดกิจกรรมประจำปีของชุมชนบ้านท่าดีหมี คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมพัฒนากิจกรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและสานต่อจากคนรุ่นเก่าที่กำลังจะหมดไป

๓) ส่งเสริมเยาวชน โดยหลังจากการจัดประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้นำท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลปากตม ได้ตั้งให้เยาวชนได้มามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้รู้ขั้นตอนและวิธีการจัดงานก่อนที่มีการมอบหน้าที่ในการออกแบบ

กิจกรรมการสงฆ์พระพุทธรูปพระเสีง พระแยม และประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ในวันสงกรานต์ ให้
ออกแบบการจัดกระบวนแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านท่าดีหมี

๔) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านท่าดีหมี

๑) เชิญหมู่บ้าน เขตตำบลปากตม และตำบลใกล้เคียง อำเภอยะรังคาน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมี
มีหัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของเครือข่ายให้ชัดเจน
และการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก ๓) จะต้องมีการพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกของ
เครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมี
ส่วนเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การ
สร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนใน
ชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชนตำบลปากตม
และชุมชนเครือข่าย เช่น การจัดกิจกรรมในช่วงเข้าพรรษาจะมีการทอดเทียนในฤดูกาลพรรษาจะพลัด
เปลี่ยนหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพตามวัดต่างๆ ในเขตตำบลปากตม และตำบลใกล้เคียงที่เป็นเครือข่ายอนุรักษ์
วัฒนธรรม

กิจกรรมจะการแข่งขันการทำบายศรีบั้ง หรือบางปีก็จะมีการแข่งขันการร้องสรภัญญะ กิจกรรมจะ
ขึ้นอยู่กับว่าจะมีการตกลงของคณะกรรมการเครือข่ายแต่ละชุมชนมาประชุมตกลงกันเป็นต้น^{๑๐๗}

๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กระบวนอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรม
ประเพณีของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำในชุมชนการใช้
จ่ายเงินหรืองบประมาณมาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีสิ่งไม่ถูกต้องเพียงเพื่อเบิกจ่ายงบประมาณ
เท่านั้น ๑) การจัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้
ถูกต้องตามครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๒) มีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านท่าดีหมีเกี่ยวกับการ
อนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการการศึกษา
กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชน พบว่า ร่วมกันปรับปรุงซ่อมโบราณสถานที่ชำรุด
โทรม ผู้นำชักชวนคนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชนการ
แต่งตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการทำกิจกรรมในชุมชน^{๑๐๘} ๑) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟู

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๖, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๒, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมา ๒) การสร้างกฎกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ขึ้นมารองรับภายในชุมชน จะต้องมีการกฎกติกาที่แน่นอน ให้ชุมชนบ้านท่าดีหมีรับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ๓) เอกลักษณะกระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชน ผลการศึกษาการอนุรักษ์คณธรรม จริตธรรมและศีลธรรมของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้เข้าใจ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การอนุรักษ์ไม่ให้วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป การบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คณะกรรมการมีการประชุมวางแผนการจัดงาน การสร้างเครือข่าย เชิญชวนหมู่บ้านที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีการรื้อปลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย และ การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

๔.๒.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านแสงภา

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ชาวชุมชนแสงภา มีการประชุมร่วมกันระหว่างชุมชนบ้านแสงภาและองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวตำบลแสงภา เรื่องการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของชาวชุมชนแสงภา ประเพณีที่มีชื่อเสียงในระดับต้นๆของจังหวัดเลย

๔.๒.๒.๑. ประเพณีแห่ต้นดอกไม้

ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ของชุมชนบ้านแสงภา การแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานกว่า ๔๐๐ ปี โดยมีความเชื่อว่าการทำต้นดอกไม้มาเป็นพุทธบูชาในวันสงกรานต์ จะถือว่าเป็นมงคลกับชีวิตอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความศรัทธา และความสามัคคีของชาวชุมชน ต้นดอกไม้ของตำบลแสงภา จะมีลักษณะโดดเด่นกว่าทุกวัด คือ มีขนาดใหญ่และสูง ซึ่งชาวบ้านต้องช่วยกันทำให้เสร็จภายในวันเดียว อุปกรณ์ที่ใช้ยึดติดกันจะมาจากวัสดุธรรมชาติทั้งหมด และตกแต่งด้วยดอกไม้ที่มีในท้องถิ่น โดยจะเริ่มแห่ตั้งแต่วันที่ ๑๔ -๑๖ เมษายน ติดต่อกัน และมีการแห่ต้นดอกไม้ในวันพระตลอดเดือนเมษายน ในช่วงเวลา ๑๙ ๐๐ น. ถึง ๒๑. ๐๐น. โดยแห่รอบพระอุโบสถสามรอบ รอบที่ ๑ บูชาพระพุทธ รอบที่ ๒ บูชาพระธรรม และรอบที่ ๓ บูชาพระสงฆ์ การแห่ที่ห้ามต้นดอกไม้ เวลา

แห่ต๋องโยกประกอบจังหวะให้ต้นไม้หมุนซ้าย ขวา ตามจังหวะเสียงกลอง ฆ้อง ฉิ่ง ฉาบ ที่บรรเลง ซึ่งท่านจะได้เห็นภาพที่สวยงามของแสงเทียนภายในต้นดอกไม้ที่มีชีวิตชีวาไปกับลีลาจังหวะในการโยกนั้น^{๑๐๙}

ในเช้าวันแรกของงานสงกรานต์ คือ วันที่ ๑๓ เมษายน ชาวบ้านไม่ว่าหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ต่างก็มารวมกันในโบสถ์วัดศรีโพธิ์ชัยเพื่อรับศีล หลังจากนั้นจะช่วยกันอัญเชิญพระพุทธรูปในโบสถ์มาจัดเรียงบนแท่นภายนอกและในหอสง (วิหารจำลองขนาดเล็กสร้างด้วยไม้ มีไม้แก่นเจาะเป็นรางพาดจากภายนอกเพื่อให้น้ำไหลลงรดพระพุทธรูป) เพื่อรับน้ำสง ส่วนพระประธานองค์ใหญ่ที่ไม่สามารถอัญเชิญออกมาได้นั้น ชาวบ้านผู้ชายจะช่วยกันชำระขัดสีจนสะอาดและพรมด้วยน้ำอบน้ำหอม ส่วนภายนอกนั้น ผู้คนจะทยอยกันมาสงน้ำ โดยใช้ช่อดอกไม้จุ่มน้ำอบสลับใส่องค์พระพุทธรูปบนแท่น และเข้าน้ำพระพุทธรูปบนหอสงด้วย เมื่อได้สงน้ำพระพุทธรูปอย่างทั่วถึงแล้ว ก็อัญเชิญพระพุทธรูปจากบนแท่นภายนอกกลับเข้าไปประดิษฐานในโบสถ์อย่างเดิม (ส่วนการสงน้ำพระพุทธรูปที่หอสงจะยังคงทำต่อเนื่องกันไปจนถึง “วันพระเจ้าขึ้น” ซึ่งอย่างช้าไม่เกินวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖) ตกยามบ่าย เสร็จพิธีสงน้ำ เป็นเวลาที่เด็กๆ ต่างรอคอย เพราะจะได้เล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ พวกหนุ่มๆ ต่างพากันเข้าป่าไปตัดไม้ไผ่เพื่อเตรียมทำต้นดอกไม้ในวันรุ่งขึ้น

เช้ามีดของวันเนา คือวันที่ ๑๔ เมษายน เริ่มมีขบวนแห่ข้าวพันก้อนและเครื่องไทยธรรมของชาวบ้านหลายกลุ่มจากหมู่บ้านแสงภา บ้านปากอ่ และบ้านห้วยนา ทยอยเข้ามาในเขตวัดศรีโพธิ์ชัย หลังจากแห่เวียนรอบโบสถ์ ๓ รอบ ก็ทำพิธีถวายและฟังพระเทศน์ฉลองข้าวพันก้อน แล้วถวายภัตตาหารเช้า ตกบ่ายก็เป็นเวลาทำต้นดอกไม้ ซึ่งมักร่วมกันทำในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนในละแวกบ้านเป็นกลุ่มๆ พวกผู้หญิงและเด็ก จะออกไปเก็บดอกไม้กันตามป่า ส่วนพวกผู้ชายก็จะช่วยกันทำโครงต้นดอกไม้เป็นรูปทรงอย่างปราสาทผึ้ง เมื่อขึ้นโครงแล้วก็จะช่วยกันเสียบร้อยดอกไม้และเครื่องไทยทานตกแต่งให้สวยงาม กว่าเสร็จก็พลบค่ำ หยุดพักกินข้าวปลากันแล้วจึงตั้งขบวนแห่นำต้นดอกไม้ไปถวายวัด ในขบวนมีทั้งผู้ถือดอกไม้ธูปเทียน และฆ้องกลองประโศเป็นทีครึกครื้น หนุ่มๆ ที่หามต้นดอกไม้ก็จะเดินส่ายไปตามจังหวะ ทำให้ส่วนยอดของต้นดอกไม้สั่นไหวไปมา น่าดู ถึงวัด แห่เวียนรอบโบสถ์ครบ ๓ รอบ แล้วทำพิธีกล่าวคำถวายต้นดอกไม้ และฟังเทศน์ฉลองต้นดอกไม้ ในปัจจุบัน วันแรกนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านได้จัดให้มีการประกวดต้นดอกไม้และแจกรางวัลด้วย ต้นดอกไม้ส่วนใหญ่นำมาแห่จึงได้รับการ

^{๑๐๙} ยุพา ปานรอด ผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเลย.

ตกแต่อย่าสุดฝีมือ ทั้งขนาดก็ทำใหญ่โตกว่าที่ทำกันในสมัยก่อนมาก การทำต้นดอกไม้ถวายเป็นพุทธบูชา นี้ จะกระทำทุกวันพระไปจนกระทั่ง “วันพระเจ้าขึ้น”

ในวันที่ ๑๕ เมษายน ซึ่งถือว่าเป็นวันเถลิงศกใหม่ ตอนเช้ามีตจะมีการจุดประทัดยิงปืน เป็นการเฉลิมฉลองและขับไล่สิ่งอัปมงคลต่างๆ และมีการเลี้ยงพระเช้าด้วย

ในวันพระเจ้าขึ้น หลังจากอัญเชิญพระพุทธรูปจากหอสงฆ์กลับไปประดิษฐานในโบสถ์แล้ว ก็มีการก่อเจดีย์ทราย และนำธงซึ่งทำจากด้ายสีต่างๆ ถักซึ่งเป็นผืนยาวประมาณ ๒-๓ วา ประดับด้วยบุปผียาวแห่ไปแขวนไว้ที่วัด กลางคืนมีฟังเทศน์ ตอนเช้ามีตของวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะพากันขึ้นไปถวายธูปเทียนและทำพิธียกขันเช่นเดียวกับที่กระทำในงานนมัสการพระธาตุ เพื่อขอขมาและขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เท่านั้นถือเป็นเรื่องพิธีเฉลิมฉลองตรุษสงกรานต์^{๑๑๐}

จากผู้ให้ข้อมูลตัวแทนของชุมชน กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านแสงภา เป็นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านแสงภาถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวชุมชนวัดศรีโพธิ์ชัยที่ชาวชุมชนให้ความรักหวงแหนวัฒนธรรมของตนที่ได้ถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านานเป็นการอนุรักษ์ไว้ถูกหลานของตนได้สืบต่อ ประกอบไปด้วย

๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมชุมชน การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำในชุมชนการใช้จ่ายเงินหรืองบประมาณมาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีสิ่งไม่ถูกต้องเพียงเพื่อเบิกจ่ายงบประมาณเท่านั้น^{๑๑๑} การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาประจำชุมชนการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างรูปแบบการบริหารจัดการในชุมชนปลูกจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนร่วม^{๑๑๒} ในวันพระชาวบ้านจะไม่ออกไปทำไร่นาหรือแม้แต่เด็กเล็กที่จะจับสัตว์มาทำเป็นอาหารต้องปล่อยสัตว์ไปเมื่อรู้ว่าเป็นพระและจะไม่มีการฆ่าในวันพระ ชาวชุมชนยังถือปฏิบัติพระชาวชุมชนตำบลแสงภาหรือตลอดทั้งอำเภอนาหว้าจะไม่ไปทำงานถือเป็นวันหยุดเข้าวัดฟังธรรม คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมของชุมชนมาก จะเข้าร่วมในเทศกาลประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น ประเพณีการแห่ดอกไม้ของชุมชนวัดศรีโพธิ์ชัยจะมี

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๙, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๐, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เป็นประจำทุกๆ ปี จะเริ่มวันที่ ๑๔-๑๖ เมษายนของทุกๆ ปี และรักษาวัดนธรรมที่เก่าแก่ดั้งเดิมไว้^{๑๓๓} กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนให้คำแนะนำในการปฏิบัติเพราะเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรอนุรักษ์ไว้ชั่วลูกชั่วหลาน การจัดประชุมวางแผนการจัดงานของผู้นำชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา หน่วยราชการ อำเภอนาแห้ว ร่วมประชุมออกแบการจัดงานประเพณีการแห่ต้นดอกไม้และการสรงน้ำพระพุทธรูป หลวงพ่อเพชร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวอำเภอนาแห้ว ประชุมคณะกรรมการชุมชน เจ้าอาวาส ชาวบ้านชุมชนบ้านแสงภาประชุมวางแผน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดการวางแผนการจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนจัดหาข้อมูลโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางจัดการเรียนรู้ จัดทำประวัติฐานข้อมูลความเป็นมาของชุมชนเพื่อสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลข่าวสารประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น อบต.กศน. หรือห้องสมุดประมัญบ้าน ตำบล และจำอำเภอ และลงทางออนไลน์ อินเทอร์เน็ต หรือทำเป็นอีบุ๊ก

๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการการศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชน พบว่า การปรับปรุงซ่อมโบราณสถานที่ชำรุดทรุดโทรม ผู้นำชักชวนคนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนสร้างรายได้ให้ให้เกิดขึ้นในชุมชนการแต่งตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการทำกิจกรรมในชุมชน^{๑๓๔} ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมให้ลูกหลานได้เห็นและมีส่วนร่วม จริยธรรมแลศีลธรรมของชุมชนให้คำแนะนำในการปฏิบัติ เช่น การรักษาศีล ๕ เป็นประจำและให้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ กระบวนการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานเพื่อความสนใจและความศรัทธาของประชาชนโดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งหน้าที่มอบบพบาทให้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชนเป็นการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการ^{๑๓๕} ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนที่ ผ่านคนในชุมชนก็เข้าร่วมกิจกรรมทุกชนิด ที่ทางวัดและชุมชนร่วมมือกันจัดขึ้นไม่ว่าจะวันสำคัญหรือประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเพราะเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและหวงแหนวัฒนธรรมของตนพร้อมที่จะช่วยกันรักษาอยู่กับตลอดไปชุมชน

๓) เอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมประเพณีวัฒนธรรมของชน

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๑, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๒, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๓, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ผลการศึกษาการอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้เข้าใจ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การอนุรักษ์ไม่ให้วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป การบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คณะกรรมการมีการประชุมวางแผนการงาน เนการ จัดแถวประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีแห่ต้นดอกไม้ของชาวชุมชนบ้านแสงภา แบ่งหน้าที่การ รับผิดชอบ ประสานหาแหล่งงบประมาณมาสนับสนุนที่จะมาใช้จ่ายภายในงาน การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ก่อนอื่นจะต้องเริ่มต้นตัวเราก่อนเข้าจะต้อง ทำให้เป็นตัวอย่างให้คนในครอบครัวเห็นชักชวนคนในครอบครัวร่วมมือการช่วยกันอนุรักษ์แล้วขยายต่อไป ยังชุมชน และอธิบายให้เขาเข้าใจและชวนให้ไปปฏิบัติ^{๑๑๖} เช่น ประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชวนครอบครัวไปทำบุญหรือเข้ากิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดและชุมชนจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ที่สำคัญที่สุดคือเพณีสรงกรานต์ จะมีการจัดแห่ต้นดอกไม้เป็นประจำทุกๆ ปีชาวบ้านจะมีการ วางแผนการจัดงานโดยผู้นำชุมชนจะเชิญคณะกรรมการชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านปรึกษาเพื่อจัดงาน ดังกล่าวขึ้นการอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน ซึ่งชุมชนของเราเป็นเอกลักษณ์กัน มาเป็นเวลายาวนานในวันพระหรือสำคัญทางพระพุทธศาสนาชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรและรักษาศีล เป็นประจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในวันพระหรือว่าวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะไม่ออกไปทำงานถือเป็นวันหยุดพักผ่อนและจะไม่ฆ่าสัตว์แม้แต่เด็กเล็กก็เช่นกัน ชาวบ้านเหล่านั้นจะถูกปลูกฝังมาตั้งแต่ โบราณอย่างเคร่งครัด ให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี มีวินัยในหมู่คณะ ถือเป็นเอกของชาวชุมชน แสงภาและอำเภอนาแห้วเกือบทั้งอำเภอ ถ้าเป็นคนพื้นเมืองจะยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดแต่ก็ อาจจะยกเว้นบ้างสำหรับคนถิ่นอื่นที่เข้ามาอาศัยอยู่เขตพื้นที่นั้นแต่น้อยมาก ส่วนมาจะยึดปฏิบัติ ตามคนพื้นเมือง สอดคล้องกับ สายันต์ ไพเราะจูจิตร (๒๕๔๗) กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทาง วัฒนธรรมใน ฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใน อดีตของ ชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดย มี ความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถ ต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติการ การสงวนและการ อนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพ และคุณค่าของ ทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทักษะศึกษา

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ .ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๔, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตาม ความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากร วัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อ ห้าม หรือการใช้กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ ประโยชน์ของชุมชนในยืนานานที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยแนวทางนี้สามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการ จัดการวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ โดยสามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากร วัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่ง ชุมชนจะเป็นผู้ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก^{๑๑๗} นอกจากนี้ สายันต์ ไพเราะญ จิตร (๒๕๔๗) ยังได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงวิธีการ และมิติภาระงาน การศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะ เป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการ สร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็น ประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่ ชุมชนเผชิญอยู่จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับ ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการวัฒนธรรมชุมชน

โดยแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ของ องค์กร หรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการอนุรักษ์ และ เผยแพร่ ให้กับหน่วยงาน ภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการวัฒนธรรมชุมชนบ้านแสงภา มี แนวทางดังนี้คือ แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถ พัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือ ฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความ กว้างขวางกว่าเดิม กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนตั้งหมู่บ้านจนถึงทุกวันนี้^{๑๑๘} ทุกวันนี้ยังมีการ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้คงอยู่ชั่วลูกหลานตลอดไป เพราะชาวชุมชนให้ความสำคัญใน

^{๑๑๗} สายันต์ ไพเราะญจิตร. (๒๕๔๗). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน เป็นสุข (สรส.). สืบค้นจาก<http://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>.

^{๑๑๘} สายันต์ ไพเราะญจิตร. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๔๗. น. ๗๘-๘๐ สืบค้นจาก<http://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>.

วัฒนธรรมประเพณีการสงฆ์พระพุทธรูปหลวงพ่อพะพร และประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ประจำชุมชน โดยจะมีกระบวนการจัดการขั้นตอนของชุมชนดังนี้

๑) การให้ความรู้แก่คนชุมชน ก่อนที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านแสงภา โดยพระครูโพธิ จริยาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย ได้เทศน์เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน บ้านแสงภา เพื่อเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนิน ชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของชาวชุมชนบ้านแสงภา ได้สั่ง สอนกันมาเป็นเวลาช้านานมาแล้วและสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นพวกเรา เรามีหน้าที่ๆ จะสืบทอดไปสู่คนรุ่น ใหม่จนถึงรุ่นลูกหลาน เป็นขั้นตอนในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ของชุมชน เช่น ประเพณี สงกรานต์ การสงฆ์พระพุทธรูปหลวงพ่อพะพร และประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของบ้านแสงภา หรือชาว ตำบลแสงภาของเราทุกภาคส่วนที่เคยให้ความร่วมมือกันมา ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่าทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ภาครัฐและเอกชนมาร่วมแรงร่วมใจ ช่วยกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของเราไว้ยังยืนตลอดไป

๒) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทาง วัฒนธรรมชุมชนเรามีให้สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูลืมขึ้นมาเหมือนเดิม หรือกิจกรรมทาง วัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานประเพณีบุญสงกรานต์ประจำปี การสงฆ์พระ พุทธรูปหลวงพ่อพะพร การแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งการจัดกิจกรรมประจำปีของชุมชนบ้านแสงภา และชาว ตำบลใกล้เคียง คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน การส่งเสริมพัฒนา กิจกรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและสืบสานต่อจากคนรุ่นเก่าที่กำลังล้มหายตายจากทุกวัน

๓) ตั้งคณะกรรมการ จัดประชุมข้าราชการระดับอำเภอ ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุก ชุมชนในเขตตำบลแสงภา และตำบลใกล้เคียง เช่น บ้านเหมืองแพร่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เป็นด่านที่ข้ามไปมา ระหว่าง สปป.ลาว เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเชื่อมระหว่างบ้านพี่เมืองน้อง ในการต่อเชื่อมความสัมพันธ์กัน ระหว่างวัฒนธรรมสองฝั่งโขง คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนตำบลแสงภาเข้ามาดูแลรับผิดชอบร่วมกัน ในการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมาให้สูญหายหาย มาฟื้นฟูลืม วัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย มาพัฒนาชุมชน หรือขยายขอบเขตการจัดงานประเพณีสงกรานต์ การการ สงฆ์พระพุทธรูปหลวงพ่อพะพร การแห่ต้นดอกไม้ซึ่งเป็นประเพณีประจำชุมชนบ้านแสงภา ถือว่าเป็น นำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ที่เกิดขึ้นในชุมชน

๔) ส่งเสริมเยาวชน ก่อนที่จะมอบหมายให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ โดยชุมชนตำบลแสงภาได้นิมนต์พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เทศน์เรื่องความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีของชุมชน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักรักและหวงแหนวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ได้อุปโภคบริโภค และวิธีการจัดงานก่อนที่มีการมอบหน้าที่ในการออกแบบกิจกรรม และประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ในวันสงกรานต์ ให้ออกแบบการจัดกระบวนแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านแสงภา เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา สร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติต่อไป

๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแสงภา และตำบลใกล้เคียง ที่ขาดไม่ได้คือชาวบ้านแสงภา ๑) เชิญหมู่บ้าน เขตตำบลแสงภา และตำบลใกล้เคียงในเขตอำเภอนาหว้า โดยเฉพาะตำบลแสงภาทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน หัวประชุมเกี่ยวกับการมีผลประโยชน์ร่วมในเขตชุมชนตำบลแสงภา ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ๓) มีการร่วมนำเสนอแผนงานการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ จะพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพ ในเขตตำบลแสงภา จัดกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับว่าจะมีการตกลงของคณะกรรมการเครือข่ายในชุมชนมาประชุมหาข้อตกลงกันเป็นต้น^{๑๓๙}

ผลจากการศึกษา ๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า ๒ กระบวนอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมประเพณีของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ๑) มีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านแสงภาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การจัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตามครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรม พบว่า ๑) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๗. ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕

กลับมาเหมือนเดิม ๒) การสร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ขึ้นมารองรับภายในชุมชนจะต้องมีกฎกติกาที่แน่นอน ให้ชุมชนบ้านแสงภารับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ๓) ส่งเสริมเยาวชนโดยก่อนที่จะมอบหมายให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้เรียนรู้ ๓) เอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมประเพณีวัฒนธรรมของชน ผลการศึกษาการอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมของวัฒนธรรมชุมชน พบว่า สร้างเครือข่าย เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับเรื่องการรักษาศิลปะ ๕ ของคนในตำบลแสงภา มีข้อตกลงผลประโยชน์ร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีการรื้อเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และการสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน เป็นเอกลักษณ์ของชนบ้านแสงภาที่มีมาเป็นเวลาช้านานมาแล้ว

๔.๒.๓ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนบ้านอาฮี

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนชุมชนบ้านอาฮีเป็นชุมชนโบราณบ้านอาฮีปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตบ้านอาฮีซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งริมฝั่งขวาของแม่น้ำเหือง ในท้องที่ตำบลอาฮี อำเภอนาแห้ว จังหวัด ชุมชนบ้านอาฮีมีคำขวัญประจำตำบล “กราพระนาครปรกขพร อ่อนช่อนแม่น้ำเหือง เมืองตูมรอยยอด ศักดิ์สิทธิ์เจ้าหอเหนือ-ใต้แห่งต้นดอกไม้สวยตระการ ขวานหินถิ่นพันปี หลากสีทอมือ เลื่องลือเครื่องหวายงาม สุดแดนสยามสะพานมิตรไทย-ลาว” ซึ่งชุมชนบ้านอาฮีได้ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน คือ ประเพณีต่าง เช่น ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ประเพณีบุญเดือนหก

บ้านอาฮีเป็นชุมชนโบราณบ้านอาฮีปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตบ้านอาฮีซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งริมฝั่งขวาของแม่น้ำเหือง ในท้องที่ตำบลอาฮี อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ชุมชนบ้านอาฮีมีคำขวัญประจำตำบล “กราพระนาครปรกขพร อ่อนช่อนแม่น้ำเหือง เมืองตูมรอยยอด ศักดิ์สิทธิ์เจ้าหอเหนือ-ใต้แห่งต้นดอกไม้สวยตระการ ขวานหินถิ่นพันปี หลากสีทอมือ เลื่องลือเครื่องหวายงาม สุดแดนสยามสะพานมิตร

ไทย-ลาว” ซึ่งชุมชนบ้านอาฮีได้ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน คือประเพณีต่าง เช่น ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ประเพณีบุญเดือนหก ดังนั้น ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ยังคงอนุรักษ์ไว้ถือเป็นมรดกของชาวชุมชน ชาวชุมชนจะมีกระบวนการจัดการขั้นตอนของชุมชน ดังนี้

ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านอาฮีเป็นจำนวนมาก จะมีผู้นำชุมชนจัดคณะกรรมการไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน จะนำไปไหว้พระ ชมบริหารโบราณที่สำคัญของชุมชน ได้ประดิษฐานหลวงปู่าคมจรินทรซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองมาเป็นเวลายาวนาน สุดท้ายก็จะมีคนพาไปรับประทานอาหารประจำถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชน^{๑๒๐}

๔.๒.๓.๒ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้

ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีการเล่นพื้นถิ่นของชาวจังหวัดเลยบางหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหือง แม่น้ำเลย แม่น้ำโขง นับตั้งแต่อำเภอนาแห้ว อำเภอท่าลี่ อำเภอภูหลวง อำเภอวังสะพุง อำเภอเมืองเลย อำเภอเชียงคาน ซึ่งประเพณีการเอาบุญแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อการเอาบุญในงานประเพณีสงกรานต์ของชาวจังหวัดเลย

การแห่ต้นดอกไม้ นอกจากทำกันในหมู่บ้านของตนเองแล้ว บางแห่งยังมีการแห่ไปถวายวัดเหมือนหมู่บ้านอื่น และมีการแห่ไปตอบแทนกันในระหว่างหมู่บ้านด้วย การแห่ไประหว่างหมู่บ้านนิยมทำตอนกลางวัน โดยขบวนแห่ไปในเวลาตอนเช้า พอสายถวายเพลแล้วก็แห่รอบวัดพอดีและมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำข้าววัดด้วยเมื่อแห่รอบวัด ๓ รอบแล้วก็นำต้นดอกไม้ธูปเทียนที่ถือไปถวายพระ มีการไหว้พระรับศีล กล่าวคำถวายดอกไม้หมู่บ้านอื่นไปแห่อีกหมู่บ้านหนึ่งชาวบ้านเจ้าของวัดก็จะออกมาต้อนรับพร้อมกับเลี้ยงข้าวปลาอาหาร

ประเพณีแห่ต้นดอกไม้มีมาตั้งแต่ครั้งไหนไม่ทราบแน่ชัด แต่ได้มีการอนุรักษ์และปฏิบัติ สืบสานโดยพี่น้องชาวตำบลอาฮี จากคนรุ่นต่อรุ่นมาจนทุกวันนี้ กล่าวคือ เมื่อถึงวันสิ้นศักราชหรือวันสังขารล่วง ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน ชาวบ้านจะทำน้ำหอมจากมวลดอกไม้และสมุนไพร ไปสรงพระพุทธรูป รดน้ำผู้สูงอายุเพื่อขอพร จากนั้นจึงเที่ยวสาธตสงคนแก่คนทั่วไปเรียกว่า เล่นสงกรานต์ พอถึงวันรุ่งขึ้น ๑๔ เมษายน เป็นวันเนาหรือวันเนา ก็พร้อมอัญเชิญพระคู่บ้านไปแห่ตามถนนรอบๆ ชุมชน ให้คนทุกคนทุกเพศทุกวัยได้สาธตสงสัการะ ๑๕ เมษายน เป็นวันเถลิงศกใหม่ ชาวบ้านจะหยุดทำงานทุกอย่าง หันมาสนุกสนานด้วยการมาละเล่นพื้นบ้าน ๑๖ เมษายน วันสงกาดขึ้นวันนั้น คุ่มต่างๆ จะพร้อมกันทำต้นดอกไม้ ธงหลากสีกองทราย พอตกบ้ายก็แห่ต้นดอกไม้และจตุปัจจัยจากคุ่มของตนมาที่วัด ไหว้พระรับศีล ฟัง

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๑, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เทศน์ อานิสงส์ถวายเป็นต้นดอกไม้ ทำพิธีขอขมาคารวะต่อพระรัตนตรัย จึงเสร็จพิธี อนึ่ง ทุกคืนระหว่างนี้จะมี การแห่ข้าวพันก้อนไปเยี่ยมเยียนคุ่มต่างๆ อย่างสนุกสนาน

พอประมาณบ่าย ๒ โมงชาวก็นำตัวที่วัดก็จะทำการแห่ นำต้นดอกไม้ไปถวายที่วัดใน ขณะที่ผู้แห่เข้าร่วมจะถือดอกไม้ ธูปไม้ไปด้วย การแห่ก็ทำกันอย่างสนุกสนาน มีฆ้องกลองพร้อมดนตรี อื่นๆ ผู้ที่ร่วมขบวนแห่ส่วนมากจะเป็นหนุ่มๆ สาวๆ และเด็ก มีผู้เฒ่าผู้แก่บ้าง พอถึงวัดก็เดินรอบวัด ๓ รอบ จึงนำต้นดอกไม้ไปถวายพระสงฆ์ มีการไหว้พระรับศีล กล่าวคำถวายดอกไม้และฟังเทศน์กลอนแห่ต้น ดอกไม้ด้วย ทำเช่นนี้หลายวันเช่นนี้จนถึงวันเพ็ญเดือนหก คือ วันอัญเชิญพระพุทธรูปไปสงฆ์น้ำ ไป ประดิษฐานไว้ตามเดิม การจัดต้นดอกไม้ก็รวมกันทำเป็นกลุ่มๆ ในหมู่บ้านหนึ่งมักเปลี่ยนกลุ่มจัดทำโดย ไม่ซ้ำกลุ่ม กับปีที่เคยทำแล้ว^{๑๒๑}

จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชน กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านอาฮี พบว่า เป็นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านบ้านอาฮีถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวชุมชน วัดศิริมงคลที่ชาวชุมชนให้ความรักหวงแหนวัฒนธรรมของตนที่ได้ถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านานเป็นการ อนุรักษ์ไว้ลูกหลานของตนได้สืบต่อ ประกอบไปด้วยด้านการบริหาร ๑) การบริหารจัดการวัฒนธรรม ชุมชนวิถีพุทธ

๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมชุมชนบ้านอาฮี พบว่า ทุกวันนี้ ได้ตระหนักอยู่เสมอว่าวัฒนธรรมได้สลายไปตามกาลเวลา ที่เหลือคือการสนุกสนานรื่นเริง เฮฮาไร้สาระ ไม่ หลงเหลือศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เห็นเหมือนสมัยก่อน คนที่อนุรักษ์จะเอาผู้ใหญ่บ้านพระสงฆ์ขาด ความรู้เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงไม่สามารถที่จะเป็นนำชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เก่าแก่ได้^{๑๒๒} กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านอาฮี เป็นชุมชนวิถีพุทธที่ยังอนุรักษ์ ทุกวันนี้ความ ตระหนักในวัฒนธรรมชุมชนได้ล้นสลายไปแล้วที่เหลือก็ถือเป็นงานรื่นเริง เฮฮาไร้สาระไม่เหลือต่อศิลปธรรม และวัฒนธรรม โดยผู้นำชุมชนเป็นอนุรักษ์ พระสงฆ์ควรตระหนักเรื่องการอนุรักษ์สมควรจะได้รับการ ศึกษาด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนและศาสนพิธี ควรมีการบริหาร

^{๑๒๑} พยุงพร ศรีจันทร์ทวงษ์ และคณะ, ประวัติศาสตร์ ดำเนิน และประเพณีแห่ต้นดอกไม้ บ้านอาฮี ตำบล อาฮี อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดเลย. (เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, ๒๕๖๑. หน้า ๕๒-๕๕.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๒, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

จัดการที่ดีมีการวางแผนการจัดการที่ดี ไม่ควรส่งเสริมให้มีสิ่งเสพติด เช่น สุราเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดงานหรือจัดกิจกรรมทุกชนิด^{๑๒๓}

๒) กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการการศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชนบ้านอาฮี พบว่า ชุมชนบ้านอาฮามีกลุ่มสภาวัฒนธรรมชุมชนบ้านสภาวัฒนธรรมตำบล สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสภาวิสาหกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการ แต่ผู้นำชุมชนไม่เห็นความสำคัญ คิดว่าเป็นงานของพวกเราไม่ใช่งานของวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจะต้องมีการจัดวางแผนแบ่งอำนาจหน้าที่บริหารจัดการความรับผิดชอบ เริ่มตั้งแต่ผู้นำชุมชนเข้าไปพูดคุยปรึกษาหารือเข้าเจ้าอาวาส นัดประชุมคณะกรรมการชุมชนโดยทางวัดจะประสานงานกับผู้นำชุมชนคณะกรรมการวัด จะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนจะมีการแผนประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย การบริหารจัดการโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จะมีผู้ที่แนะนำในการไหว้พระโดยเฉพาะที่วัดศรีมงคลมีวิหารโบราณที่เก่าแก่ได้ประดิษฐานหลวงปู่าคมจรินทร ซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองไว้ให้ชาวบ้านกราบไหว้บูชา และสร้างน้ำในเทศกาลสงกรานต์ ควรมีการบริหารจัดการที่ดี มีการวางแผนการจัดการที่ดี ไม่ควรส่งเสริมให้มีสิ่งเสพติด เช่น ห้ามนำสุราเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดงานหรือจัดกิจกรรมทุกชนิด

๓) เอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

คุณธรรม จริยธรรมศีลธรรมวัฒนธรรมของชุมชน กระบวนการอนุรักษ์ไม่เด่นชัด พบว่า สังคมไม่ได้ตระหนักจะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ไม่ซึกไม่สามารถจะจัดไม่ซุงได้เลยหันไปทำธุรกิจส่วนตัวและเผื่อระวังโดยการแชร์เฟสบุค เพื่อศีลธรรมและส่งเสริมคุณธรรมแก่สังคม กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งหน้าที่มอบบทบาทให้รับผิดชอบ ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชนให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ถือว่าทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมร่วมกันเพราะเป็นงานของส่วนรวมมิใช่เป็นของคนใดคนหนึ่งเป็นของทุกคนชุมชนจะได้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองควรมีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของเราให้ยาวนานต่อไปสอดคล้องกับ สายันต์ ไพรัชญจิตร (๒๕๔๗) กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมใน ฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของ ชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิ

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๓, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕ .

ปัญญาและวัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมี ความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนให้สามารถ ต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วย กิจกรรมปฏิบัติการ การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทางเชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับ ชุมชน การศึกษา การทักษะศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตาม ความเหมาะสมใน สภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อ ห้าม หรือการใช้ กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยีนนานที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๑๒๔}

โดยแนวทางนี้สามารถนำมาปรับใช้ในระบบการจัดการวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ โดยสามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่ง ชุมชนจะเป็นผู้ ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก นอกจากนี้ สายันต์ ไพรัชญจักร (๒๕๔๗) ยังได้ศึกษาครอบคลุมไป ถึงวิธีการ และมิติภาระงานการศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และการ สร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/ Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอา ทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่ ชุมชนเผชิญอยู่จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการ จัดการวัฒนธรรมชุมชน โดยแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ขององค์กร หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิธีการอนุรักษ์และ เผยแพร่ ให้กับ หน่วยงานภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการ วัฒนธรรมมี แนวทางดังนี้คือ แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถ พัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อ การอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือ ฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความ กว้างขวางกว่าเดิม โดยแนวทางที่สำคัญจะใช้สถาบันทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนผ่านกลไก “คช ศร” ผ่านสถาบันหลักของสังคม อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ โดยแบ่งความรับผิดชอบใน

^{๑๒๔} สายันต์ ไพรัชญจักร. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๔๗. สืบค้นจาก<http://libdcmis.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>

กระบวนการจัดการวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประเมินความสำคัญและนำเข้าสู่กระบวนการจัดการ โดยบูรณาการกับองค์กรภายนอกชุมชนเพื่อทำให้การจัดการวัฒนธรรมของชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยสมาชิกในชุมชนผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการขั้นตอนดังต่อไปนี้ การจัดงานประเพณีบุญสงกรานต์ประจำปี การสรงน้ำพระพุทธรูปหลวงปู่าคมจรินทรซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวตำบลอาฮีมาช้านาน บ้านอาฮี และประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งการจัดกิจกรรมประจำปีของชุมชนตำบลอาฮี และชาวตำบลใกล้เคียง คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน การส่งเสริมพัฒนา กิจกรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและสืบสานต่อจากคนรุ่นเก่าที่กำลังล้มหายตายจากทุกวัน

๑) ส่งเสริมเยาวชน ก่อนจะมีจัดกิจกรรมมอบหมายให้เยาวชนได้มามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะมีการจัดประชุมผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่ และผู้นำชุมชน ในเขตตำบลอาฮี หน่วยงานราชการ ผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้รู้ขั้นตอนและวิธีการจัดงานก่อนที่มีการมอบหน้าที่ในการออกแบบกิจกรรมและประเพณีสงกรานต์สรงน้ำหลวงปู่าคมจรินทรซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาเป็นเวลายาวนานการแห่ต้นดอกไม้ ส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้ความรู้ความสามารถออกแบบการจัดกระบวนการแห่ต้นดอกไม้ของชุมชนบ้านอาฮี เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้จักเสียสละ มีจิตอาสา ความเป็นภาวะผู้นำ และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติต่อไป

๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชน ก่อนที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านอาฮี จะมีวัฒนธรรมประจำอำเภอทาลี ที่ซึ่งเป็นข้าราชการครูบ้านอาฮีมาให้ความรู้แก่เยาวชน เรื่องการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนบ้านอาฮี เพื่อเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาของชาวชุมชนบ้านแสงภา ได้สั่งสอนกันมาเป็นเวลาช้านานมาแล้วและสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นพวกเรา เรามีหน้าที่สืบทอดไปจนถึงรุ่นลูกหลาน เป็นขั้นตอนในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ของชุมชน โดยเฉพาะประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ประเพณีบุญเดือนหกของบ้านอาฮี หรือชาวตำบลอาฮี ทุกภาคส่วนที่เคยให้ความร่วมมือกันมา

๓) ตั้งคณะกรรมการชุมชน ก่อนจะมีจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน จะมีการจัดประชุมผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่ และผู้นำชุมชน ในเขตตำบลอาฮี หน่วยงานราชการ คณะกรรมการชุมชนบ้านอาฮี เข้ามา

ดูแลรับผิดชอบการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย มาฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดงานประเพณีสงกรานต์สงฆ์หลวงปู่าคมจรินทร์ ซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองและการแห่ต้นดอกไม้ จะมีคณะกรรมการเข้ามารับผิดชอบในการจัดกิจกรรมประเพณีประจำชุมชน เช่นประเพณีสงกรานต์ การแห่ต้นดอกไม้ ประเพณีบุญเดือนหก ประเพณีข้าชะบ้าน ถือว่าเป็นนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

๔) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหาย เป็นการสืบสานประเพณีอันดีงาม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานประเพณีสงกรานต์ การแห่ต้นดอกไม้ ซึ่งการจัดกิจกรรมประจำปีของชุมชนบ้านอาฮี คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ส่งเสริมพัฒนากิจกรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและสานต่อจากคนรุ่นเก่าที่กำลังล้มหายตายจากทุกวันนี้

๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านอาฮี ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้าน ในเขตตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ ทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคณะกรรมการให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและกำหนดคุณสมบัติสมาชิกของเครือข่าย ๓) ต้องมีการพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญ การมีส่วนเป็นเจ้าของ มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชนและชุมชนประเทศ สปป.ลาว มีการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชนตำบลอาฮี เช่น การจัดกิจกรรมบุญเดือนหก ประเพณีบุญข้าชะบ้านเป็นต้น^{๑๒๕}

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ๑) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะมอบหมายให้เยาวชนได้มามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว จะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้เรียนรู้ ๒) มีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านอาฮีเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๓) การ

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๗. ๕ 4พฤษภาคม ๒๕๖๕

จัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตาม
 ครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๔) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย
 หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาเหมือนเดิม ๕) สร้างเครือข่าย เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบลอาฮี อำเภอทาลิ่ง ที่
 มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง
 ให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีการรื้อปลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการ
 เป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้
 สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย
 และ การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากัน
 ของคนในชุมชน

๔.๒.๔ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธของชุมชนบ้านสงาว

บ้านสงาวเป็นชุมชนที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงติดชายแดนลาวตรงข้ามกับเมืองสามหมื่น แขวง
 เวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงกั้น และแม่น้ำงาว ซึ่งเป็นลำน้ำเล็กๆ ไหล
 ผ่านชุมชนตกลงแม่น้ำโขงที่หมู่สงาว ภายในชุมชนบ้านสงาวมีศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธที่น่าสนใจ
 ดังนี้.

๔.๒.๔.๑ วัดอินทร์แปลง

วัดอินทร์แปลง เป็นวัดสำคัญประจำชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัด
 เลย บ้านสงาวเป็นชื่อหมู่บ้านที่ไม่มีความหมาย ตั้งตามชื่อของลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้านคือ ลำน้ำหาง
 ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านปากหาง ต่อมาเพี้ยนมาเป็นบ้านสงาว ภายในวัดมีโบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ
 สงฆ์ และศาลาบำเพ็ญกุศล วัดอินทร์แปลงตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง จึงเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบ
 พิธีกรรมไหลเรือไฟในวันออกพรรษาของชุมชนบ้านสงาว^{๑๒๖}

๔.๒.๔.๒. ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้และการก่อเจดีย์พระทราย

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านสงาว จังหวัดเลย พบว่า ในช่วงเทศกาล
 สงกรานต์ชุมชนชาวบ้านสงาวจะมีประเพณีการสงน้ำพระการแห่ต้นดอกไม้และก่อเจดีย์พระทราย ชาวชุมชน
 บ้านสงาวจะทำพิธี ๑๔-๑๕ เมษายนของทุกๆ ปี ชาวชุมชนบ้านบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม
 จังหวัดเลย จะร่วมตัวกันทำต้นดอกไม้เพื่อบูชาต่อพระรัตนตรัย ต้นดอกไม้บ้านสงาวจะมีขนาดไม่ใหญ่มาก

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๖, ๑๐ ๒๕๖๕.

หนักโดยชาวชุมชนจะไปแห่ดอกไม้ออกมาจากในป่าแล้วไปก่อเจดีย์พระทรายที่ต้นน้ำที่ชาวบ้านจะไปเอาน้ำจากบ้านไปทึ้น้ำด้านอ่างที่ชาวชุมชนบ้านสงาวได้ใช้อุปโภคบริโภค ชาวบ้านจะเอาน้ำจากหมู่บ้านไปที่แม่น้ำอ่างซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำสงาว เพื่อนำไปผสมการก่อเจดีย์พระทรายหลังจากก่อพระเจดีย์ทรายเสร็จชาวบ้านก็จะนำดอกบ้านมาประดับตกแต่งเจดีย์พระทรายเสร็จ หลังจากนั้นนำดอกไม้มาประดับตกแต่งเสร็จจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อมาฉน์ภัตตรหารเพล จากปราชญ์ชาวบ้านหรือหมคนายกจะพากล่าวคำถวายภัตตรหารฉน์เพลและเจดีย์พระทรายไปพร้อมๆ กัน หลังจากพระฉน์ภัตตรหารเพลเสร็จชาวบ้านจะรับประทานต่ออาหารต่อ เสร็จแล้วพระสงฆ์จะเป็นผู้ที่จะสร้งน้ำเจดีย์ทรายก่อน ชาวชุมชนจะสร้งน้ำเจดีย์พระทรายเป็นอันเสร็จพิธี

อย่างไรก็ตามชาวชุมชนบ้านสงาวก็นำเอาน้ำเอาจากต้นน้ำด้านอ่างเก็บน้ำสงาวที่ชาวชุมชนได้ใช้อุปโภคบริโภคนั้นเข้าประกอบพิธีสร้งน้ำพระสงฆ์ต่อจากนั้น ชาวบ้านจะแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ กลุ่มหนึ่งจะแห่น้ำเข้าบ้านในน้ำนั้นไปที่วัด อีกกลุ่มก็แห่ต้นดอกไม้เข้าไปในบริเวณวัด จะแห่ต้นดอกไม้รอบอุโบสถ ๓ รอบ เสร็จแล้ว ปราชญ์ชาวบ้านหรือหมคนายกจะพาชาวบ้านกล่าวคำถวายต้นดอกไม้แก่พระรัตนตรัย หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะนำน้ำอบน้ำหอมมาผสมกับน้ำที่แห่มาจากต้นน้ำสงาว เพื่อสร้งน้ำพระสงฆ์โดยชาวบ้านก็จะนำน้ำอบน้ำหอมมาผสมกัน ปราชญ์ชาวบ้านหรือหมคนายกจะพาชาวบ้านกล่าวคำถวายน้ำอบน้ำหอม จะนำพระพุทธรูปที่อยู่ในวัดมาตั้งเป็นองค์ประธาน ปราชญ์ชาวบ้านหรือหมคนายกจะพากล่าวคำถวายน้ำอบน้ำหอมเสร็จ พระสงฆ์ก็จะให้พร ประธานสงฆ์ก็จะเริ่มสร้งพระพุทธรูปก่อน พระสงฆ์ก็จะสร้งจนหมดทุกรูป พระสงฆ์จะมานั่งที่เก้าอี้ที่จัดเตรียมไว้ไว้ นั่งให้ชาวบ้านสร้ง หลังจากนั้นผู้อาวุโสที่อยู่หมู่บ้านก็จะมานั่งให้ชาวบ้านหรือลูกหลานได้มารดน้ำดำหัวขอพรในเทศกาลปีใหม่ไทยเป็นเสร็จพิธีประเพณีแห่ต้นดอกไม้ก่อเจดีย์พระทรายของชาวชุมชนบ้านสงาว กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธบ้านสงาว จังหวัดเลย การบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๑) ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชาวบ้านจะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความสมัครสมานสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันเมื่อการจัดงานประเพณีผู้นำชุมชนจะเชิญชาวบ้านในชุมชน^{๑๒๗)} หน่วยงานราชการ มาร่วมประชุมปรึกษาหารือและวางแผนแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบงาน จัดเตรียมสถานที่พร้อมอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดงานรักษาสืบสานให้คงไว้และถือปฏิบัติเป็นประจำทุกๆ ปี ชุมชน การวางแผนการให้

^{๑๒๗)} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๗, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ให้กับคนรุ่นหลังได้รู้และเข้าใจเห็นถึงความสำคัญ แลผู้นำชุมชนควานำพาปฏิบัติอย่างแท้จริงคิดว่ากระบวนการบริหารจัดการไม่ปัญหาอะไร เพราะมีการวางแผนทำมาตั้งแต่โบราณการมา^{๑๒๘}

๒) ด้านกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละ จัดศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้าน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ท่วงแหวนวัฒนธรรมประเพณีเป็นลักษณะชุมชนของตนไว้ เป็นส่วนหนึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรม และชักชวนคนในครอบครัวและชุมชนให้ปฏิบัติตาม เข้าร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างกับคนในครัวเรือน ชุมชน และสังคม ประชาชนก็ส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตรทุกวันพระที่วัดเป็นประจำทำบุญประจำปีทุกปี เช่น ประเพณีวันวันสงกรานต์จะมีการบุญช่วงเช้ารดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเพื่อขอพรในวันขึ้นปีใหม่ของคนไทยพอบ่ายก็มีการแห่ต้นดอกไม้ไปถวายพระรัตนตรัยที่วัดอินทแปลงหรือวัดที่อยู่ใกล้ชุมชน^{๑๒๙}

๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน พบว่า ชาวบ้านทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิดช่วงสองปีที่ผ่านมาจึงไม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน มีการดำเนินการประสานงานกับผู้นำชุมชน มีการวางแผนร่วมกันกับผู้นำชุมชนหน่วยราชการพ่อค้าประชาชน ได้จัดงานประเพณีการแห่ต้นดอกไม้เพื่อนำมาบูชารัตนตรัย ชุมชนบ้านแสงภาเป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงระดับประเทศชาวบ้านยังอนุรักษ์ประเพณีที่เก่าแก่ไว้ถือได้ว่ามีหนึ่งเดียวก็ว่าได้ การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชนเข้ามาทำบุญตักบาตรรักษาศีล เริ่มต้นที่คนในครัวเรือนก่อนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง และบอกต่อความสำคัญกับลูกหลานต่อไป^{๑๓๐} กระบวนการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธชุมชนเป็นชุมชนที่ ถือได้ว่า เป็นชุมชนที่เก่าที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของจังหวัดเลยระบบของสังคมมีวัฒนธรรมชุมชน เป็นชุมชนที่เก่าแก่ และมีความเอื้ออาทรซึ่งกัน

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๗, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๙, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

และกัน มีความสามัคคี เวลาที่มีกิจกรรมต่างก็ ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนที่มีการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประเพณีที่เก่าแก่ มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีจากอดีตให้มีการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเมื่อมีงานประเพณี ประเพณีการแห่ต้นดอกไม้ของ ชุมชนเป็นความเชื่อของชุมชนในเรื่องของ การเอาดอกไม้ไปบูชาพระรัตนตรัย โดยบุญประเพณีการแห่ต้น ดอกไม้จะจัดขึ้นช่วงสงกรานต์ใน เดือน ช่วงวันที่ ๑๔-๑๖ เมษายน เป็นประจำทุกๆ ปีเป็นต้น และ 3) การ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ยัง คงอยู่ เช่น ทำบุญสงกรานต์ก่อเจดีย์พระทราย ทำบุญแห่ต้น ดอกไม้ ข้าวประดับดิน และทำบุญออกพรรษา สอดคล้องกับ สายันต์ ไพเราะญัตร์ (๒๕๔๗) กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมใน ฐานะเป็นการเชื่อมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การกระทำที่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอดีตของ ชุมชน เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมในมิติต่างๆ โดยมี ความมุ่งหมายเชิงระดับ ตั้งแต่ระดับการสร้างพลังปัญญา การสร้างการมีส่วนร่วม ในชุมชนให้สามารถ ต่อสู้ มีอำนาจต่อรอง สามารถจัดการตนเองได้โดยประกอบด้วยกิจกรรม ปฏิบัติการ การสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/Conservation) หมายถึง การคงไว้ ซึ่งสภาพทาง เชิงกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษา การทักษะศึกษา หรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมใน สภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละพื้นที่ เช่น การสร้างข้อห้าม หรือการใช้ กฎเกณฑ์ เพื่อสนองตอบการใช้ประโยชน์ของชุมชนในยีนนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

โดยแนวทางนี้สามารถนำมาปรับใช้ในกระบวนการจัดการวัฒนธรรมของ ชุมชนได้ โดย สามารถเลือกใช้ในแต่ละหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งชุมชนจะเป็นผู้ ประเมินความสำคัญก่อนในลำดับแรก นอกจากนี้^{๓๓} สายันต์ ไพเราะญัตร์ (๒๕๔๗) ยังได้ศึกษาครอบคลุม ไปถึงวิธีการ และมีติภาระงานการศึกษาการจัดการวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการสงวนและการอนุรักษ์ (Preservation/ Conservation) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (Communication) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และ การ สร้างใหม่ (Resource Rehabilitation/ Revitalization) ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการนำเอา ทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ในมิติใหม่หรือแก้ไขปัญหาที่ ชุมชนเผชิญอยู่จากการรวบรวมแนวคิดต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการ

^{๓๓} สายันต์ ไพเราะญัตร์. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๔๗. สืบค้นจาก<http://libdcms.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>

จัดการวัฒนธรรมชุมชน โดยแนวทางการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตามภาระหน้าที่ขององค์กร หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเพิ่มแนวทางการสืบสานซึ่งเป็นการส่งต่อวิถีการอนุรักษ์และ เผยแพร่ ให้กับ หน่วยงานภายนอกและสร้างเครือข่ายที่กว้างขึ้นกับชุมชนต่อไป ซึ่งแนวทางการจัดการ วัฒนธรรมมี แนวทางดังนี้คือ แนวทางการอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือการต่อยอด หมายถึง การนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย มีแนวโน้มที่จะสูญหาย หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถ พัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานนั้นๆ มาเข้าสู่กระบวนการจัดการเพื่อ การอนุรักษ์ รื้อฟื้น หรือ ฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งหรือปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ มิติอื่นๆ หรือมีความ กว้างขวางกว่าเดิม โดยแนวทางที่สำคัญจะใช้สถาบันทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนผ่านกลไก “คช ศร” ผ่านสถาบันหลักของสังคม อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ศาสนา และรัฐ โดยแบ่งความรับผิดชอบใน กระบวนการจัดการวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประเมิน ความสำคัญและนำเข้าสู่กระบวนการจัดการ โดยบูรณาการกับองค์กรภายนอกชุมชนเพื่อทำให้การ จัดการวัฒนธรรมของชุมชนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยสมาชิกในชุมชน^{๑๓๒}ผู้วิจัย นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการขั้นตอนดังต่อไปนี้การให้ความรู้ ๑) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ ๒) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน ๓) การให้ความรู้แก่คนชุมชน ๔) ส่งเสริมเยาวชน ๕) การ สร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น ด้วยการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม

๑) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการประชุมร่วมกับนำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตตำบลห้วยพิชัย และตำบลใกล้เคียง โดยราอาราตนา นามันต์พระครูอินทสารวิจิตร ดร.รอง เจ้าคณะอำเภอปากชม วัดอินทระแปลง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย ให้ความรู้เรื่อง วัฒนธรรมประเพณีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การนำวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ ชุมชนทำอย่างไรถึงจะให้วัฒนธรรมประเพณีของเราจะไม่สูญหายและกำลังจะสูญหายให้ฟื้นฟูขึ้นมา เหมือนเดิม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขตของการจัดงานประเพณีการ ก่อเจดีย์พระทรายการแห่ต้นดอกไม้ จะอยู่ชั่วลูกหลานของเราตลอดไป ซึ่งการจัดกิจกรรมประจำปีของ ชุมชนบ้านสงาว คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ การส่งเสริมพัฒนา กิจกรรมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทและสานต่อจากคนรุ่นเก่าที่กำลังล้มหายตายจากทุกวันๆ ด้วยการตั้งคณะกรรมการขึ้นดูแล

^{๑๓๒} สายันต์ ไพธัญญจิตร. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ พิพิธภัณฑ: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๕๗. น.๗๘-๘๐ สืบค้นจาก<http://libdcmis.nida.ac.th/thesis6/2560/b203186.pdf>

๒) ตั้งคณะกรรมการ การประชุมร่วมกับนำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน เขตตำบล ห้วยพิชัย และตำบลใกล้เคียง และคณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านสงาวเข้ามากันจัดงานและรับผิดชอบ และอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย มาฟื้นฟู วัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดงาน เช่น ประเพณีการการก่อเจดีย์พระทราย บุญข้า ะบ้านซึ่งเป็นประเพณีประจำชุมชนบ้านสงาว ถือว่าเป็นนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาพัฒนามาจัด กิจกรรมต่างๆ ที่ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน ด้วยให้ความรู้แก่คนในชุมชน

๓) การให้ความรู้แก่คนชุมชน โดยท้องถิ่นและผู้นำชุมชนได้นิมนต์พระครูอินทสารวิจิตร ดร. รองเจ้าคณะอำเภอปากชม วัดอินทรแปลง ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย ให้ความรู้เรื่อง วัฒนธรรมประเพณีและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี การนำวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของ ที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนบ้านสงาว ให้ความรู้กับชุมชน คณะกรรมการชุมชน เพื่อเป็นการให้ความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม คือ การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีต ประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของชาวชุมชนบ้านสงาว ได้อบรมบ่มนิสัยกันมาเป็นเวลานานมาแล้ว และสืบทอดกันมา มีการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงวันนี้ เราก็มีหน้าที่ทำนุบำรุงรักษาสืบทอดจนถึงรุ่นลูกรุ่น หลาน เป็นขั้นตอนในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ของชุมชน เช่น ประเพณีสงกรานต์ การก่อ เจดีย์พระทราย การสงน้ำพระ การแห่ต้นดอกไม้ รดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ และบุญข้าะบ้าน ของชาว ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย ให้เยาวชนมองเห็นความสำคัญทางวัฒนธรรม การส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่ มามีบทบาททางวัฒนธรรม

๔) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะมอบหมายให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ดังกล่าว จะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรู้รัก สามัคคี และความ ภาควิชาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนา เยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ได้รู้ขั้นตอนและวิธีการจัดงานก่อนที่มีการมอบหน้าที่ในการ ออกแบบกิจกรรมและประเพณีในวันสงกรานต์ ก่อเจดีย์พระทราย การแห่ต้นดอกไม้ และบุญข้าะบ้าน ได้มอบหมายเยาวชนเป็นมีส่วนร่วมและเรียนรู้ในการจัดงานของชุมชนบ้านสงาว เป็นพัฒนาเยาวชนให้ รู้จักการเสียสละ มีจิตอาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ด้วยการสร้างเครือข่ายทางวัน ธรรม

๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น ถัดจากการสร้างกระบวนการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ วัฒนธรรม การตั้งคณะกรรมการ การให้ความรู้แก่ชุมชน การส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการจัดกิจกรรม และ

ประการสุดท้ายคือ การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสงาว ๑) เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบล ห้วยพิชัย อำเภอปากชมทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับการสร้าง ผลประโยชน์ร่วมกัน ๒) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของ เครือข่ายและการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก ๓) การรื้อฟื้นเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของ เครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมี ส่วนเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญและภาคภูมิใจต่อการสำเร็จของ เครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความ เชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน ตำบลปากชม เช่น การจัดกิจกรรมในฤดูกาลสงกรานต์เปลี่ยนแปลงหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพตามวัดต่างๆ ใน เขตตำบลห้วยพิชัย กิจกรรมจะการประกวดนางสงกรานต์ หรือบางปีก็จะมีการแข่งขันการร้องสรภัญญะ กิจกรรมจะขึ้นอยู่กับว่าจะมีการตกลงของคณะกรรมการเครือข่ายแต่ละชุมชนมาประชุม หาข้อตกลงกัน เป็นต้น^{๑๓๓}

ผลจากการศึกษาพบว่า ๑) ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ชนบทรณนิยมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชาวบ้านจะอยู่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติวัฒนธรรมชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความสมัครสมานสามัคคีร่วมแรงร่วม ใจกันเมื่อการจัดงานประเพณีผู้นำชุมชนจะเชิญชาวบ้านในชุมชน ๑) มีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านแสง ภาเกี่ยวกับอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การจัดตั้ง คณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตามครรลอง ประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๒) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธการ อนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ พบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละ จัดศูนย์เรียนรู้ วัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้าน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้หวงแหนวัฒนธรรม ประเพณีเป็นลักษณะชุมชนของตนไว้ ๑) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาเหมือนเดิม ๒) การสร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ ขึ้นมารองรับภายในชุมชน จะต้องมีการกติกาที่แน่นอน ให้ชุมชนบ้านแสงภารับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมา ร่วมกัน ๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ชนบทรณนิยมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๗, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕

คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน พบว่า ชาวบ้านทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิดช่วงสองปีที่ผ่านมาจึงไม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมกัน สร้างเครือข่าย เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว ที่มีส่วนได้เสียประจวบเหมาะ โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า แต่ละชุมชนจะมีการกระบวนการอนุรักษ์ที่เหมือนกัน คือมีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ ตั้งคณะกรรมการ จัดกิจกรรม อนุรักษ์ สร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชน การสร้างเครือข่าย เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ที่ที่แตกต่างกันก็ขึ้นอยู่กับบริบทแต่ละชุมชนที่มีขั้นตอนในกระบวนการจัดการต่างกันออกไป เช่น บางชุมชนที่อาจให้ความรู้ก่อน บางชุมชนอาจจะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาก่อนหรือบางชุมชนอาจส่งเสริมให้เยาวชนมาฝึกอบรมในการจัดกิจกรรมเป็นต้นและ ขั้นตอนสุดท้ายเหมือนกันทุกชุมชนคือกระบวนการสร้างเครือข่ายในชุมชน

จากการวิเคราะห์ พบว่า (๑) มีการให้ความรู้ (๒) ตั้งคณะกรรมการ (๓) จัดกิจกรรม อนุรักษ์ (๔) สร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชน (๕) สร้างเครือข่าย

๔.๒.๕ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนของผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี^{๑๓๔} การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีต ในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๙, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

โบราณ สร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนร่วม^{๑๓๕} ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน เข้ามาดูแลรับผิดชอบการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย มาฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดกิจกรรม ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนให้ฟื้นฟูวัฒนธรรมขึ้นมาเหมือนเดิม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขต ซึ่งการจัดกิจกรรมของชุมชน คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ๔) ส่งเสริมเยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีการประชุม ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ก่อนเสมอ เช่น เรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมชนบทรบประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชน ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่าย และคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการร่วมนำเสนอแผนงานการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

๒) ด้านกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ พบว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลาให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสอนท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น^{๑๓๖} ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้น ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๐, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชนหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูกู้ขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริมเยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) หรือที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดีหมี่ ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้าน ในเขตตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ ทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการรื้อปลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกัน อย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้เชื่อมโยงหากันของคนภายในชุมชน

๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน พบว่า ทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิด ๑๙ แต่ก็ยังทำในชุมชนของตนเป็นจำมีเคยขาดและมีขั้นตอนการทำ ๑) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมแต่ละแห่งให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี ๒) ตั้งคณะกรรมการ ก่อนจะตั้งคณะกรรมการของชุมชน ผู้นำองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำหนดผู้ใหญ่บ้านมีการจัดการประชุมร่วมของหน่วยงานดังกล่าว ร่วมกันตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูกู้ขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัด

กิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการ พัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา และเป็น เยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทาง วัฒนธรรมของชุมชนบ้านดีหมี่ ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวประชุม เกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและ คุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการรื้อพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการ พัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความ ผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกัน ภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน มีการจัดอบรมให้ ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมบุญ ประเพณีบุญประเพณี ต่างๆ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ๑) ควรมีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านแสงภาเกี่ยวกับ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การจัดตั้งคณะกรรมการ มาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตามครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติ กันมา ๓) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้ กลับมาเหมือนเดิม ๔) การสร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ขึ้นมารองรับภายในชุมชน จะต้องมีการกฎกติกาที่แน่นอน ให้ชุมชนบ้านแสงภารับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ๕) สร้างเครือข่าย เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวประชุมเกี่ยวกับ ผลประโยชน์ร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติ ของสมาชิก ต้องมีการรื้อพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิก เครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่าง เหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของ กลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

ดังนั้น ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน ๒) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๓) ส่งเสริมเยาวชน ๔) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เสนอแนวทางการกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ๑) พระสงฆ์ ผ1นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่วิจัย ๒) ตัวแทนจากหน่วยภาครัฐ เช่น ผู้แทนกรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด วัฒนธรรมอำเภอ วัฒนธรรมประจำตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ๓) ตัวแทนจากสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน พ่อค้าแม่ค้า รัฐวิสาหกิจ และประชาชนทั่วไป ในพื้นที่วิจัย โดยสามารถสรุปผลจากการสัมภาษณ์เป็นประเด็นๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ทั้งหมด ตลอดจนจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวรรณกรรมต่างๆ คณะผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นการพัฒนารูปแบบ และกิจกรรมการกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๔.๓.๑ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๔.๓.๑.๑ สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

๑) แนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน พบว่า ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ผู้นำไม่รู้คติโลกศีลธรรม ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สภาพแวดล้อมถูกทำลายสภาพอากาศก็เปลี่ยนไป การเกิดปัญหาโรคระบาด เศรษฐกิจก็ประสบปัญหาไปด้วย เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นทำคนในชุมชนแตกแยกขาดความสามัคคี ความสะอาดในชุมชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อม ขาดการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนไม่เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ การเข้าถึงวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ และงบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของประเพณีในท้องถิ่น สภาวะทางเศรษฐกิจ การระบาดของโควิด ๑๙

๒) แนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบว่าความรักความสามัคคีของคนในชุมชนก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน และปลูกจิตได้สำนึกให้แก่เยาวชน เมื่อผู้ใหญ่ให้ดูลูกหลานจะได้เอาเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับรู้เรื่องของคนในชุมชน ความ

สะอาดความไม่โปร่งใสในทุกเรื่องที่ชุมชนจะต้องรับรู้ร่วมกันเมื่อมีปัญหาที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบทำงาน เสียสละค่าตอบแทน เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนอยู่ก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมวิถีชุมชนหรือชาวบ้าน ความเป็นอยู่การใช้ชีวิต บางคน ถือว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้จะช่วยชุมชนของเรามีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะส่งผลถึงรุ่นลูกหลาน

๓) แนวทางคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า การให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำ ชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไปจะต้องรักษากฎกติกาของชุมชนและควรนำมาใช้ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาใช้ได้ในทุกชุมชนได้ตลอดเวลา เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่จัดขึ้น คนในชุมชนเชื่อว่าจะได้ตามที่ตนได้กระทำ และตามที่ตนปรารถนาที่ตนตั้งไว้ การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การเข้ากิจกรรมบุญประเพณี

๔.๓.๑.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนของผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี^{๑๓๗} การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีต ในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนร่วม^{๑๓๘} ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน เข้ามาดูแลรับผิดชอบการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมิให้สูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย ฟันฟูกลับคืนมา นำวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดงาน ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๙, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๓๐, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขต ซึ่งการจัดกิจกรรมของชุมชน คณะกรรมการ จัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ๔) ส่งเสริมเยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีผู้นำท้องถิ่น และผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) จะต้องร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย ที่จะให้ ความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบ ธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิต อาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้าง เครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชน ๑) เชิญชวนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมี หัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่าย และคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการร่ำพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อ เป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วม เป็น เจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎ กติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

๒) ด้านกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ พบว่า กระบวนการการมี ส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลา ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ตั้งคณะกรรมการจัดทำ หลักสูตรสอนท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น^{๑๓๙} ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้น ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อ หน้าที่ ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชนหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูลืมขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริม เยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) หรือที่ที่มีความรู้หรือ

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๔, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดีหมี่ ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้าน ในเขตตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ ทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการร่วมนำเสนอแผนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกัน อย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนภายในชุมชน

๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน พบว่า ทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิด ๑๙ แต่ก็ยังทำในชุมชนของตนเป็นจำมีเคยขาดและมีขั้นตอนการทำ ๑) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมแต่ละแห่งให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี ๒) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูกู้ขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีและความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดีหมี่ ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและ

คุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการร่ำพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการ พัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนเป็นเจ้าของมีความ ผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕)การสร้างกฎกติการ่วมกัน ภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน มีการจัดอบรมให้ ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมบุญ ประเพณีบุญประเพณี ต่างๆ

๔.๓.๒ เสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๑) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ชุมชนควรเห็นความสำคัญ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำ ชุมชนควรรู้ทั้งคติโลกคติธรรม ควรมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคลากรทางพระพุทธศาสนาก็มีความรู้เรื่อง วัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ควรรักษาสภาพแวดล้อมไม่ควรให้ถูกทำลายสภาพอากาศก็เหมือน เดิม เมื่อโรคระบาดหมดไปเศรษฐกิจก็ได้กลับมาเหมือนเดิม เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นทำคนในชุมชน แยกแยกขาดความสามัคคี ผู้นำชุมชนช่วยแนะให้คนในชุมชนรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมใน ชุมชน การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประชาชุมชนเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ ควรเข้าถึง วัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ และทางงบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของประเพณีในท้องถิ่น ทาง เศรษฐกิจ

๒) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความรักความ สามัคคีของคนในชุมชนก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน และปลูกจิตใต้สำนึกให้แก่เยาวชนเมื่อผู้ใหญ่ให้ดู ลูกหลานจะได้เอาเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับรู้เรื่องของคนในชุมชน ความโปร่งใสในทุกเรื่องที่ ชุมชนจะต้องรับรู้ร่วมกันเมื่อมีปัญหาต้องร่วมกันรับผิดชอบทำงานเสียสละค่าตอบแทน เกิดความ ภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนอยู่ก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชนการดูแลสุขภาพ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ ความเป็นอยู่ของ คนในชุมชนและสังคมวิถีชุมชนหรือชาวบ้าน ความเป็นอยู่การใช้ชีวิต ถือว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมเอาไว้จะช่วยชุมชนของเรามีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะส่งผลถึงรุ่นลูก รุ่น หลาน

๓) คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ การให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไป จะต้องรักษาภูมิสถาปัตยกรรมของชุมชนและควรนำมาใช้ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาใช้ได้ชุมชนได้อย่างเสมอภาคทุกคน เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่จัดขึ้น คนในชุมชนเชื่อว่าจะได้ตามที่ตนได้กระทำ และตามที่ตนปรารถนาที่ตนตั้งไว้ การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การเข้ากิจกรรมบุญประเพณี

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๑) ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุม การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนของผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม

๒) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลาให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสอนท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น^{๑๔๐} ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้น

๓) ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน ทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) ชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ผู้นำขาดความรู้และวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนพระสงฆ์ไม่มีความรู้พระธรรมวินัยพอที่จะเป็นผู้นำชุมชนและจะได้มีบทบาทต่อชุมชน

๑. ทางชุมชนขาดงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐสมควรจะหางบประมาณมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้มากกว่านี้งบประมาณสนับสนุนในการจัดทำที่พักและร้านอาหารชุมชนโดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ โดยเข้าทำความเข้าใจกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนต่อไป

๒. ควรรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ด้วยการปฏิบัติตามหลักและแนวที่เคยมีไว้ตลอดไปควรจะมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนเป็นการบอกถึงชนชาติของแต่ละประเทศ คนรุ่นหลังและเยาวชนในชุมชนยังจะได้เข้าใจและให้ความสำคัญเท่าที่ควรทางภาครัฐควรมีการ

๓. หน่วยงานทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะจัดการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประเพณีวัฒนธรรมไปบรรยายให้ความที่วัดและและชุมชนที่อยู่ตามแนวชายแดนก็จะได้เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ไม่ให้วัฒนธรรมของเราได้สูญหายไปจากชุมชน



บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล “การศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้นำมาแสดงในเรื่องของการเรียงความดังมีวัตถุประสงค์ต่อไปนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน

จังหวัดเลย เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน รวมถึงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยผลการวิจัยสามารถสรุปแบ่งตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ผลการวิจัยข้อนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ประมวลการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ โดยการศึกษาค้นคว้าสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจากที่ประชาชนตามแนวชายแดน การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน

ผลการศึกษาข้อนี้ ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ผู้นำไม่รู้คติโลกศรัทธา ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล บุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สภาพแวดล้อมถูกทำลายสภาพอากาศก็เปลี่ยนไป การเกิดปัญหาโรคระบาดเศรษฐกิจก็ประสบปัญหาไปด้วย เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นทำคนในชุมชนแตกแยกขาดความสามัคคี ความสะอาดในชุมชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อม ขาดการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนไม่เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ การเข้าถึงวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ และงบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมของประเพณีในท้องถิ่น สภาวะทางเศรษฐกิจ การระบาดของโควิด ๑๙

๒. ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ผลการศึกษาข้อนี้ ความรักความสามัคคีของคนในชุมชนก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน และปลูกจิตใต้สำนึกให้แก่เยาวชนเมื่อผู้ใหญ่ให้ดูกลุ่หลานจะได้เอาเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับรู้เรื่องของคนในชุมชน ความสะอาดความไม่โปร่งใสในทุกเรื่องที่ชุมชนจะต้องรับรู้ร่วมกันเมื่อมีปัญหาต้องร่วมกันรับผิดชอบทำงานเสียสละค่าตอบแทน เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนที่ตนอยู่ ก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชนการดูแลสุขภาพการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมวิถีชุมชนหรือชาวบ้าน ความเป็นอยู่การใช้ชีวิต บางคนถือว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้จะช่วยชุมชนของเรามีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะส่งผลถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

๓. ปัญหาคนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

ผลการศึกษาข้อนี้ การให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไปจะต้องรักษาภูมิปัญญาของชุมชนและควรนำมาใช้ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาใช้ได้ชุมชนได้ตลอดเวลา เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญของท้องถิ่นที่จัดขึ้น คนในชุมชนเชื่อว่าจะได้ตามที่ตนได้กระทำ และตามที่ตนปรารถนาที่ตนตั้งไว้ การเข้าวัดทำบุญตักบาตร การเข้ากิจกรรมบุญประเพณี

๕.๑.๒ ศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบคำถาม

๑. ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนของผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี^๑ การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณสร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมร่วม^๒ ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน เข้ามาดูแลรับผิดชอบการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะสูญหายหรือกำลังที่จะสูญหาย มาฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนมาพัฒนาหรือขยายขอบเขตการจัดงาน ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูลขึ้นมาเหมือนเดิม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาหรือขยายขอบเขต ซึ่งการจัดกิจกรรมของชุมชน คณะกรรมการจัดกิจกรรมให้ทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ๔)

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔๑, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔๒, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ส่งเสริมเยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) หรือที่มี ความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบ ธรรมเนียมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิต อาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๔) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้าง เครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชน ๑) เชิญชุมชนหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมี หัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่าย และคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็น การพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนเป็นเจ้าของมี ความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕)การสร้างกฎกติกา ร่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

๒. ด้านกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ พบว่า กระบวนการการ มีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลา ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ตั้งคณะกรรมการจัดทำ หลักสูตรสอนท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น^๓ ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรต้น ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์ ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบต่อ หน้าที่ ๒) การให้ความรู้แก่คนชุมชนหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของชุมชน ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือ กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูกู้ขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริม เยาวชน ให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) หรือที่มีความรู้หรือ ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านดีมี ๑) เชิญชุมชน

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๔๓, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

หมู่บ้าน ในเขตตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ ทุกหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ๓) ต้องมีการรื้อพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิก เครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกัน อย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิก ของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนภายในชุมชน

๓. ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน พบว่า ทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิด ๑๙ แต่ก็ยังทำในชุมชนของตนเป็นจำเริญขาดและมีขั้นตอนการทำ ๑) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมแต่ละแห่งให้ความรู้ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี ๒) ตั้ง คณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัด กิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรัก ความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบหน้าที่ ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้น พุขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัด กิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการ พัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบหน้าที่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา และเป็น เยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทาง วัฒนธรรมของชุมชน ๑) เชิญชวนหมู่บ้าน ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวข้อประชุมเกี่ยวกับ ผลประโยชน์ร่วม ๒) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของ สมาชิก ๓) ต้องมีการรื้อพลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิก ของเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิก เครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ ๔) สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกัน อย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ ๕) การสร้างกฎกติการ่วมกันภายใน

สมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมบุญประเพณีต่าง ๆ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ๑) มีการให้ความรู้กับชุมชนบ้านแสงภาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้คงอยู่ตลอดไป ๒) การจัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลในการที่จะนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ให้ถูกต้องตามครรลองประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา ๓) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่และฟื้นฟูสิ่งที่กำลังจะสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาเหมือนเดิม ๔) การสร้างกติกาข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเมื่อมีกฎเกณฑ์ขึ้นมารองรับภายในชุมชน จะต้องมีการปรึกษาหารือกันให้ชุมชนบ้านแสงภารับรู้ในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ๕) สร้างเครือข่าย เชิญหมู่บ้าน ในเขตตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว ที่มีส่วนได้เสียประชุมร่วมกัน โดยมีหัวประชุมเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมของเครือข่ายและคุณสมบัติของสมาชิก ต้องมีการปรับเปลี่ยนหมุนเวียนการเป็นผู้นำสมาชิกเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกเครือข่ายเพื่อป้องกันการผูกขาดอำนาจ สร้างความรู้สำคัญการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นมีความสำคัญต่อการสำเร็จของเครือข่าย และ การสร้างกฎกติการ่วมกันภายในสมาชิกของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน สนับสนุนให้ความเชื่อมโยงหากันของคนในชุมชน

ดังนั้น ๑) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน ๒) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ ๓) ส่งเสริมเยาวชนและ ๔) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น

๕.๑.๓. เสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรม ของชุมชนตามแนวชายแดนกรอบนโยบายการดำเนินงานการสร้างคนดีและสังคมทางวัฒนธรรม โดยการปลูกฝังพัฒนาสังคมชุมชนวิถีพุทธให้สังคมมีความสุข กระบวนการการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

๑. ด้านการบริหารจัดการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การให้การดูแลเรื่องของคนในชุมชนของผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิง

วัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม

๒. ด้านกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ควรมีกระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลาให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ควรตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสอนท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น^๔ ขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตร

๓.ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน ทำบุญตักบาตรรักษาศีล ฟังธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) ชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ ผู้นำขาดความรู้และวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนพระสงฆ์ไม่มีความรู้พระธรรมวินัยพอที่จะเป็นผู้นำชุมชนและจะได้มีบทบาทต่อชุมชน

๑. ทางชุมชนขาดงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐสมควรจะจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้มากกว่านี้งบประมาณสนับสนุนในการจัดทำที่พักและร้านอาหารชุมชนโดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ โดยเข้าทำความเข้าใจกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนต่อไป

๒. ควรรักษามรดกวัฒนธรรมประเพณีวิถีแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ด้วยการปฏิบัติตามหลักและแนวที่เคยมีไว้ตลอดไปควรมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนเป็นการบอกถึงชนชาติของแต่ละประเทศ คนรุ่นหลังและเยาวชนในชุมชนยังจะได้เข้าใจและให้ความสำคัญเท่าที่ควรทางภาครัฐควรมีการ

๓. หน่วยงานทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะจัดการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประเพณีวัฒนธรรมไปบรรยายให้ความรู้ที่วัดและและชุมชนที่อยู่ตามแนวชายแดนก็จะเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ไม่ให้วัฒนธรรมของเราได้สูญหายไปจากชุมชน

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คนที่ ๒๘, ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ๓) เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ อภิปรายผลสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

จากสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนตามแนวชาย จังหวัดเลย สภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ พบว่า ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ผู้นำไม่รู้คติโลกคติธรรม ขาดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลบุคลากรทางพระพุทธศาสนาก็ไม่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สภาพแวดล้อมถูกทำลายสภาพอากาศก็เปลี่ยนไป การเกิดปัญหาโรคระบาด สภาพเศรษฐกิจก็ประสบปัญหาไปด้วย เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นทำคนในชุมชนแตกแยกขาดความสามัคคี ความสะอาดในชุมชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อม ขาดการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนไม่เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ ความรักความสามัคคีของคนในชุมชนก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน และปลูกจิตใต้สำนึกให้แก่เยาวชนเมื่อผู้ใหญ่ให้ดูลูกหลานจะได้เอาเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นหน้าที่ที่จะต้องรับรู้เรื่องของคนในชุมชน ความสะอาดความไม่โปร่งใสในทุกเรื่องที่ชุมชนจะต้องรับรู้ร่วมกันเมื่อมีปัญหาต้องร่วมกันรับผิดชอบทำงานเสียสละค่าตอบแทน และการให้ความสำคัญการให้ร่วมมือของคนในชุมชนปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งชำรุดทรุดโทรมในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนทุกคนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานตลอดไปจะต้องรักษากฎกติกาของชุมชนและควรนำมาใช้ให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และสามารถนำมาใช้ได้ชุมชนได้ตลอดเวลา เรื่องของวัฒนธรรมถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชนการส่งเสริมการท่องเที่ยวการอนุรักษ์และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับ **ชนกพร ไผ่ลธิติกุล** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก เชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง ๓

ชุมชนที่ประกอบด้วยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำ ทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจน การดำรงชีพ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยเกษตรกรรมและสิกรรม ตลอดจนประเพณี พิธีทางด้าน ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ และปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ปัญหาทางด้านวัฒนธรรม

๕.๒.๒ อภิปรายผลกระทบจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย การบริหารจัดการ วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ด้าน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนวิถีพุทธ กระบวนการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน วิถีพุทธ ด้านเอกลักษณ์กระบวนการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การอนุรักษ์ คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน สอดคล้องกับสันทนากลุ่ม การให้การดูแลเรื่องของคนใน ชุมชนของผู้ผู้นำในชุมชนเกี่ยวกับบริหารงบประมาณโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้าน พี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาใน ชุมชนปลูกจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมการ อนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธ ชุมชนให้ความร่วมมือดีมากเพราะผู้นำเสียสละเวลาให้กับชุมชนเป็น อย่างดี ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสอน ท้องถิ่นในโรงเรียนและโรงเรียนมัธยม และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การทำบุญตักบาตรรักษาศีล พิธีกรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมสองแผ่นดิน (ไทย-ลาว) แต่เนื่องจากสถานการณ์โควิด ๑๙ แต่ก็ยังทำในชุมชน ของตนเป็นจำมีเคยขาดและมีขั้นตอนการทำ ๑) การให้ความรู้แก่คนชุมชน เกี่ยวกับอนุรักษ์วัฒนธรรม ชุมชนจะมีผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมแต่ละแห่งให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมและความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนิน ชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความคิด จารีตประเพณี ๒) ตั้งคณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ตั้ง คณะกรรมการวัด คณะกรรมการของชุมชน ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่มี ความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคีเป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ ๓) จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ เป็นการนำทรัพยากรวัฒนธรรมหรือกิจกรรมทาง

วัฒนธรรมของชุมชนที่สูญหาย หรือกำลังที่จะสูญหายให้ฟื้นฟูลขึ้นมาเหมือนเดิม ๔) ส่งเสริมเยาวชน โดยก่อนที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมดังกล่าวจะมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้ในเรื่องความรักความสามัคคี และความภาคภูมิใจวัฒนธรรมขนบธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่นของตน มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาเยาวชนให้รู้จักมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ เป็นพัฒนาเยาวชนให้รู้การเสียสละ มีจิตอาสา และเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนและประเทศชาติ ๕) การสร้างเครือข่ายกับหมู่บ้านอื่น การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ **ปัญญา เทพสิงห์^๕** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะวิธีอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ตำบลหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา จากการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์พบว่า มี ๕ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การร่วมกิจกรรมเพื่อสืบทอดประเพณี ดังเช่นพิธีการบนบาน การห่มผ้าพุทธไสยาสน์ และการเวียนเทียนรอบพระพุทธรูปไสยาสน์ ๒) การถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนแก่ผู้อื่นทั้งในและนอกระบบการศึกษา ๓) การรวมกลุ่มตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชน เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น สื่อกลางหรือหน่วยประสานด้านการท่องเที่ยว ๔) การปกป้องพื้นที่วัฒนธรรม จัดชุดรักษาการณ์เมื่อมีกิจกรรมและเวรยามกลางคืน และ ๕) การรักษาสิ่งแวดล้อมพื้นที่วัฒนธรรม ส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยทุกรูปแบบมีหน่วยงานรัฐช่วยเหลือ นโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแบบพึ่งตนเองสำหรับพื้นที่นี้อาจเป็นเพียงอุดมคติ トラบใดที่ยังมีสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวพุทธซึ่งเป็นกลุ่มน้อยไม่อาจตอบสนองนโยบายได้เต็มที่

๕.๒.๓. อภิปรายผลเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรม ของชุมชนตามแนวชายแดนกรอบนโยบายการดำเนินงานการสร้างคนดีและสังคมทางวัฒนธรรม โดยการปลูกฝังพัฒนาสังคมชุมชนวิถีพุทธให้สังคมมีความสุข กระบวนการการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบนิยมประเพณีของชุมชน ๑) เมื่อทางชุมชนขาดงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐสมควรจะจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้มากกว่านี้งบประมาณสนับสนุนในการจัดทำที่

^๕ ปัญญา เทพสิงห์, ลักษณะวิธีอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ตำบลหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๕๓ (๒๐๑๙), ๒๓-๔๖.

พักและร้านอาหารชุมชนโดยให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ โดยเข้าทำความเข้าใจกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนต่อไป ๒) ควรรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ด้วยการปฏิบัติตามหลักและแนวที่เคยมีไว้ตลอดไปควรจะมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนเป็นการบอกถึงชนชาติของแต่ละประเทศ คนรุ่นหลังและเยาวชนในชุมชนยังจะได้เข้าใจและให้ความสำคัญเท่าที่ควรทางภาครัฐควรมีการ๓) หน่วยงานทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนประเพณีวัฒนธรรมไปบรรยายให้ความที่วัดและและชุมชนที่อยู่ตามแนวชายแดนก็จะได้เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ไม่ให้วัฒนธรรมของเราได้สูญหายไปจากชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ **กัญญารัตน์ พงศ์กัมปนาท**^๕ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน พบว่า ควรมีการวางแผนทางการอนุรักษ์และสืบทอดไว้อย่างเข้มแข็ง รวมถึงการประยุกต์และออกแบบสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านเพื่อเพิ่มคุณค่าใหม่ให้เหมาะกับยุคสมัย จึงจะทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ **พระมหาสังคม ขยานนโท** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การอนุรักษ์สืบสานประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง เป็นเรื่องของการฝึกฝนให้กลุ่มเยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าของจารีตประเพณีที่ ปู่-ย่า ตา-ยาย ได้ร่วมด้วยช่วยกันในการสืบสานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์เป็นมรดกของชุมชนอำเภอนองบัวแดง และเกิดคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชนอำเภอนองบัวแดง ซึ่งสอดคล้องกับ **งามนิจ กุลกัน** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า วิธีการอนุรักษ์ถ่ายทอด ส่งเสริมวัฒนธรรม มีการสนับสนุนกลุ่มอาชีพและการจัดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทงโดยร่วมมือกับโรงเรียนน่านักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมโดยตรง และวัยรุ่นยังไม่ให้ความสนใจ ทำให้ประชาชนไม่มีการรวมกลุ่มเนื่องจากขาดผู้นำ มีเพียงช่องทางในการประชาสัมพันธ์ได้แก่ อินเทอร์เน็ต รถประกาศ ป้ายประกาศ หนังสือ จดหมาย ใบปลิว แต่ยังไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่องและไม่น่าสนใจ อีกทั้งงบประมาณไม่เพียงพอ ประการสุดท้ายขาดความรู้เรื่องการบริหาร

๕.กัญญารัตน์ พงศ์กัมปนาท, **กระบวนการฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน**. วารสาร สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔.

งบประมาณ ดังนั้น ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เสี่ยงกับการสูญหายให้กลับมาได้รับความนิยม มากกว่า สนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ดี

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” ผู้วิจัยเสนอประเด็นที่ควรเป็นการกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑) ภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนจากที่ประชาชนตามแนวชายแดน การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

๒) การบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน กระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การประสานงานของวัฒนธรรมทั้งสองประเทศที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตในเชิงวัฒนธรรมบ้านพี่เมืองน้อง การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เรื่องถือฮีตถือครองที่เคยปฏิบัติกันแต่โบราณ สร้างจิตอาสาในชุมชนปลูกจิตใต้สำนึกให้กับคนในชุมชนมีความรับผิดชอบ ต่อสังคมส่วนร่วม การอนุรักษ์คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมให้คนในชุมชน

๓) กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ด้านการบริหารจัดการ วัฒนธรรม ของชุมชนตามแนวชายแดนกรอบนโยบายการดำเนินงานการสร้างคนดีและสังคมทางวัฒนธรรม โดยการปลูกฝังพัฒนาสังคมชุมชนวิถีพุทธให้สังคมมีความสุข กระบวนการมีส่วนร่วม เกษตรลักษณะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะปฏิบัติ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย” ผู้วิจัยเสนอประเด็นที่ควรปฏิบัติเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑. หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการนำนักเรียน นักศึกษาลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือสอดแทรกเข้ากับการเรียนการสอนให้แก่เยาวชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. วัฒนธรรมจังหวัด ควรจัดทำโครงการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และความรู้ความเข้าใจของประชาชน ให้ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนและเยาวชนได้รับทราบ และร่วมปฏิบัติจริงทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

๓. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ และร่วมแก้ไข เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนอย่างจริงจัง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยตัวแปรอื่น ๆ เพิ่มเติม ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยวัฒนธรรมทางสังคม ปัจจัยวัฒนธรรมสองฝั่งโขง

๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนกับจังหวัดอื่น ๆ ที่มีลักษณะสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มีกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนต่อไป

๓. ควรมีการศึกษาถึงปัญหา/อุปสรรค และแนวทางการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน ควรเพิ่มเติมประเด็นกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของประชาชนเข้าไปเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลที่จะได้มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

กรมศิลปากร. คู่มือถวายเป็นความรู้แด่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม.

(พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: สมานพันธ์. ๒๕๔๔.

กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน
ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : กระทรวง
วัฒนธรรม, ๒๕๖๒.

กาญจนา แก้วเทพ, การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : โดยถ้อยมนุษย์เป็นศูนย์กลาง, กรุงเทพฯ :
สถาปนาทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.

เกษม จันทรแก้ว.เอกสารการสอนชุดวิชานิเวศวิทยาและการจัดการป่าไม้ การจัดการสิ่งแวดล้อม
(หน่วยที่ ๘). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๔๑

โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ : เอ็กโปเนต, ๓๕๕๓.

จิระวิทย์ โกมลเบลิน. หมวดวิชาส่งเสริมสุขภาพชีวิต ๓ (เลือก) ภาคกลาง.กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ไชยรัตน์ ปราณี, ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๓.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร, วิกฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวที
ประชาคม. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหา
วิกฤต, ๒๕๔๑.

ธนิช เลิศชาญฤทธ์, ตามรอยกำเนิดมนุษย์. กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๕๐.

ธีระวัฒน์ แสนคา, เมืองเพชรบูรณ์และเมืองหล่มสักกับศึกเจ้าอนุวงศ์. (เพชรบูรณ์ : ไทยมีเดียเพชรบูรณ์
๒๕๕๘).

นิคม มุสิกามะ, แนวทางการทำนุบำรุงมรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร, กรม
ศิลปากร, ๒๕๔๓.

นิวัติ เรืองพาณิชย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖

บำรุง บุญปัญญา, ๓ ทศวรรษ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. สุรินทร์ : โครงการหนังสือดอกท้อป่า
๒๕๔๙.

ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.๒๕๕๐.

ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ :
หมู่บ้าน, ๒๕๓๐.

ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาไทยและศักยภาพของชุมชนปัญหาด้านวิกฤตสู่ทางรอด. กรุงเทพฯ :
หมู่บ้าน, ๒๕๔๐.

ปิ่นนรัชฎ์ กาญจนะขิทธิ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.๒๕๔๓.

ผ่องพรรณ มณีรัตน์.การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๒๑

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. ๒๕๔๔.

พยุพ ศรีจันทร์ และคณะ, ประวัติศาสตร์ ตำนาน และประเพณีแห่งต้นดอกไม้ บ้านอาฮี ตำบล
อาฮี อำเภอกำแพง จังหวัดเลย. เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, ๒๕๖๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ยุกติ มุกดาวิจิตร, การก่อตัวของกระแส " วัฒนธรรม " ในสังคมไทย : พ.ศ.๒๕๒๐ – ๒๕๓๗.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, พระราชบัญญัติองค์กรชุมชน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน). ๒๕๕๑.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์กร : ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: จี พี ไซ เบอร์พริ้นท์,
๒๕๔๕.

สายันต์ ไพเราะวิจิตร, การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ
พิพิธภัณฑ์: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๗.

สายนต์ ไพรัชญจิตร. ๒๕๔๗. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและ
พิพิธภัณฑสถาน: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ ๒๕๔๔.

-----. กรุงเทพฯ ๒๕๖๔.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : ๒๕๑๓.

-----, กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๒.

----- กรุงเทพฯ, ๒๕๒๙

----- การบริหารงานวัฒนธรรม กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริม

และเผยแพร่วัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ๒๕๖๐

-----: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๑.

สุนทรียา ไชยปัญญา และอรุณรักษ์ ศรีประเสริฐ, แนวคิด ทฤษฎีวัฒนธรรมการจัดการ : การปรับตัว
ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ๒๕๕๙.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, รากฐานแห่งชีวิต: วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน,
๒๕๓๓.

หนังสือกรมศิลปากรกับการบริหารจัดการทรัพยากรศิลปวัฒนธรรม อดีต ปัจจุบัน และ อนาคต
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ๒๕๖๓

อีโคโมสไทย, กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมในมรดกโลก
มรดกร่วม การนำเสนอคุณค่า และการจัดการ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิช
ซิง ๒๕๕๔.

๑.๒ รายงานวิจัย/วิทยานิพนธ์/งานค้นคว้าอิสระ

เอนก เหลาโชติ, การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มห้องหัตถกรรมตุ๊กตาราชบุรี.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.

ชนกพร ไผทสิทธิกุล, การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก เชียงราย.

รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๒.

เมตตา วิวัฒนานุกูล, รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะและปัญหาการสื่อสารต่างวัฒนธรรมในบริษัท
นานาชาติในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

๑.๓ บทความ/วารสารออนไลน์

กัญญารัตน์ พงศ์กัมปนาท, กระบวนการฟื้นฟูศิลปะการแสดงพื้นบ้าน. วารสาร สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ ๒๐๒๑.

งามนิจ กุลกัน, การจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วารสารแนวทางวัฒนธรรม. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒๕ ๒๐๑๓.

เดชา บุญคุ้ม. “การอนุรักษ์และการพัฒนา”, ใน การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เนื่องในวาระครบรอบสถาปนา ๘๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เมษายน ๒๕๕๐.

ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ, การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม ๒๕๖๓.

ปัญญา เทพสิงห์ และเกตุฉา บุญปรการ, ๒๕๖๐ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษางานสมโภชเจ้าแม่โถ๊ะโมะเมืองสุโขทัยโลก จังหวัดนราธิวาส. วารสารเกษตรศาสตร์ ฉบับสังคมศาสตร์. ๓๘ (๑).

----- ลักษณะวิธีอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธ ตำบลหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๕๓ ๒๐๑๙.

พระมหาสังคม ชยานนโท, กระบวนการอนุรักษ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาสมาคมชุมชนหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. วารสารการพัฒนาศึกษาเรียนรู้สมัยใหม่, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ ๒๕๖๓.

วีระ ไรจน์พจนรัตน์, ๒๕๕๑. การจัดการวัฒนธรรมกับความเจริญของประเทศ. วารสาร สุรนารี, ๒ (๒).

สุธีรา อะทะวงษา, การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหม และแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสาร สมาคมนักวิจัย, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒.

๑.๔ เว็บไซต์

คณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานวันอนุรักษ์มรดกไทย, ๒๕๔๑-๒๕๔๔

(Online) <http://wb.yru.ac.th/handle/yrul> ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๔.

จันทมล ตรีพันธุ์, วัฒนธรรมชนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง : ความหลากหลายบนความหลากหลาย.

๒๕๑๕ : ๖๕ ออนไลน์จาก : <https://www.gotoknow.org/posts/๓๕๕๑๖๕> สืบค้น

เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เพชรธรณ เมืองเกิด แนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

<https://sites.google.com/site/thewrrnmeuxngkeid11/> สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

ประเพณีศิลป และวัฒนธรรมไทย <https://sites.google.com/site/social071/bth-thi2> สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

[วัฒนธรรมไทย, ภูมิปัญญา, อนุรักษ์, มรดก](#) สืบค้น ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕

<https://www.truelookpanya.com/learning/detail/34937#>

สุรุฒิ ปัดโรสง, การนำวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการปฏิบัติงานชุมชน ๒๕๕๕: ๑๖-๑๙. (Online)
<http://wb.yru.ac.th/handle/yrui/> ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๔.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๓. แนวทางการพัฒนางานด้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น
ขององค์กรภาคประชาชน. วันที่ค้นข้อมูล ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔, จาก
<http://oknation.nationtv.tv/blog>

สนธิ สมัการ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม, ๒๕๕๒. <https://www.gotoknow.org/posts/๕๑๐๘๗๙> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

Jirachai, Phunwadee. Role in Preserving the Culture of Teachers in
Secondary Schools belong to Department of General Education, Chiang
Mai. Chiang Mai: Chiang Mai University, 2001

King, W. R., & Sethi, V. (๑๙๙๕). Introduction to business process reengineering. In V.
Sethi, W. R. King (Eds.), Organizational transformation through business
process reengineering. applying the lessons learned, . Englewood Cliffs, NJ:
Prentice Hall, 1995

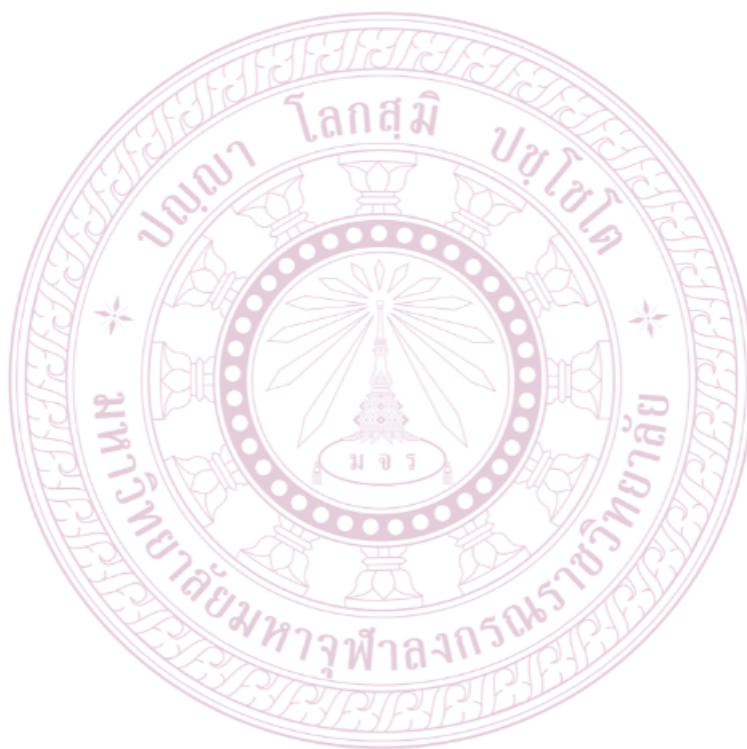
Kompheelanon, Thanawat. Participation of the Community of Committee in
the Development of Municipalities in Khukhot, Pathum Thani. Thesis Master
of Public Administration, Phra Nakhon Rajabhat University, 2007

Gudykunst, W.B. & Ting-Toomey, S. **Culture and Interperson Communication, 1988**
Newbury Park, CA: Sage Publications.

Weaver Martin E. Conserving Buildings: Guide to Techniques and Materials.
New York: John Wiley & Sons, 1993

Wongkatonyu, Srisawan. Strategy for Poverty Problem Solution by Self-

reliance among People Practicing Shifting Agriculture: A Case Study in Non–
Somboon Village, Vilaburi District, Savannakhet Province, Lao People
Democratic Republic. Journal of Education Sakon Nakhon Rajabhat University,
12 (57),2015







ภาคผนวก : ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยวัฒนธรรมชุมชน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้นตามโครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

กรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งการให้สัมภาษณ์นี้จะไม่มีผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

เริ่มสัมภาษณ์ในเวลา น

วันที่/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

ผู้สัมภาษณ์ : ผู้วิจัย.....

บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก,บันทึกภาพ,บันทึกเสียง)

สถานที่สัมภาษณ์.....

สิ้นสุดการสัมภาษณ์เวลา.....น.

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์

๒.๑ ปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย

๑) ท่านมีปัญหากล่าวถึงกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒) การอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเรื่องใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

๓) คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

๑) ด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ

ท่านคิดว่ากระบวนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ท่านมีกระบวนการการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓) ด้านเอกลักษณ์วิธีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชน

ท่านมีกระบวนการการอนุรักษ์เอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้



แบบสนทนากลุ่มย่อยเพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

คำชี้แจง

แบบสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้นตามโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลยวัฒนธรรมชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เพื่อเสนอแนวทางกระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

กรุณาให้สนทนากลุ่มตามความเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งการให้สัมภาษณ์นี้จะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

เริ่มสนทนากลุ่มในเวลา น

วันที่/เดือน/ปีที่สนทนากลุ่ม.....เวลา.....น.

ชื่อผู้ให้สนทนากลุ่ม.....

ตำแหน่ง.....

ผู้สนทนากลุ่ม : ผู้วิจัย.....

บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก, บันทึกภาพ, บันทึกเสียง)

สถานที่สนทนากลุ่ม.....

สิ้นสุดการสนทนากลุ่มเวลา.....น.

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสนทนากลุ่ม

๑. ประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๒. กระบวนการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๓. การนำเสนอวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๔. กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย
๕. รูปแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย

ตอนที่ ๓ ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามจากท่าน
ด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้



ภาคผนวก : ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย



ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูประสิทธิวิธาน	เจ้าคณะอำเภอท่าลี่
ลำดับที่ ๒	พระครูปริยัติเจตียคุณ	รองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่
ลำดับที่ ๓	พระครูพิพิธธรรมจักร	รองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายสัญญา สุวันนัง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๕	นายภาคภูมิ นอแสงศรี	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๖	นายอภิชาติ บุญงาม	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านอาฮี
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายจิระเดช เปาวนา	อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๘	นายสุริทัต วรรณสาร	ผู้ใหญ่บ้านบ้านอาฮี หมู่ ๑
ลำดับที่ ๙	นางธีรวรรณ สุวันนัง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านอาฮี หมู่ ๖
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นายราไฟ กาแก้ว	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอท่าลี่
ลำดับที่ ๑๑	นายปัญญาพล จำปานิล	ข้าราชการบำนาญ บ้านอาฮี ตำบลอาฮี
ลำดับที่ ๑๒	นางพนมไพร เปาวนา	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี ตำบลอาฮี
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายสัญญา สิทธิ	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี
ลำดับที่ ๑๔	นางบุญมา โกศรีวงศ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี
ลำดับที่ ๑๕	นางสาวอภิญา ชัยบุตร	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านอาฮี

๒. ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากคม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูปริยัติธรรมโกศล	เจ้าคณะอำเภอเชียงคาน วัดสันติวนาราม
ลำดับที่ ๒	พระครูปริยัตินันทวิสุทธิ	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงคาน วัดป่าศรีภูทอก
ลำดับที่ ๓	พระครูปลัดประดิษฐ์ ธรรมโร	เจ้าคณะตำบลเชียงคานเขต ๑
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายอภิรักษ์ สุวรรณโค	นายอำเภอเชียงคาน
ลำดับที่ ๕	นางพิสมัย ปาเปี้ย	ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
ลำดับที่ ๖	นางสาวธนิยากร สิงอุดม	ข้าราชการครู
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายเจษฎาภรณ์ สอนเสียง	ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๘	นายไพศาล สอนเสียง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๙	นางบัวลี สาครเจริญ	กรรมการชุมชนบ้านท่าดีหมี
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	ดาบตำรวจบุญเรือง สีดาพิมพ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๑	นายจิต ศรีสงคราม	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๒	นายคง พรหมสาส์น	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านท่าดีหมี
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นางพรสวรรค์ แสนชัย	ประธาน อสม. บ้านท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๔	นางอรพรรณ สืบสาย	กรรมการชุมชนท่าดีหมี
ลำดับที่ ๑๕	นายประทีป อุทาพร	กรรมการวิสาหกิจชุมชนท่าดีหมี

๓. ชุมชนบ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูโพธิจริยาวิวัฒน์	เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย
ลำดับที่ ๒	พระปลัดธีระวุฒิ สนตมโน	เจ้าคณะตำบลนาแห้ว
ลำดับที่ ๓	พระอธิการเอื้อน ปญญาโโล	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดินแทน
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นายสมบัติ ชิตทิด	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๕	นายสุทัศน์ ทานูมา	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๖	นางนงลักษณ์ สถิตย	ครูชำนาญการพิเศษ
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายวิรัตน์ กาลภูมิ	กำนันตำบลแสงภา
ลำดับที่ ๘	นายอำพร สิงห์รักษ์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๙	นายคำไหล เนตรแสงศรี	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปาก่อ
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นายกุศล สิงห์รักษ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
ลำดับที่ ๑๑	นางสมพิศ พลนาคุ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
ลำดับที่ ๑๒	นายประสิทธิ์ ลีทับขาว	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแสงภา หมู่ ๓
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายหลิน มั่นมา	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๑๔	นายสว่าง พุทธิรักษ์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา
ลำดับที่ ๑๕	นางสุพัตตรา กมลรัตน์	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านแสงภา

๔. ชุมชนบ้านสงาว ตำบลห้วยพิชัย อำเภอปากชม จังหวัดเลย

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
กลุ่มตัวแทนพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป		
ลำดับที่ ๑	พระครูอินทสรวิจักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอปากชม วัดอินทร์แปลง
ลำดับที่ ๒	พระครูลัทธิวันคุณากร	เจ้าคณะตำบลห้วยพิชัยเขต ๒ วัดลัทธิวัน
ลำดับที่ ๓	พระครูกิตติขยาภิวัฒน์	เจ้าคณะตำบลห้วยพิชัยเขต ๑ วัดศรีพิชัยมงคล
กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๔	นางอรรัตน์ อินตา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๕	นางสาวประไพพร นาภูทัด	ครูโรงเรียนบ้านห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๖	นางสาวผานิต ตาระบัตร์	ครูโรงเรียนบ้านห้วยพิชัย
กลุ่มตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๗	นายตี ศรีบุรินทร์	กำนันตำบลห้วยพิชัย
ลำดับที่ ๘	นายโยเอ็ด ภักดี	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖
ลำดับที่ ๙	นางมนูรี อินทะผิว	อาสาสมัครชุมชน
กลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๐	นางวาสนา แสงแก้ว	ข้าราชการบำนาญ
ลำดับที่ ๑๑	นางรัตนพร ดนุพร	อาสาสมัครชุมชน
ลำดับที่ ๑๒	นางบรรจง ผาดจันทร์	อาสาสมัครชุมชน
กลุ่มตัวแทนปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ คน		
ลำดับที่ ๑๓	นายสมบัติ คุณาอ่อน	ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านสงาว
ลำดับที่ ๑๔	นางคำฟอง บาเรือน	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ลำดับที่ ๑๕	นางอมร กบโก	ภูมิปัญญาท้องถิ่น





พระใหญ่บ้านท่าดีหมี่



วิหารโบราณวัดศิริมงคล ชุมชนบ้านอาฮี หลังจากสัมภาษณ์เสร็จถ่ายรูปร่วมกันกับรองเจ้าคณะอำเภอท่าลี่



สัมภาษณ์นางธีรวรรณ สุวันนัง ผู้ใหญ่ ม.๖ สัมภาษณ์นายพนมไพร เปาวนา ครู รร.บ้านอาฮี
บ้านอาฮี ต.อาฮี อ.ท่าลี่ จ.เลย



นายไพसान สอนเสียง ผู้ใหญ่บ้านท่าดีหมี ทำพิธีอัญเชิญพระเสียง พระแม่มาทำพิธีสงน้ำ วัน
สงกรานต์



สัมภาษณ์พระครูโพธิจริยาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดศรีโพธิ์ชัย เจ้าคณะอำเภอนาแห้ว
และนายวิรัตน์ กาลภูมิ กำนันตำบลแสงภา บ้านแสงภา ต.แสงภา อ.นาแห้ว จ.เลย



ทางเข้าบ้านแสงภา

ต้นดอกไม้ที่วัดศรีโพธิ์ชัยบ้านแสงภา



สัมภาษณ์ พระครูอินทसारวิจักร ดร. รองเจ้าคณะอำเภopakham
วัดอินทรแปลง ตำบลห้วยพิชัย อำเภopakham จังหวัดเลย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ- ภาษาไทย ดร.จำนง วงศ์คง
ชื่อ-อังกฤษ Dr.Chamnong Wonghong
วัน เดือน ปีเกิด ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖
ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย เลขที่ ๑๑๙
หมู่ที่ ๕ บ้านท่าบุง ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๕ พุทธศาสตรบัณฑิต พธ.บ. (บริหารการศึกษา) มจร.
พ.ศ. ๒๕๓๙ M.A. (Economics) University of Poona, Pune India
พ.ศ. ๒๕๔๓ M.A. (Political Science & Sociology)
Tilak Maharashtra Vidyapeeth (Deemed University), Pune India
พ.ศ. ๒๕๔๕ M.A (Sociology) Tilak Maharashtra Vidyapeeth
(Deemed University), Pune India
พ.ศ. ๒๕๔๗ Ph.D. (Economics) University of Pune, Pune India

ผลงานวิชาการ

งานวิจัย

- การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเลย
- การบริหารเชิงพุทธบรรณาการเพื่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวในเขตเทศบาลเมืองเลย
- การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองขององค์การปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย
- การสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนขององค์การปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย

บทความวิจัย

- การศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการส่งเสริมชุมชนบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเลย
- การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเลย
- การสร้างความมั่นคงความแนวชายแดนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเลย

บทความทางวิชาการ

- บทบาทพระสังฆาธิการในการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดเลย
- การพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมืองตามหลักสัปปุริสธรรม

ประวัติผู้ร่วมวิจัย ๑

ประวัติผู้ร่วมวิจัย ๑

ชื่อ	พระครูใบฎีกาทวีศักดิ์ นรินโท/ใต้ศรีโคตร ผู้ร่วมวิจัย
วัน เดือน ปีเกิด	๑ กุมภาพันธ์ ๑๕๑๒
ชาติภูมิ	๒๐ ถนนมหาชัยดำริห์ ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๔๐ จบการศึกษาปริญญาตรี รัฐศาสตร์ มหาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๙ จบการศึกษา รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๔ จบการศึกษา พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗ จบการศึกษา พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน้าที่	พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นอาจารย์สอน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย
ปัจจุบัน	วัดชลธาราราม บ.ท่าแพ ต.กุดป่อง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐

ประวัติผู้ร่วมวิจัย ๒

ชื่อ นายพิทยพล กองพงษ์ ผู้ร่วมวิจัย
 วัน เดือน ปีเกิด ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐
 ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย เลขที่ ๑๑๙
 หมู่ที่ ๕ บ้านท่าบุง ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๕๒ พธ.บ. (การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ.๒๕๕๓ ศน.บ. (รัฐศาสตรการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 พ.ศ.๒๕๕๖ ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผลงานวิชาการ

บทความวิชาการ เรื่อง จิตอาสากับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

ประวัติผู้ร่วมวิจัย ๓

ชื่อ ดร.พัชรี สายบุญเย็น ผู้ร่วมวิจัย
 เกิดวันจันทร์ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๐
 ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย เลขที่ ๑๑๙
 หมู่ที่ ๕ บ้านท่าบุง ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๔ ป.ร.ด (รัฐศาสตร)มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๖๐ ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 พ.ศ. ๒๕๔๗ วศ.บ (วิศวกรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยรังสิต

ผลงานวิชาการ

พ.ศ ๒๕๖๐ – ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์และรับผิดชอบ

สอนในรายวิชา

๐๐๐ ๒๒๙ ภาวะผู้นำ

๔๐๑ ๓๐๕ วิเคราะห์การเมืองการปกครอง

๔๐๑ ๓๐๖ ทฤษฎีการเมือง

๔๐๑ ๔๑๐ สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ

๔๐๑ ๔๑๙ โลกาภิวัตน์กับการเมือง

๔๐๑ ๔๒๐ การเมืองกับการสื่อสารทางการเมือง

